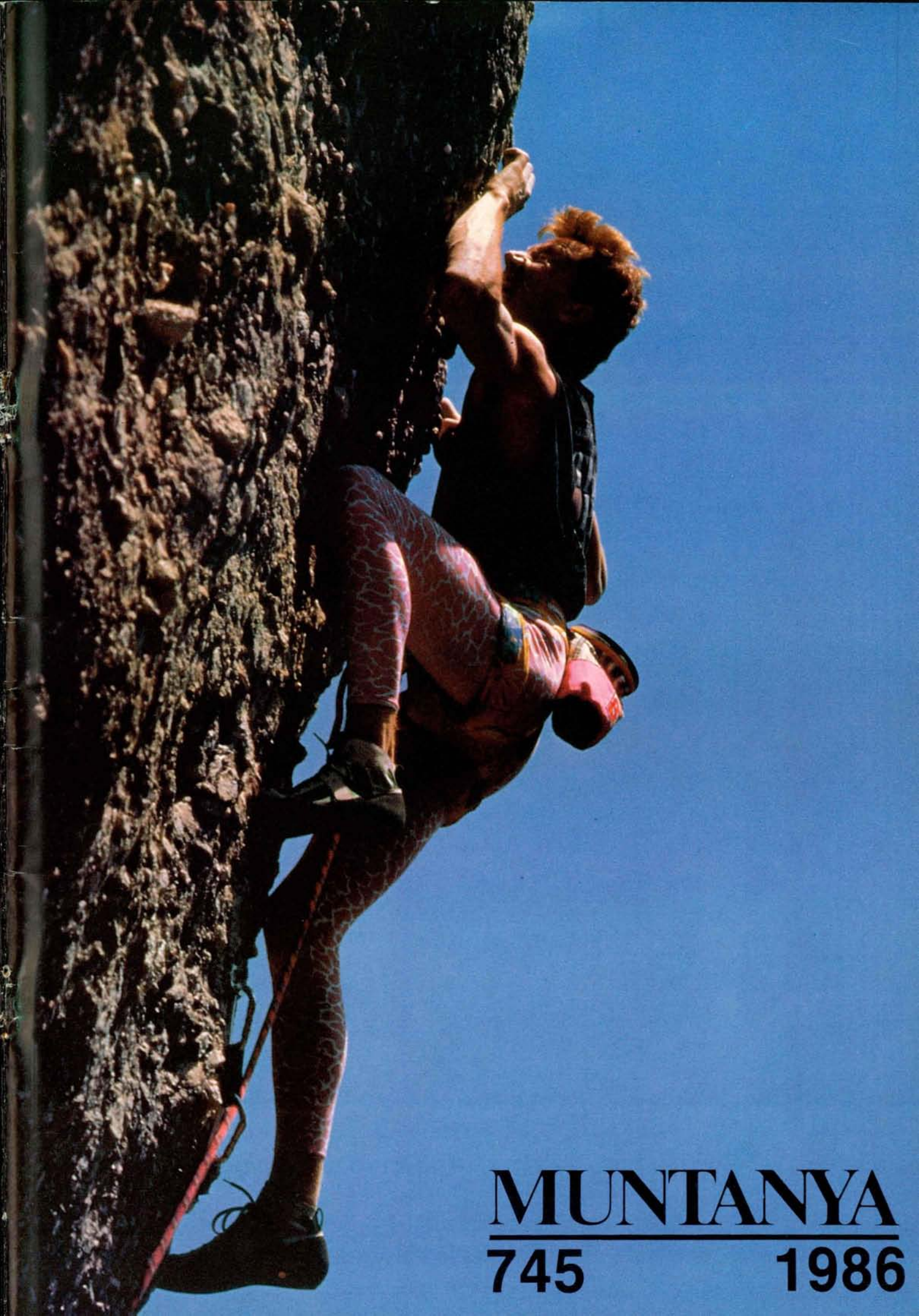

MUNTANYA
745 **1986**

SHERPA

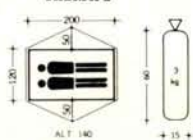

Campo Base. Expedición femenina al Kantega.
(Foto C. Melis).

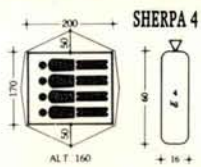

SHERPA

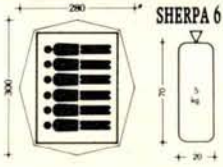
SHERPA 2

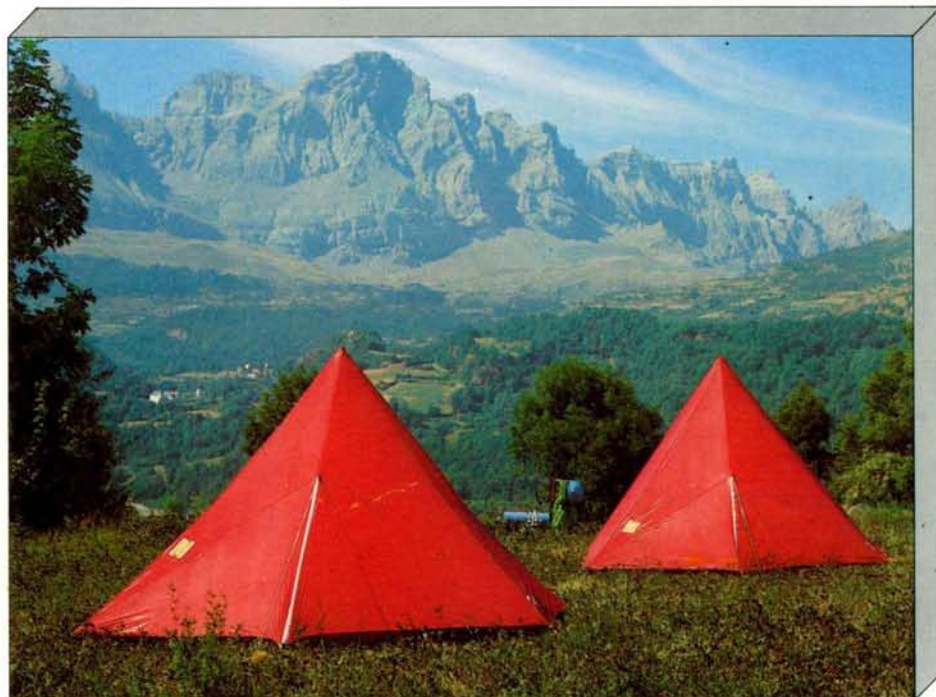
SHERPA 4

SHERPA 6

Valle de Tena, Pirineo Aragonés. (Foto Duce).

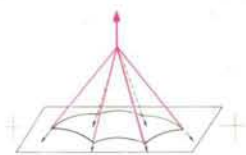

Valle de Tena, Pirineo Aragonés. (Foto Duce).

SHERPA:

La geometría cónica proporciona a igualdad de superficie de planta, un área lateral y volumen mínimos. Es la figura ideal que optimiza la **SEGURIDAD** en el **PESO MINIMO**. Su nombre de tienda es **SHERPA**.

En un corte de tienda cónico, las costuras de los planos de tela propagan directamente y de manera natural, los

esfuerzos de tracción de los puntos de anclaje al vértice cenital, punto de aplicación de las fuerzas de resistencia de los palos de soporte. Se forma así una nervadura estructural más eficaz y robusta que en otras tiendas de geometría distinta. Esto, unido a la superior aerodina-

micidad del cono frente a la esfera o cilindro de igual base, hacen de la **SHERPA** la tienda más **SEGURA** en cualquier circunstancia por extrema que sea.

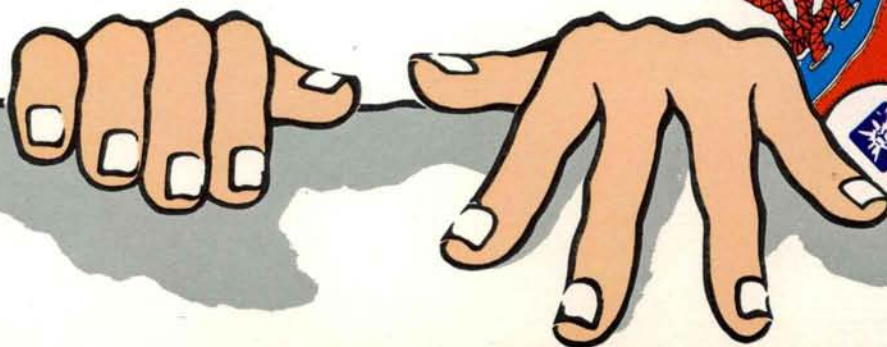
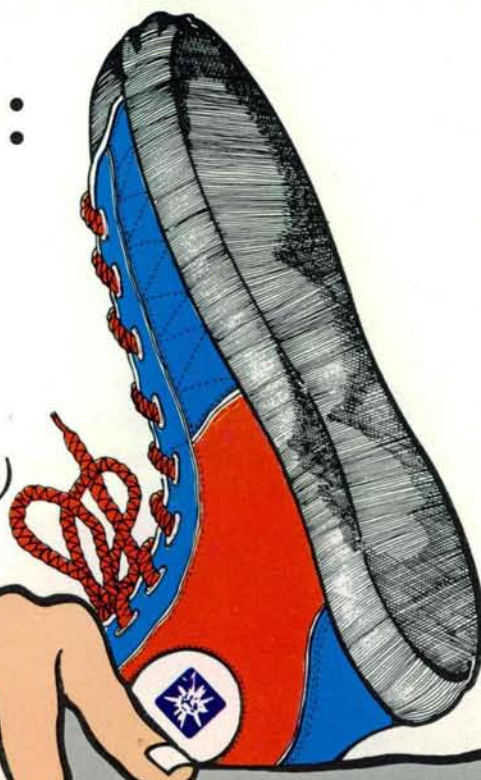
En cuanto a **CONFORT**, la geometría cónica nos proporciona unas excelentes condiciones **TERMICAS**, ya que no sólo el volumen de aire a calentar con el cuerpo es mínimo, sino que, además, al estar la mayor parte de este volumen próximo al suelo el habitante se encuentra en esta geometría más cercano a la zona de aire más caliente. La habitabilidad ha sido motivo de cuidadoso estudio, dotándole de palos en V solidarios para que, además de conseguir un **RAPIDO MONTAJE** automático, se aproveche el espacio interior en toda su amplitud. Por otro lado, un sistema de dos puertas absidales simétricas proporcionan el **CONFORT** adicional de amplitud de almacenaje, acceso independiente y máxima aireación.

Envíe a: **ARTIACH, FLORIDA, 1. 50008 ZARAGOZA**
Deseo recibir la **GUÍA TÉCNICA ALTA MONTAÑA**
Indiyo 56 ptas. en sellos para franqueo
Nombre _____
Dirección _____
Ciudad _____
REVISTA: **MUNTANYA**

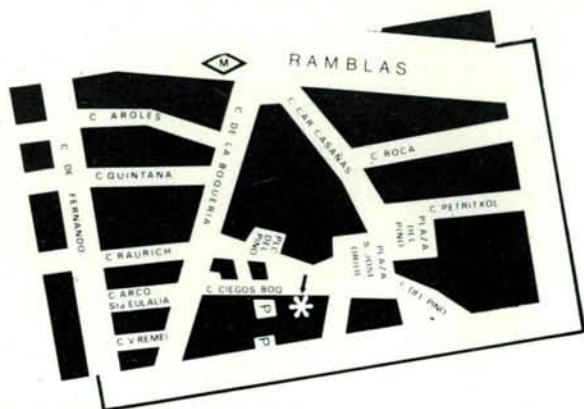
CAP AL CIM

Tel. 254 83 00 - Barcelona-11

ESPECIALITZATS EN ESPORTS DE MUNTANYA
ESPELEOLOGIA-ESCALADA-ESQUÍ

Plaça Sant Josep Oriol, 8 (Plaça del Pi)

Tel.- 302-44-89 08002 BARCELONA

Vehils

fundat l'any 1908

Portal de l'Angel, 32-34 - Tels. 317 91 86 - 317 80 82 (5 línies)

Plaça Universitat, 7 - Tel. 317 91 86

Sant Andreu, 257 - Tel. 345 01 56

Via Augusta, 55-57 - Tel. 237 85 58

BARCELONA

CATALANA DE
FOTOCOMPOSICION, S.A.

- Empresa líder, dedicada al servei del món editorial.
- Alta tecnologia en mètodes de fotocomposició amb la incorporació dels nous mètodes de:

- ★ AUTOCOMPOSICIÓ
- ★ AUTOCORRECCIÓ
- ★ TRANSCODIFICACIÓ DE TEXTOS PEL SISTEMA «MEDIACOM 4000»
- ★ TRACTAMENT DE TEXTOS A TRAVÉS DEL SISTEMA «MODEM TELEFÒNIC»

- Adquisició contínua dels últims sistemes de fotocomposició presentats al mercat.
- Personal altament qualificat en

- ★ Fotocomposició
- ★ Muntatges
- ★ Fotomecànica

Oficines: Sardenya, 221-223, entrol. 3.ª. Teléf. 232 41 62 (3 línies). 08013-BARCELONA
Tallers: Consell de Cent, 500, 6.ª planta. Telèfon 245 68 05/06

PEDRA-NEU

COMUNICACIONS

METRO

LÍNIA-V-BADAL

LÍNIA-III-PL. CENTRE

BUS

15-54-70-72-43-56-57

NOVA ADREÇA

CINTURÓ DE RONDA
AVDA. MADRID

OFERTA ESTIU 1986

PEDRA-NEU

4.ª SETMANA DEL TASCÓ

DEL
2 AL 10
DE MAIG

Conjunt d'escalada

Corda (9 x 46)

Casc d'escalada

Peus de gat*

11.850,-

Peus de gat*

3.000,-

* Existències del n.º 35 al n.º 45
(Hi manca el n.º 41)

PEDRA-NEU

PEUS DE GAT: POSEM SOLES CUITES
NOVETAT: CANVIEM LES SOLES DE LES
SABATILLES DE CÓRRER

C/ BRASIL, 48 - CINTURÓ DE RONDA
AVDA. MADRID
BARCELONA 08028 TEL. (93) 330 27 74

LLOGUER DE:

ESQUÍS DE MUNTANYA ESQUÍS DE PISTA

ESQUÍS DE FONS GRAMPONS I PIOLETS

PEDRA-NEU

subscriviu-vos a

espeleòleg

la revista
d'espeleologia
oberta a tothom

Es una publicació de
l'Equip de Recerques Espeleològiques
del Centre Excursionista de Catalunya

**BUTLLETA DE
SUBSCRIPCIÓ**

1966/1986
20
aniversari

La revista espeleològica
de més tradició i de més
difusió de Catalunya.

Reflex de les activitats més
destacades i de tots els
aspectes de l'espeleologia.

Tot el que pot interessar
l'espeleòleg ens interessa.

Nom			
Carrer			
n.º	pis	Població	D.P.
Se subscriu a ESPELEOLEG a partir del n.º.....			
Cobrament: per banc, segons autorització adjunta			
Data			
Banc / Caixa			
Carrer			
n.º	Població		D.P.
Sr. Director			
Us preguem que fins a nova indicació, vulgueu fer efectiu el rebut de la revista, ESPELEOLEG del Centre Excursionista de Catalunya corresponent a la subscripció			
a nom de			
que viu a			
Població		amb càrrec al compte	corrent d'estalvi
a nom de		num	
			Signatura

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpí Català

ANY CX N.º 745 VOL. 91 JUNY 1986

Redacció i administració:

Paradís, 10 - 08002 Barcelona
Tel. 315 23 11

Director:

Alfred Montserrat i Nebot

Adjunt al director:

Josep de Tera i Camins

Secretari:

Joaquim Bordons i Serra

Maqueta:

Antoni Inglès i Alcon

Ressenyes i gràfics:

Armand Ballart

Corrector:

Joan Costa i Costa

Consell de redacció:

David M. Aloy, Miquel Bosch,
Francesc Herrera, Agustí Jolis,
Modest Montlleó, Joan Quintana

Col·laboradors:

Jaume Altadill, Lluís Belví,
Josep Casanovas, Emili Civis,
Manuel Mateu, Martial Mioli (Chamonix),
Jordi Mullor, Ramon Pujol,
Lluís Puntís, Joan Sabadell,
Josep M.ª Sala, Alfons Valls

Publicitat:

Centre Excursionista de Catalunya
Paradís, 10
Tel. 315 23 11
08002 Barcelona

Subscripció:

2.400 pessetes l'any (sis exemplars).
Estranger: 3.800 pessetes.
Preu d'aquest exemplar, 420 pessetes (IVA inclòs).

(Comanda de números endarrerits, a la redacció de la revista.)

Dipòsit Legal: B. 545-1958

Fotocomposició i Fotomecànica:

Catalana de Fotocomposició, S.A.
Consell de Cent, 500

Impremta:

Gràfiques Encina
Encina, 31
Barcelona
ISSN: 02112-2111

SUMARI

Editorial	98
Montserrat; punt de reunió	
Redacció	99
El curs mitjà del riu Rialb. (Un racó oblidat.)	
Manuel Cortès i Ribelles	102
Carta de viatge des de quatre mil metres	
Pilar Sampietro i Colom	110
A l'Alt Aragó, un poblet perdut... Revilla	
Jean Garnier	112
Entre -500 i 3.000 metres	
Jordi G. Quera	114
Via normal al pic d'Espadas	
Josep de Tera i Camins	117
L'Everest des de l'oficina de premsa	
Oficina de Premsa de Caixa de Barcelona	122
«Petit Dru, mon amour...»	
Joan Olivé	123
Per la Liébana i els Picos de Europa	
Joaquim Bordons i Serra	126
Quelcom més sobre el refugi de la vall de Gerber	
Antoni Border	132
L'aportació del Centre a la normalització del català	
Agustí Bou i Tort	133
Crònica excursionista	
Equip redacció crònica	
Alpinisme	137
Espeleologia	139
Actes	139
Bibliografia	143
D'ací d'allà	144

NOTA: Per un error, a l'article ELS BARRANCS DEL MONTSANT d'en Ramon Quadrada i Ornosa, publicat a la revista n.º 744, d'abril de 1986, i a la pàgina 54, el títol diu PER LES MUNTANYES DE PRADES, que no ha de dir. Aquest títol ha de ser el subtítol de l'article de n'Antoni M.ª Casas, de la pàgina 85, LA CREU TRENCADA, al mateix número de MUNTANYA.

Portada: Via «Sesión continua» al totxo del Macana.
Regió de Sant Benet, Montserrat. (Foto Jaume Altadill).

Queda prohibida la reproducció total o parcial dels articles de la revista MUNTANYA sense citar-ne la procedència. Els articles publicats a MUNTANYA expressen solament l'opinió de llurs autors. La revista MUNTANYA, editada pel Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpí Català, es publica sense cap finalitat lucratiua.

EN LA MORT D'EN RAMON PUJOL I ALSINA

En Ramon Pujol i Alsina ha mort!

Com una ganivetada roent, la notícia entrava directa al cor.

No és fàcil escriure serenament sobre tot allò que en Pujol ha representat pel Centre.

En Ramon era el prototip de l'home cordial, ple d'afectuosa bonhomia, obert a tothom, lleial i fidel a un ideari.

Poc abans de morir ens deia: «Estic emocionat de veure com tothom m'estima; no em sembla haver fet res de particular per merèixer-m'ho».

En Pujol ha fet, al llarg de la seva vida, una tasca que no és pas fàcil; i l'ha feta amb la major naturalitat. Va saber comunicar als altres les seves afeccions, els seus ideals, sense forçar res, simplement amb l'exemple d'una tasca feta amb amor, il·lusió i lliurament. Molts dels qui som part activa del Centre li devem molt. Molts hem après al seu costat a anar per la muntanya, a estimar-la, a respectar-la. Quants cursets d'iniciació tingueren per mestre en Ramon! Quantes vocacions excursionistes se li deuen! Quants hem descobert el fascinant món de les flors de muntanya perquè ell, senzillament, tot passant, ens les anava descobrint i ens les va fer estimar tot fent-les conèixer amb cursets, projeccions i exposicions de les seves aquarel·les. I tot això, d'una manera natural i directa, com el respirar a fons l'aire pur de les altures. I amb la fotografia, activitat en la qual reeixí tan notablement, a quants no haurà entusiasmat per descobrir la bellesa de l'alta muntanya a totes les èpoques i la grandesa dels Alps. Perquè en Pujol era un muntanyenc complet, que fruïa amb els mil aspectes que la natura li oferia.

El coneixement a fons del nostre país, la Catalunya que ell estimava amb una passió veritablement poc freqüent, l'impulsava a interessar-se per tots els aspectes de la seva geografia i de la seva cultura. Una prova fefaent n'és la tasca desplegada, en els seus últims anys, a l'Arxiu de la Masia. Recopilar i estudiar les masies de Catalunya, moltes d'elles en perill de desaparició, representava, per a ell, cercar en les arrels del passat la realitat del present de Catalunya.

Aquest amor seu al país el va portar a servir-lo sense descans des de llocs directius de les entitats més representatives. El Centre sap dels anys que en Pujol va ser un directiu que va saber contribuir eficaçment a resoldre situacions difícils, i l'Orfeó Català l'entitat germana en representativitat, l'ha tingut a la seva directiva fins al moment de la mort. Perquè en Ramon Pujol sempre va saber donar el seu temps als altres, fraternalment, desinteressadament.

Per això els amics –tants!– el trobarem a faltar. Trobarem a faltar la seva companyia, el seu entusiasme, la seva paraula. Trobarem a faltar les seves aquarel·les i la seva flauta. Pintura i música, dos aspectes d'un home equilibrat, educat i sensible.

El Centre, i d'una manera especial la seva directiva, vol, amb aquestes paraules retre homenatge a qui fou soci dilecte i, per damunt de tot, amic autèntic: en Ramon Pujol i Alsina.

El seu exemple ens servirà per dur endavant, amb més empena si cal, aquesta obra col·lectiva que és el Centre Excursionista de Catalunya, a la que ell va dedicar tantes hores i tanta energia vital.

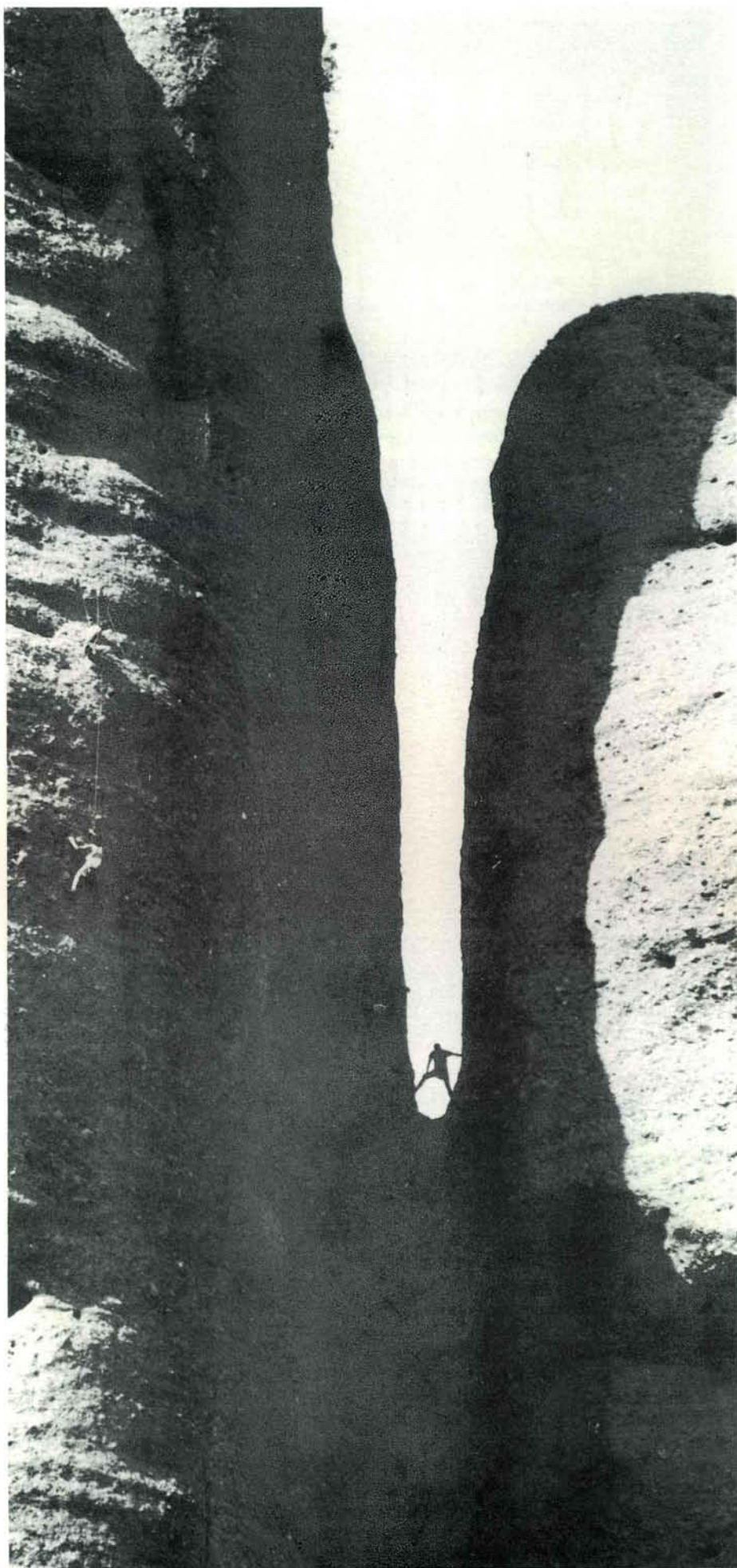
MONTSERRAT, PUNT DE REUNIÓ

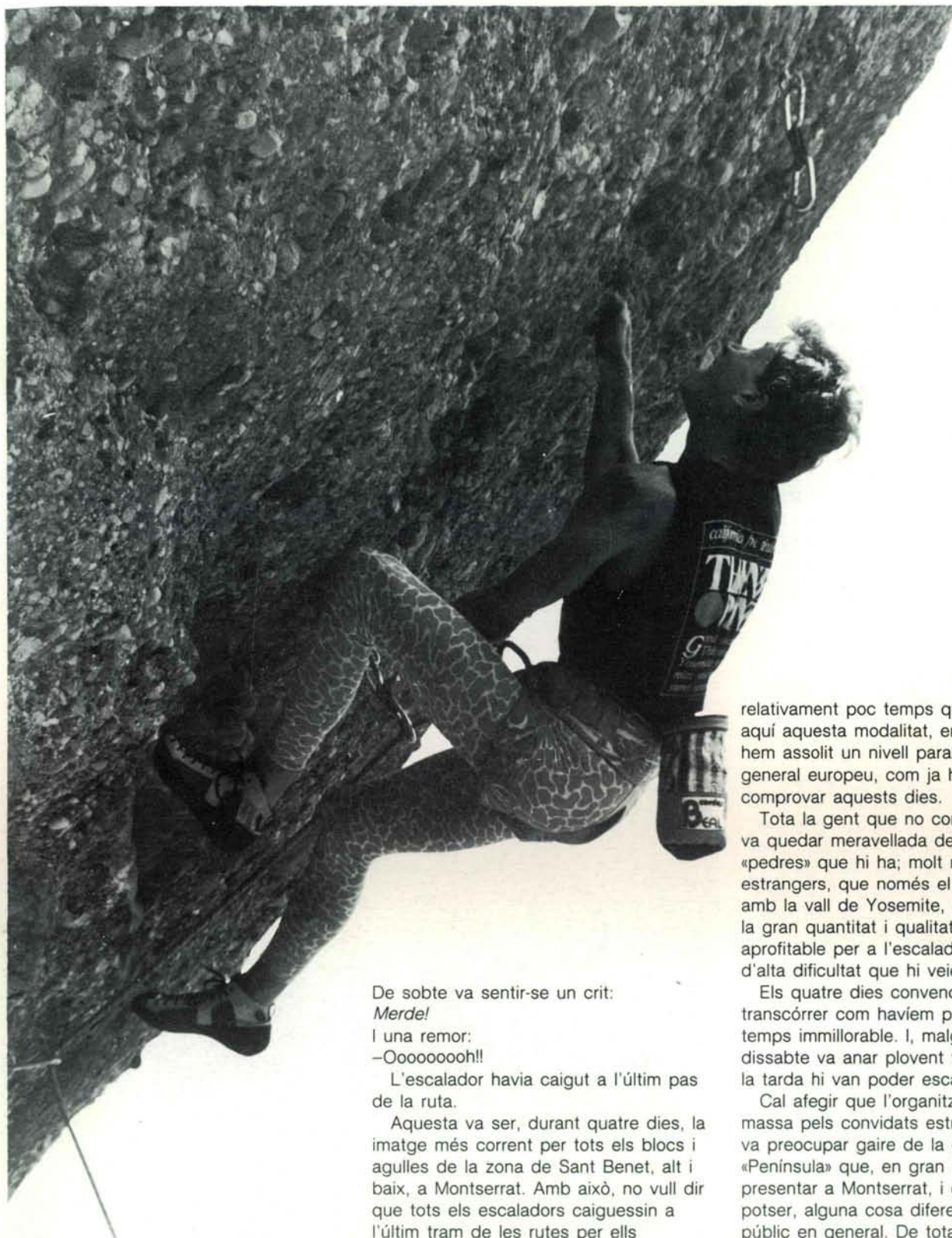
Convenció Internacional d'Escalada Esportiva a Catalunya

Montserrat, 1-4 de maig de 1986

Fotos: Jaume Altadill

De sobte va sentir-se un crit:
Merde!

I una remor:
—Ooooooooooh!!

L'escalador havia caigut a l'últim pas de la ruta.

Aquesta va ser, durant quatre dies, la imatge més corrent per tots els blocs i agulles de la zona de Sant Benet, alt i baix, a Montserrat. Amb això, no vull dir que tots els escaladors caiguessin a l'últim tram de les rutes per ells efectuades; sinó que, a tot arreu, i en especial en el totxo d'en Maccana*, cada dia es reunia una gran quantitat de gent a mirar, fotografiar i escalar les vies escollides per cadascú.

Aquesta primera convenció internacional d'escalada esportiva, organitzada pel C.E.C. i efectuada a Montserrat els passats primers quatre dies de maig, va ser pensada per fer conèixer el nostre massís als «guiris»**, en la seva nova imatge esportiva. Fins ara, era poc coneguda arreu, ja que fa

relativament poc temps que es practica aquí aquesta modalitat, encara que ja hem assolit un nivell paral·lel al nivell general europeu, com ja hem pogut comprovar aquests dies.

Tota la gent que no coneixia el massís va quedar meravellada de la quantitat de «pedres» que hi ha; molt més encara, els estrangers, que només el comparaven amb la vall de Yosemite, a Califòrnia, per la gran quantitat i qualitat d'espai aprofitable per a l'escalada esportiva d'alta dificultat que hi veien.

Els quatre dies convencionals van transcórrer com havíem previst, i amb un temps immillorable. I, malgrat que el dissabte va anar plovent fins a migdia, a la tarda hi van poder escalar.

Cal afegir que l'organització va estar massa pels convidats estrangers i no es va preocupar gaire de la gent de la «Península» que, en gran nombre, es va presentar a Montserrat, i que esperava, potser, alguna cosa diferent envers el públic en general. De tota manera, per ser el primer cop que es feia res d'aquestes dimensions aquí a casa, no va estar gens malament.

* Aquest totxo és molt famós per contenir, ell solet, tres de les rutes més difícils de Montserrat, que són: «Sesión continua», «Luky Lluch» i «Vuelo a ciegas», de 7c, 7c/8a i 8b, respectivament.

** No habitants naturals de la zona.

Del mig centenar de persones que s'hi havien reunit, només s'escoltava el «clic» de les màquines fotogràfiques en disparar-se, o el «crec» de les ungles mastegades. Res més. El sol, també silenciós, escalfava la tarda primaveral. Els cors bategaven accelerats, els ulls volien sortir-se de les òrbites, les gorges havien quedat eixutes. Una estranya sensació de vertigen s'apoderà de molts. A la resta, els agafà torticolí de mirar fixament cap allà durant massa estona.

El Rialb és, avui, un riu polèmic. El projecte de bastir una gran resclosa, que negarà bona part del seu curs inferior (i, per tant, les millors terres de conreu de la rodalia), és objecte d'aferissada controvèrsia entre els qui en són partidaris i els detractors. Naturalment, no és l'objecte d'aquestes ratlles terciar en l'esmentada polèmica, tot i témer que, com sempre passa, una obra d'aquesta mena pot malmetre sense remei una zona fins ara poc alterada.

És aquest, principalment, el motiu que m'empenyí a conèixer més detalladament la vall del riu Rialb; i, un cop aconseguit això, a fer partícips de les bel·leses d'aquesta zona els companys excursionistes, fent ús de l'amable acolliment de les pàgines de MUNTANYA.

Aquest treball l'he centrat de manera exclusiva en el curs mitjà del Rialb, on, al meu entendre, s'hi troba la major part d'atractius des del punt de vista de l'excursionista (aquest indret, cal dir-ho, no es veurà afectat de manera directa per l'embassament). Ben cert, des d'altres punts de vista (l'arqueològic o l'històric, per exemple) hi ha altres racons, a la vall del Rialb, més interessants. Aquests però, són temes que haig de deixar per als especialistes.

Tal com he fet en anteriors treballs de divulgació de zones poc conegudes pels excursionistes, començaré fent una breu descripció general del territori i els seus trets principals, seguida d'uns itineraris detallats que hi facilitin el recorregut a peu i, per tant, la coneixença directa del país. El qual, ho repeteixo, ara per ara és gairebé desconegut del món excursionista.

La Contrada

El riu Rialb. Nascut als faldars meridionals de la serra de Boumort (i més concretament, a la petita coma suspesa dels Prats), el Rialb és un de tants riuets originats a les serres interiors pre-pirinenques. A diferència, però, dels seus germans, que tenen un curs en sentit E-O o a l'inrevés (penseu, si més no, en l'Aritja, el Merdançol, la riera de Saldes o els rius de la Vansa,

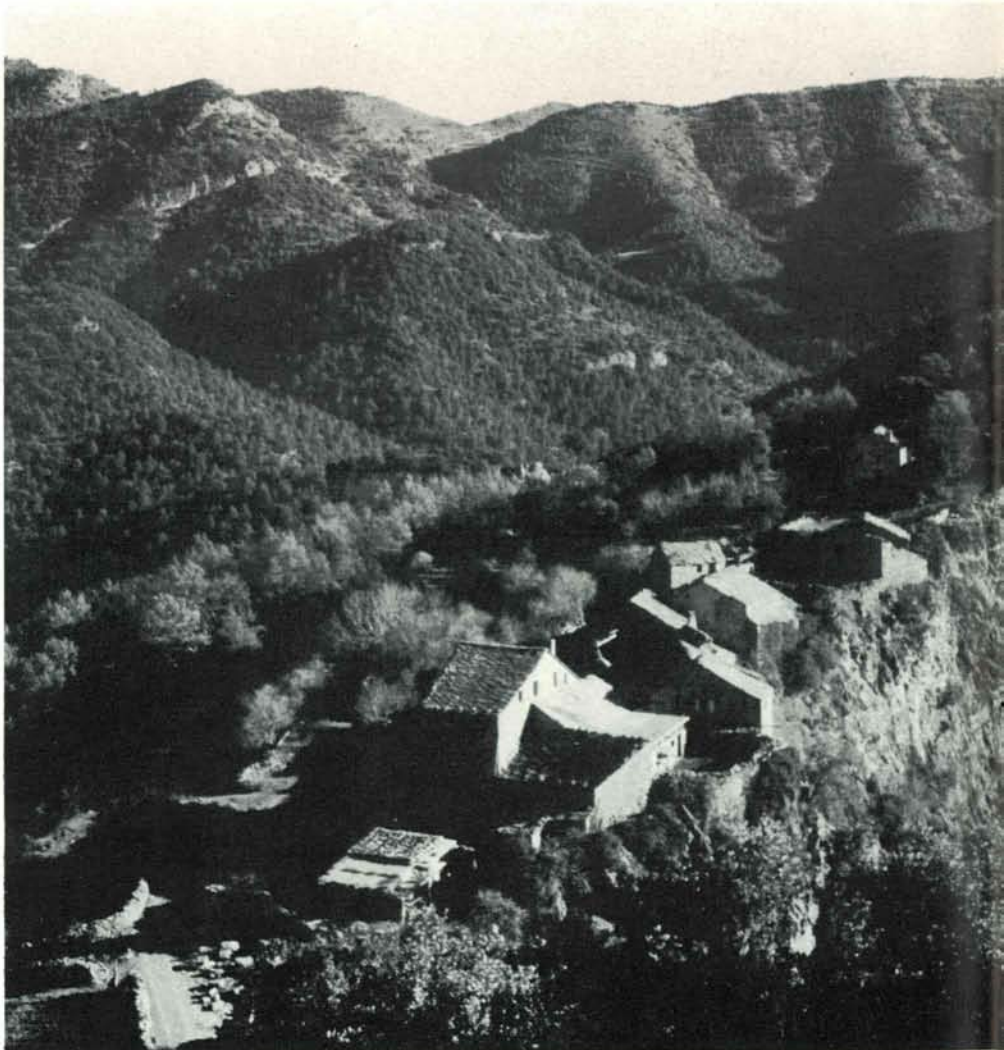
EL CURS MITJÀ DEL RIU RIALB (Un racó oblidat)(*)

Manuel Cortès i Ribelles

de Carreu o de Cabó, i tants altres), el Rialb vol fer com els grans rius del nostre país; i, com ho fan el Llobregat, el Segre o les dues Nogueres, segueix un curs en sentit N-S, la qual cosa l'obliga a obrir-se pas difícilment, i a travessar les successives alineacions de serres per mitjà d'atrebits congostos, que aquí hom anomena **forats**. Així, doncs, el Rialb travessa, acabat de

nèixer: el Forat del Prats, entre les serres de Carreu i de Sant Joan; el Forat de Bóixols, poc més avall del poble d'aquest nom, entre les serres de Carràima i de Sallent; i, més avall encara, l'impressionant Forat de Buli, entre els contraforts de la serra de la Conca i els de la serra d'Aubens. Val a dir que, al seu curs superior, hom l'anomena riu de Pujals, i que el nom de

La Rua, petit vilatge enlairat damunt del riu Rialb. (foto: M. Cortès).

(*) Aquest article és una col·laboració al cicle d'excursions «LES MUNTANYES DE LA VALL DEL SEGRE», que, de novembre del 1985 a l'abril de 1986, va recórrer les muntanyes del curs del Segre mitjà, d'Organyà a Artesa, en el qual participaren: el Centre Gimnàstic Barcelonès, el Centre Excursionista Guissonenc, el Grup Excursionista d'Oliana i el Centre Excursionista Pontsica, amb l'organització del Centre Excursionista de Catalunya

Rialb no el pren fins més enllà del Forat de Bóixols.

Passat el Forat de Buli, estretíssima gorja de pocs metres d'amplada i de parets verticals, el llit del Rialb ja no és empresonat per cap més congost, tot i que la vall no és mai gaire ampla, i que les planes del seu fons són sempre reduïdes.

El Rialb té pocs afluents que mereixin aquest nom. Des del seu naixement fins el Forat de Buli, no rep sinó aspres torrenteres, de gran pendent, per trobar-se empresonat enmig de muntanyes força altes. A l'indret del Forat del Buli rep, per l'esquerra, el torrent de Gavarra, engruixit al seu torn pel de Carreu, ambdós extraordinàriament apregonats. I, per la dreta, recull cabal del torrent del Cerdanyès, també engorjat a l'indret de la confluència. Més avall, els torrents afluents es fan més importants: per l'esquerra, els de l'Alzina, de Ramoneda i del Puig; per la dreta, els de Serradores, de Fabregada, de l'Edra, de Maçanet i dels Cabrers.

El cabal del Rialb, com el dels altres riuets pre-pirinencs, és poc important, sobretot a les èpoques de forta secada

com la que hem viscut els darrers anys. I, com tots, en temps de gran pluges experimenta fortes i sobtades crescudes, d'efectes devastadors (com la del 7 i 8 de novembre de 1982).

El paisatge. Fins ara hem parlat del riu; però no és sols el riu allò que ens interessa, sinó especialment les muntanyes que l'envolten. Ja he dit que, en aquest treball, parlaré només del curs mitjà del Rialb, on s'aplega la major part d'atractius per a l'excursionista: bellesa, salvatgia i solitud.

Doncs bé; en aquest sector, hi trobem els contraforts de la serra de la Conca (Estadella, 1.517 m; el Planàs, 1.189 m; serrat de Castilla, 1.145 m; Castell de Tarabau, 1.006 m) que formen el vessant ponentí de la vall. Són muntanyes formades per potents gruixos de conglomerats, a la base dels quals hi ha calcàries formant alterosos cingles. Quant al vessant llevantí, és format pels estreps més occidentals de la serra d'Aubens (serrat del Tossal Negre, 1.290 m; Estivella, 1.205 m; Volandó, 1.020 m.) de natura calcària, tots els quals donen lloc a grans estimbals que dominen el curs del riu. Passat el profund solc del torrent de Gavarra, són els estreps de la serra de Sant Marc els que encerclen la vall.

Totes aquestes muntanyes tenen un tret comú: l'asprivesa. Totes formen altes corones de cingles que alternen amb faldars coberts de boscos atapeïts. D'això, en resulta un paisatge de colors vius, en què els matissos bigarrats del rocam contrasten amb els diferents verds del fondal.

Ben poc terreny pla hi ha en tota aquesta zona; només allà on hi hagué conreus (ara abandonats): encontorns de les pagesies de Cirera, Barraques, el Cerdanyès i Carreu, sobretot. Les carenes són aplanades, i l'atapeïda massa forestal no permet, generalment, veure gaire paisatge des dels alts.

La vegetació és esponerosa. El bosc és, principalment, de pi rojal, amb quelcom de pinassa; si bé als solells domina l'alzinar. Més esparsos, hi ha roures i, fins i tot, faigs, localitzats aquests a les obagues del serrat d'Estadella, prop de la Rua. El sotabosc es força ric; hi ha, alhora, plantes d'hàbitat mediterrani (bruc, romaní) i euro-siberià (ginebre, falgueres diverses). Als cingles obacs, hi veiem la corona de rei i l'orella d'ós; i als roqueters assolellats, el te de roca, la sajolida i altres plantes aromàtiques.

És un país de senglars, de guineus i d'escurçons. I també de bolets, quan l'anyada és favorable. De fet, trescant per aquestes serres i afraus, difícilment ens toparem amb ningú, llevat d'alguns caçadors o boletaires, si és temps adient. D'excursionistes, ben pocs n'hi van, per ara, tot i que el país s'ho

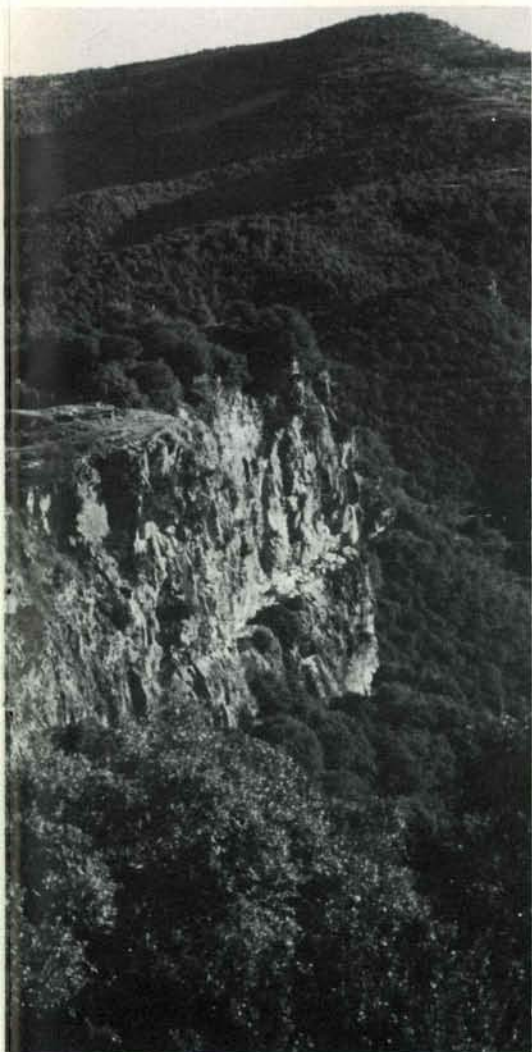
mereix. Tant de bo aquestes ratlles ajudin a trencar l'oblit que envolta aquests bells paratges!

L'aspecte humà. La major part del territori objecte del present treball pertany al municipi de la Baronia de Rialb, un dels més grans, i el més despoblat de la Noguera. Un petit sector, al N de les pagesies de Cirera i de Carreu, forma part de l'antic terme de Valldarques, avui de Coll de Nargó; també al N. de Cirera, a l'indret de la Coromina i prop de la plataforma petrolera abandonada, comença el terme d'Abella de la Conca. Els tres termenals conflueixen prop de la casa de Cirera, lloc on, per tant, conflueixen també les comarques del Pallars Jussà. L'Alt Urgell i la Noguera. Antigament, la gent del país venia en aquest lloc a collir un brot de boix de cada terme, els quals, segons es deia, tenien la virtut de foragitar les erugues de les cols.

La Baronia de Rialb apareix estructurada com a terme jurisdiccional des del segle XIV, i ha mantingut l'autonomia com a municipi fins a l'actualitat, malgrat no comptar amb cap nucli important de població, la qual es troba esparsament distribuïda per nombrosos veïnats i pagesies, com ara el Puig, Pallerols, Polig, el Palau, Sant Cristòfol de la Donzell, la Guàrdia, Oliva, la Torre (on es reuneix l'Ajuntament), la Serra, Gualter (el més poblat) i altres que no incloc per tal d'abreujar. El màxim de població s'assolí a mitjan segle passat; des d'aleshores, el poblament ha anat minvant de forma inexorable, de manera que, avui, alguns veïnats i moltes pagesies ja són deshabitats. A la zona que ens interessa no hi ha cap pagesia habitada, llevat de Caborriu, al terme de Valldarques. I l'únic llogarret és la Rua, del terme d'Abella de la Conca, on només roman una família de manera permanent.

Testimoni d'una prosperitat ja oblidada són les dues dotzenes i escaig d'esglésies i capelles romàniques escampades per la comarcada. Molts d'aquests temples són camí de l'ensulsiada final; d'altres es mantenen dempeus, gràcies a servir de magatzem agrícola. A la zona objecte d'aquest treball no hi ha més que humils esglésioles: La Trinitat, de la Rua; Sant Josep de Calasanc, de Cirera; Sant Sebastià, del Cerdanyès; Sant Salvador, del Mas Barrat, i Sant Joan, de Carreu. D'altres capelles, no en queda sinó un munt de runes, a vegades força dubtoses: ho són Sant Joan, de les Cots; el Castell de Tarabau, al Cerdanyès; el Monestir, de Caborriu; i el Convent, damunt de Cirera.

Els pocs habitants de la contrada es dediquen a l'agricultura: conreus de secà (cereals, olivera, patates), i un xic de regadiu (lleugums, farratges, verdures)

a la vora del riu, on hi ha les millors terres que, en bona part, negarà l'embassament. Hi ha ramaderia, principalment porcí criat en granges, bestiar de llana i, més escàs, bestiar boví. Com he dit, però, les pagesies del curs mitjà del Rialb són deshabitades, i els antics conreus serveixen només de pasturatges. Quant a l'explotació forestal, que havia estat aturada, s'ha reprès darrerament. Tant de bo que es faci amb mesura, i que no malmeti els (ara per ara) bonics boscos!

No hi ha cap indústria. Antigament, al llarg del riu s'anaven succeïnt els molins, com els del Plomall, de Terrassola, del Puig, de Llargués o de la Guàrdia, ara, tots abandonats. Dos d'ells, però, el molí Nou del Puig, i el molí Nou de la Guàrdia, han trobat un nou destí: són convertits en piscifactories per a la cria

La gran pagesia de Carreu. Al fons, Gavarra i la serra d'Aubens. (foto: M. Cortès).

de truites. Cap d'elles no es veu directament afectada pel futur embassament, llevat de la pista d'accés, que serà inundada en part.

ELS ACCESSOS.

No hi ha cap carretera que s'endinsi a la vall del Rialb; però algunes pistes hi arriben, procedents de la carretera de Coll de Nargó a Isona i Tremp, pel nord, o de la C.1313 de Lleida a la Seu d'Urgell. Són pistes en general precàries, i el seu estat és variable, segons l'ús que se'n fa. Anem a veure-les en detall:

1) Pista a Caborriu i a Carreu, pel serrat de Tossal Negre. Situats a la carretera de Coll de Nargó a Isona i Tremp, poc abans del coll de Boixols cal prendre la bona pista que va a Gavarra. Als 2,3 Km, però, cal deixar-la i seguir una altra pista, més dolenta, que puja a mà dreta, entre bosc, a remuntar la carena, deixant enrera el vessant del riu de Valldarques per entrar al del Rialb. Es passa a prop dels masos de ca l'Andreu, cal Torrades i cal Felícia, i es baixa cap a l'ampla collada de Caborriu, on hi ha el mas del mateix nom, habitat. (De la collada es té, cap a ponent, una superba vista sobre la vall del Rialb.) D'aquesta collada surten dues pistes en direcció S: la que, pel fondal, porta a l'enrunat casalot de Galleuda, i, més a la dreta, la que, seguint de prop la carena de Tossal Negre (dominant a cada revolt i cada collet bells panorames sobre un o altre vessant), mena a la important pagesia de Carreu (1.070 m), actualment tancada. Bella perspectiva de Gavarra i la serra d'Aubens.

Pista a l'abast dels cotxes normals fins a Caborriu, tot i que pot haver-hi algun tros amb molt fang. Més enllà de Caborriu, només recomenable als vehicles «tot-terreny».

2) Pista del coll de Faidella a la Rua i vall del Rialb. També de la carretera de Coll de Nargó a Isona, arrenca, a l'indret del coll de Faidella, una bona pista en direcció S que planeja fins a la collada de cal Curt (on rep, per la dreta, la pista procedent de Comiols) i, després, baixant per la boscosa obaga, s'apropa al pintoresc vilatge de La Rua (1.109 m), penjat al cap d'un cingle calcari que domina la gorja del riu. Actualment només hi ha una casa habitada de manera permanent.

Es deixa a l'esquerra el trencall que mena al poblet i, poc després, un altre que puja del riu. Se segueix baixant fins a l'abandonada plataforma petrolera, a l'indret de la Coromina. (Inmediatament abans, s'ha deixat, a la dreta, un dolent trencall que puja de flanc pel boscos vessant del serrat d'Estadella, fins a

prop de les ruïnes del Convent.)

La pista a la vall gira i baixa dretament, passa a frec de la font del Faig (a 1,4 Km de la plataforma, es deixa a la dreta un trencall que, en 600 metres, porta a l'abandonada casa de Cirera).

En forta baixada, la pista arriba al llit del riu, les roques blanquinoses del qual li donen el nom (Rialb, de *ribo albo*, riu blanc). Es passa al peu de l'enrunada casa de les Cots (700 m), en un petit eixamplement. (Aquí s'està obrint una pista, que s'enfila a l'esquerra, i segueix pel vessant en direcció S.)

Després d'un tros planer, es comença a pujar pel vessant dret, dominant una bella perspectiva sobre els cingles que encerclen el riu i formen el Forat de Buli, i s'assoleix el cap del serrat, on s'enllaça, a l'indret del Cerdanyès, amb les pistes (3) i (5).

Actualment, aquesta ruta és molt bona fins a la plataforma petrolera; però, més enllà, només pot seguir-se amb vehicles «tot terreny». (Fins i tot, aquests poden trobar obstacles quasi infranquejables, al tram entre les Cots i el Cerdanyès.)

3) Pista de Gualter al Molí Nou, Sant Martí i Terrassola.

De la comarca 1313, poc després de Ponts, surt un trencall que travessa el Segre, passa per Gualter i s'adreça a la Serra. D'aquest trencall, als 600 metres de la carretera, surt a la dreta la pista que, remuntant el curs del Rialb, mena a les piscifactories. Als 2,6 Km. del seu començament es deixa, a l'esquerra, el trencall que puja a les pagesies de Gombau i Serreta; i, poc després, a la dreta, es deixa el que puja a la Torre, la Bastida, Polig i Pallerols. Als 10,4 Km, es passa al costat de la primera piscifactoria (Molí Nou de la Guàrdia); i, als 13,6 Km, per la segona (Molí Nou del Puig). La pista continua no lluny del riu, i deixa camins a dreta i esquerra. Als 16,7 Km, es deixa a la dreta el trencall que travessa el riu per pujar cap a l'Alzina. Poc després, es passa a frec de l'antiga església parroquial de Sant Martí del Puig o del Clot, romànica, d'una nau, amb l'absis ornat amb llombardes. Revolt i forta pujada. Als 17,6 Km, la casa de Terrassola, abandonada. La pista continua cap al mas Barrat, d'on baixa a creuar el profund barranc de Serradores i torna a enfilarse després cap al Cerdanyès, on enllaça amb la (2) i la (5).

(Pista en bastant bon estat fins al Molí Nou, i acceptable —reparada de fa poc— fins a Sant Martí. Més enllà, només per a vehicles «tot-terreny». Actualment, però, ni aquests no poden passar dos punts: a) poc després de Terrassola, on uns grans blocs de roca barren el pas; i b) al barranc de Serradores, on la riuada de novembre del 1982 se l'endugué. Sembla, però, que aviat arranjaran aquests dos punts, per raó de

l'explotació forestal.)

4) Pista de Comiols al coll de Faidella.

S'inicia a la carretera d'Artesa de Segre a Isona i Tremp, a cosa d' 1,5 Km abans del coll de Comiols, a mà dreta, enfront de cal Batlle. Tot seguit, gira 180 graus, en direcció N, i deixa a l'esquerra un trencall que puja al repetidor. Als 6,6 Km, es deixa a la dreta la pista que baixa a la Sensada (important pagesia) i, seguint sempre de prop la carena, es passa a frec de cal Gavarnau, que domina una àmplia panoràmica sobre la vall del Rialb, vestida de bosc. Als 13,8 Km neix a la dreta la pista (5) que baixa al Cerdanyès, mentre que la nostra continua enlairada i entre bosc, cap al cap de la serra, passant a prop del boscós cim del serrat d'Estadella, des d'on comença la forta baixada devers l'ampli coll de cal Curt (on rep per l'esquerra una altra pista, procedent de Biscarri) i gira a la dreta, a trobar immediatament la bona pista (2), que, per l'esquerra porta al coll de Faidella, i per la dreta, baixa a la Rua.

(Aquesta ruta és a l'abast dels cotxes normals, si bé hi ha trams on cal parar compte. El seu interès rau en les belles panoràmiques que ofereix, i en l'enllaç amb la (5) i també amb la (2) quan hom ve del costat de la Noguera.)

5) Pista particular del Cerdanyès.

Arrenca de l'anterior, com hem vist, i pot trobar-se barrada amb una cadena. Baixa fortament cap a l'abandonada casa de la Treita i, pel llom, entre el barranc de la Font Freda i el de Serradores (impressionant), vers el qual s'enfonsa en successius revolts. Als 5 Km, arriba al Cerdanyès (900 m) i a cal Batalla, i baixa cap als amplis conreus abandonats, on enllaça amb la (2) i la (3). (només és recomanable per a vehicles «tot-terreny».)

LES EXCURSIONS.

Si he donat tants detalls de les diferents pistes que porten al cor de la vall mitjana del Rialb és perquè, com hem vist, les carreteres pròpiament dites passen molt lluny i, des d'elles, els recorreguts a peu serien molt llargs. De totes maneres, per a conèixer realment aquesta oblidada regió, és imprescindible passar-hi a peu, pels caminets que a l'avior servien per enllaçar les diferents pagesies, i que avui es conserven precàriament, mig tapats per la vegetació. Penso que els itineraris que seguidament descriuré són prou per a fer-se càrrec dels trets més destacats d'aquestes muntanyes i vall.

Itinerari A: De Carreu a la Vinya, les Cots, riu Rialb, i castell de Carabau, al Cerdanyès. Carreu (1.070 m),

important pagesia composta per un gran casal i diferents dependències (corrals, pallissa). Compta amb la capella annexa, de Sant Joan, senzillíssima, amb un absis quadrat i una petita espadanya. Al costat, té el cementiri on era enterrada la gent de la rodalia. Un torre cilíndrica defensa la porta d'entrada a la gran masia, la qual avui no és habitada. Des d'aquest lloc es gaudeix d'una bona panoràmica cap a la banda de Gavarra i la serra d'Aubens, mentre que, en direcció contrària, el serrat d'Estivella barra l'esguard. S'hi arriba per la pista (1); uns 200 m al N, per damunt de la pista de vinguda, hi ha la font: uns arbres caducifolis assenyalen el lloc. (*Cal no confondre's: hi ha un altre Carreu que dona nom a una serra i una vall, a migjorn del massís del Boumort. Evidentment, aquest altre Carreu, malgrat la proximitat geogràfica, no té res a veure amb la pagesia on comença aquest itinerari.*)

Es marxa de Carreu, caminant, en direcció S, per les feixes i per un bon camí que aviat comença a pujar de flanc entre l'alzinar i va a trobar la carena. Per la dreta, arriba un camí més estret, procedent de la font.

10 min. S'assoleix la carena, en un pelat de roca conglomerada. A la dreta, s'enfila el llom cap al proper serrat d'Estivella, mentre que, a migjorn, s'endevina el profund tall del torrent de Gavarra, més enllà del qual la panoràmica és molt bella sobre el seguit de turons i fondals que es van difuminant progressivament. El camí gira a ponent, planejant, tot anant a trobar un altre braç de la serra. Es té, a la dreta, una abandonada pista petrolera. Un cop arribats al braç de serra suau esmentat, es reprèn la direcció S, sempre prop de la carena, pel costat de llevant. El camí esdevé corriol, passa una estona pel cantó de ponent i torna al de llevant, iniciant una suau davallada que, a poc a poc, es va fent més forta. Es va girant cap a ponent, dominant de lluny l'aspre tall del torrent de Gavarra.

40 min. Borda de Carreu, dita també La Vinya (920 m); petit mas enderrocat, on només se serva dreta la coberta de volta de l'estable. Se segueix cap a ponent, i el camí s'orienta cap a la base dels seus cinglers. Enfront, es veu el tossal encinglerat per la banda de ponent, i el camí cap a la base dels seus cinglers s'orienta. Enfront, es veu el gran esvoranc de la vall de Rialb i, enlairats a l'altre vessant, els plans del Cerdanyès, el castell de Tarabau i el mas de Barraques.

La baixada és cada vegada més forta, entre bosc. Es té, a la dreta, un gran monòlit, la Torre de l'Encantada, prop de la qual es baden al cingle l'espluga de la Torre i l'espluga de l'Ordí: grans balmes. Sempre baixant, s'arriba en una

pista, que cal seguir cap a la dreta per baixar després cap a les Cots.

1 h. 40 min. Les Cots (720 m); pagesia abans important i ara del tot enderrocada, les feixes de la qual ocupen un dels pocs eixamplaments de la vall en aquest sector. Ruïnes de la capella de Sant Joan. Es va a trobar el proper lloc del riu Rialb, les aigües netes del qual baixen saltant, de cadolla a cadolla, i a l'altre costat es troba la pista (2) que segueix el marge dret, i per la qual s'ha d'anar en direcció S. A la dreta, el boscós vessant amaga els cingles que defensen la part alta del tossal del castell de Tarabau, d'on baixen els aspres barrancs de Regates i la Canallisa. La dolenta pista comença a pujar, i es veu l'esvelta Torre de l'Encantada als cingles de l'esquerra. Sota el camí, amagada entre boixos, hi ha la font de la Mosquera, no lluny de les ruïnes de la casa de El Broc.

2.05 min. Es passa al costat de l'espluga del Clotet, cavitat d'esfondrament del cingle. Davall, i a l'esquerra, hi ha el Feixant de la Garriga. Des d'aquest tros de camí, la visió devers el proper Forat de Buli és impressionant: realment, a tot el nostre país no hi ha gaires engorjats comparables. Acaba la pujada. A l'esquerra, poques passes més avall del camí, hi ha un antic forn que servia per a obtenir oli de ginebrer. L'indret és

conegut amb el nom de la Trencada.

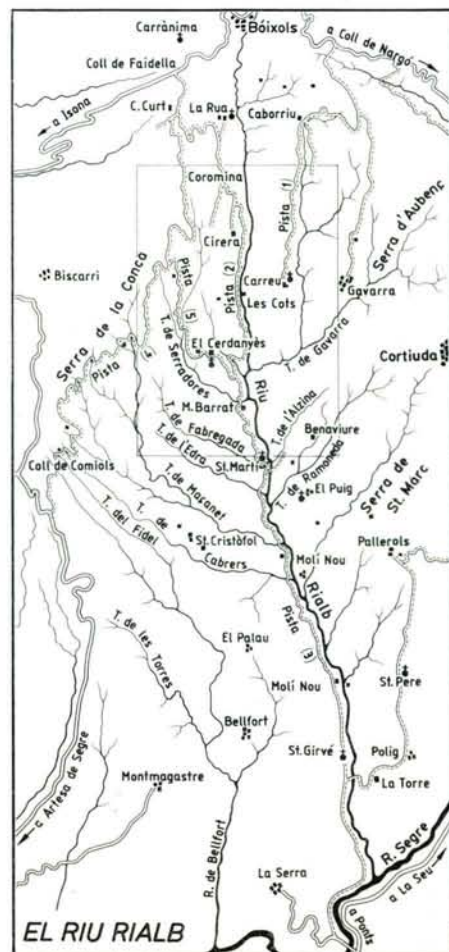
2 h. 15 m. S'assoleix la carena, on cal deixar la pista per continuar el lloc, pujant cap a la dreta per rastres de camí, en direcció N i cap a la propera alterositat del castell de Tarabau, que forma una típica mola de conglomerats montserratins, només vulnerable en un punt encarat a la banda per on es puja, i on hi ha un emmurallat que defensa el pas. Un portell, avui sense porta, permet l'entrada. Antigament, la gent de la rodalia tancava els ramats en aquesta fortalesa natural quan havien d'absentar-se temporalment, o quan anaven a Festa Major.

2 h. 40 min. Castell de Tarabau (1.006 m), que forma un mugró de roca summital, assolible en fàcil grimpada i dominador d'una esplèndida panoràmica sobre els fondals del Rialb i tota aquesta poc coneguda regió. Prop del cim, al caire del cingle que mira al Cerdanyès, es veu una ruïna que correspon a la primitiva capella de Sant Joan.

Cal davallar pel mateix lloc de pujada, o sigui pel portell de l'emmurallat. Un cop al peu del cingle, s'ofereixen diferents possibilitats:

—Retornar a Carreu pel mateix camí de vinguda.

—Continuar per la pista que abans s'havia deixat en assolir la carena, la qual, ben aviat, enllaça amb la (3) i porta al mas Barrat i Terrassola.

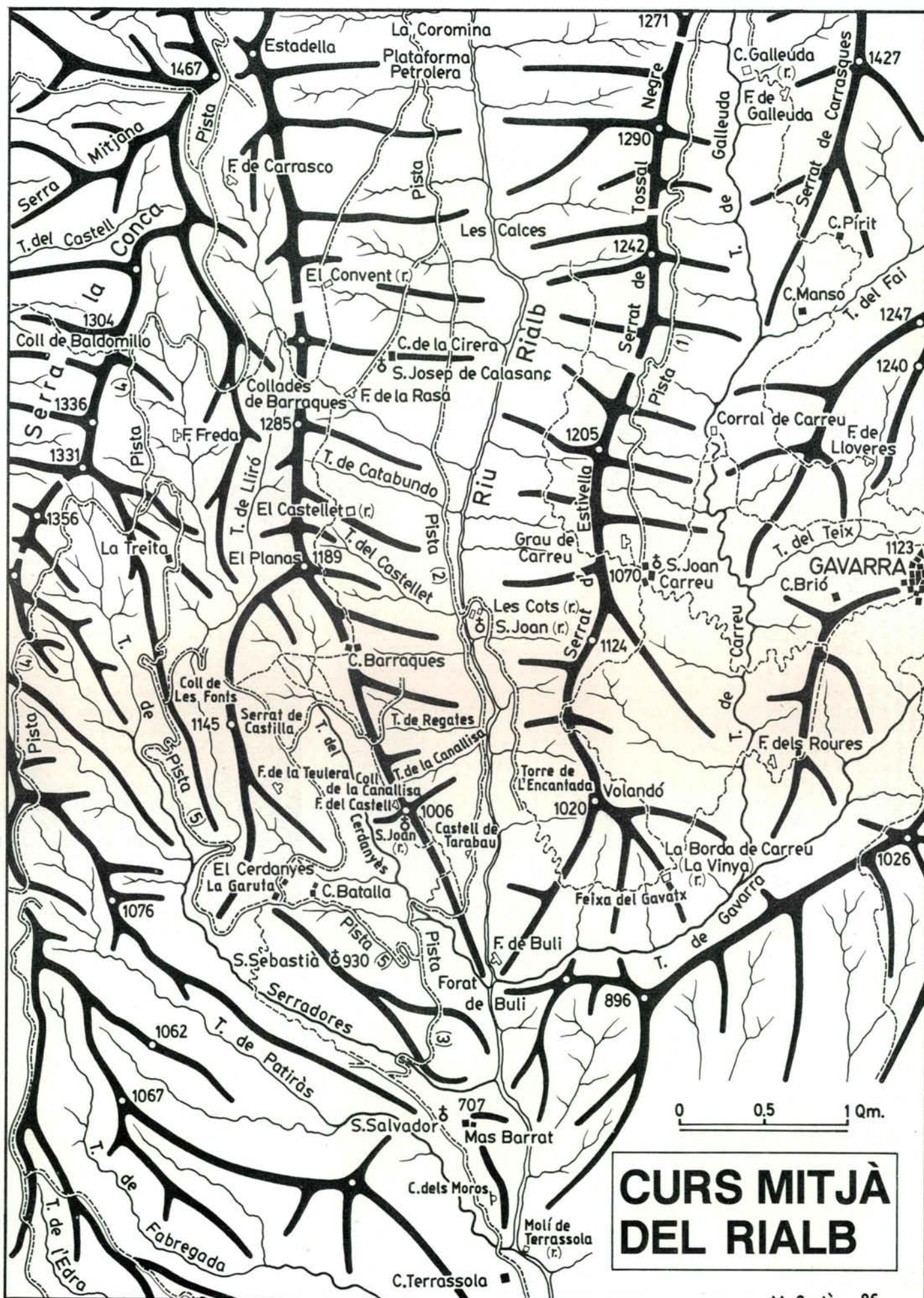

—Anar a les properes cases del Cerdanyès i seguir l'itinerari B.

—Finalment, si hom vol tornar a Carreu amb una lleugera variant, pot seguir planerament cap a ponent i, després, al nord per un bonic corriol que va revoltant al peu de cingles de colors bigarrats, on es baden nombroses petites balmes, algunes de les quals havien estat habitades antigament. En una d'elles, raja la font del Castell, que s'eixuga en temps de secada. En acabar la cinglera, es baixa a l'immediat coll de la Canallissa (925 m) on es deixa el corriol carener, que mena al mas de Barraques, per agafar a mà dreta un perdut viarany que s'endinsa al pendent abarrancat, els estimbals del qual són amagats pel bosc. Evitant els tallats, cap a la dreta, és possible baixar al Rialb. Aquesta baixada, però, només és recomanable als muntanyens entrenats.

Itinerari B: De Terrasola al mas Barrat, el Cerdanyès, el Castellet i la Cirera. Casa de Terrasola (560 m) mig enderrocada i a prop del riu Rialb. S'hi arriba per la pista (3), actualment transitable per a cotxes normals fins a l'església de Sant Martí, a 10 minuts (a peu) de Terrasola.

Anar per la pista (3) que puja en direcció N i que, ben aviat, es troba barrada per uns grans blocs de roca despenjats. Es travessa el barranc de

M. Cortès - 86

Patiràs, on hi havia el mas del mateix nom, ara enderrocat. Comença una altra vegada la pujada, i es veu a la dreta l'anomenada Casa dels Moros, una balma obrada que antigament fou habitada. Es passa entre grans alzines. Al fondal, a l'esquerrals s'hi amaga una font.

20 min. Poc abans d'un collet, es pren a la dreta un viarany que s'enfila al mas Barrat, imponent pagesia, bastida al caire d'un esperó encinglerat (700 m). Avui abandonada. A les feixes de migjorn, a peu de cingle, hi ha una olivera mil·lenària, el tronc de la qual fa més d'un metre i mig de diàmetre. Del mas Barrat estant es té una bona visió de la vall del Rialb i de les serres que la clouen. Es marxa pel corriol d'arribada, en direcció N.

25 min. Sant Salvador, ermita romànica que té l'espadanya mig caiguda; és en un replà, al peu del cingle que suporta el mas. Es baixa per l'extrem del replà, per un grau entre roques, a retrobar la pista

26 min. Pista (3), en un collet. Es deixa el vessant del barranc de Patiràs per entrar al de Serradores, salvatge i emboscats. Es deixa a mà dreta, la pista (que baixa a travessar el barranc, camí del Cerdanyès) per seguir per un dolent ramal que puja suaument; es deixa un trencall més pujador, a mà esquerra, i tot seguit acaba la dolenta pista que se seguia. Cal trobar, pocs metres més amunt, l'antic camí que, baixant suaument, va a trobar el torrent de Serradores, curull de bosc.

52 min. Torrent de Serradores, que es travessa no lluny d'uns grans panys de roca groguenca. El camí segueix de prop el llit del torrent, remunt ara el marge esquerre hidrogràfic, i puja fent algunes giragonses. En arribar al peu d'uns pelats de roca conglomerada, a mà dreta, cal enfilars-hi i tot seguit s'entra a les primeres feixes del Cerdanyès. Es troba la pista (5), que se segueix cap a la dreta.

1 h. 15 min. El Cerdanyès (900 m), gran masia, actualment tancada. Poc més avall, hi ha la casa de cal Batalla, abandonada, al peu de la qual hi ha les ruïnes de la capelleta de Sant Joan, que havia acollit una imatge del sant, procedent del castell de Tarabau. Al SE, amargada al boscós lloc d'un serrató, hi ha la romànica església de Sant Sebastià, d'una nau escurçada, encara ferma.

Es deixa la pista (5) i es va a passar entre la gran casa del Cerdanyès i els corrals. A l'esquerra hi ha la Garuta, nom que es dona a l'aljub on es recull l'aigua per a ús del mas. Es continua per una pista poc visible, gairebé horitzontal, en direcció a llevant. A l'esquerra s'hi té el serrat de Castilla que té l'únic accés fàcil per aquesta part. La pista gira en direcció N i

comença a pujar suaument. El castell de Tarabau s'alça enfront, dominador. A la esquerra, els cingles del serrat de Castilla són cada vegada més alts i verticals; al seu peu s'amaga la font de la Teulera.

1 h. 35 min. Coll de les Fonts, entre els barrancs de Cerdanyès i de Lloró. A l'esquerra, el serrat de Castilla forma una colossal proa de conglomerats montserratins (segons la gent de país, hi ha un pujador en algun lloc d'aquest cingle). Deixant la pista (que acaba una mica més enllà) es pren a la dreta un caminet planer entre el bosc, en direcció a llevant. Poc després, es rep un camí que puja procedent de la Canallisa, i s'entra a les feixes de Barraques.

1 h. 45 min. Mas de Barraques (1.090 m) al lloc de la carena que puja des del castell de Tarabau i el coll de la Canallisa. Avui només serveix de corral. Gaudeix d'un emplaçament extraordinari, elevat i dominador de gran panorama. Cal deixar el camí carener (que puja al Planàs i, per les collades de Barraques, s'enfila al serrat d'Estadella) i seguir un perdut corriol, més o menys horitzontal que, en direcció N, passa entre les abandonades feixes. Enfront, en un penjat esperó rocallós separat del cingle, es veuen les ruïnes del Castellet.

El corriol puja lleugerament i revolta les aspres canals afluent del profund barranc del Castellet. I, en arribar a la darrera canal, comença a baixar-hi, entre alzines i boixos. Un cop al nivell del Castellet, el corriol s'hi adreça, planejant.

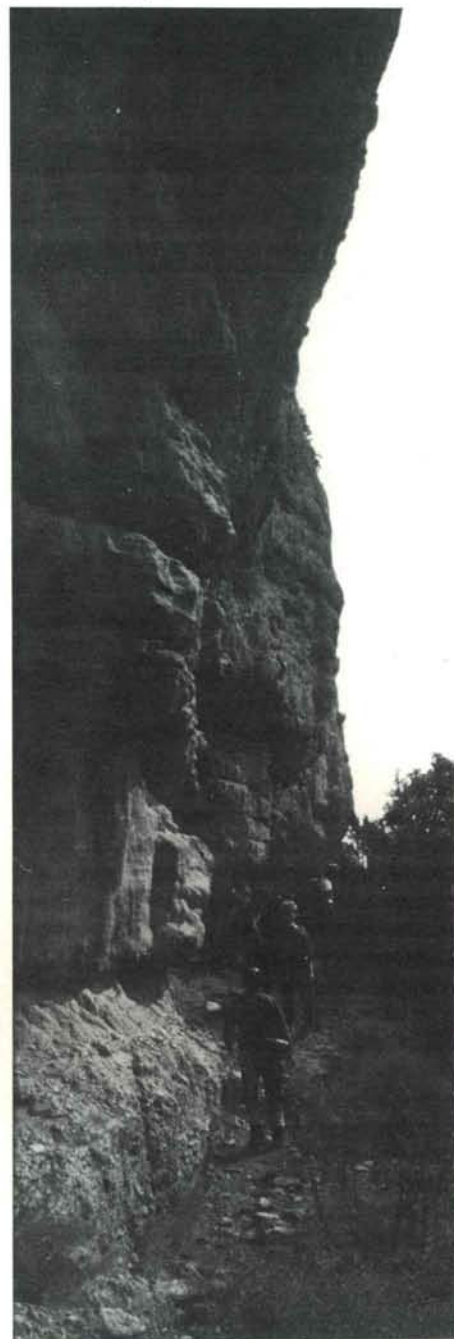
2 h. 05 min. Collet del Castellet (1.060 m aprox.). Al peu hi ha els enderrocs d'una casa i, a dalt de l'immediat turó, els de la força que dona nom al lloc. S'hi pot pujar amb una senzilla grimpada, per gaudir de l'aèria vista sobre el fondal de les Cots.

Ara, el camí baixa pel costat obac, entre boixos. Pocs metres davall del collet, hi ha un camí més fressat, que cal seguir cap a mà esquerra. Es passa per una lleixa suspesa a mig cingle, i s'entra de nou al bosc, per revoltar el torrent de Catabundo; el camí comença a davallar i es fa més perdedor. Continua la baixada de flanc, en direcció N.

2 h. 30 min. Font de la Rasa, al peu d'un gran roure. Aquí hi ha una pista que cal seguir pujant cap al NE.

2 h. 35 min. Casa de Cirera, una pagesia que fou important, avui del tot desolada. Té, annexa, la capella de Sant Josep de Calasanç (en algun lloc he llegit que està dedicada a Sant Salvador: era, pot ser, aquesta l'advocació primitiva? Evidentment, la capella és més antiga que Sant Josep de Calasanç). Hi ha també el cementiri, on era enterrada la gent de la rodalia. Malgrat la similitud, però, quina diferència amb la puixança que encara transpuja Carreu!

Vorejant els cingles ponentins del castell de Tarabau. (foto: M. Cortès).

L'indret és ric de fonts. A part la de la Rasa, hi ha la de Cirera (sota la casa), i les de la Presseguera, del Regorell i del Comet, totes a prop. Actualment, però, la Cirera és el centre de l'explotació forestal, i la brutícia ho envaeix tot.

Des de la Cirera, s'ofereixen diferents possibilitats:

- Seguir la pista en direcció N, la qual, en 8 minuts, s'ajunta amb la (2). Seguint aquesta a mà esquerra, s'arriba a la plataforma petrolera de la Coromina, i després a la Rua, en cosa d'una hora.
- Seguir l'esmentada pista (2) cap a mà dreta, baixant al riu i a les Cots; continuar-hi cap al Cerdanyès, per enllaçar amb la (3), i tornar al mas Barrat i a Terrasola. Tot plegat en dues hores i mitja.

Dalt d'un tossal voltat de cingles, el mas Barrat domina la contrada. (foto: M. Cortès).

Pujant al castell de Tarabau, dit també castell de les Cots. (foto: M. Cortès).

ELS ENGORJATS DEL RIALB.

No podia cloure aquest treball sense parlar del Forat de Buli i el seu conjunt d'engorjats que són, evidentment, el plat fort. Ara bé, el seu recorregut ja no és una excursió corrent. La part que podrien qualificar de més fàcil és el **congost del Rialb**, empresonat pels cingles del Volandó, a l'esquerra, i del castell de Tarabau, a la dreta, les parets dels quals tenen més de 200 metres verticals en alguns llocs, mentre que la amplada de la gorja és de pocs metres. Mes la vegetació, que s'arrapa a les roques de manera inversemblant, fa d'aquest un indret gairebé excepcional. Ara bé, no hi ha cap camí que segueixi l'engorjat: hom l'ha de travessar pel llit del riu, per dins de l'aigua. (Per cert, la gent del país parla dels xucladors del

riu; i, segons llur testimoni, més d'un s'hi ha ofegat.) És aconsellable de fer-ne el recorregut només a l'estiu, entrant al congost poc més avall de les Cots. En aquesta travessia s'esmerçaran més de dues hores, i no cal dir que, si es preveu tempesta o pluja abundosa, cal renunciar a l'intent, puix les crescudes del riu són sobtades i perilloses.

El **torrent de Gavarra**, afluent del Rialb per l'esquerra, és encara més espectacular, però el seu recorregut és molt més difícil i perillós. D'una estretor excepcional, inclou nombrosos saltants amb els corresponents gorgs. Fou recorregut per primera vegada per Antoni Tugues, Ramón Lluís Closa i Joan Fusté, del Centre Excursionista Pontsica, el 15 d'agost de 1984. Esmerçaren en aquesta travessia 9 hores, i nombroses

maniobres de corda, principalment rappels, en nombre d'uns 25, de llargades compreses entre 7 i 20 metres. Un altre perill, segons conten aquests primers exploradors, es la mossegada d'escurçó, puix aquests rèptils són abundosos a l'indret. El perill de crescuda, en cas de tempesta o pluja abundosa, és greu, ja que no hi ha cap possibilitat de sortida per les llires parets del congost.

S'entra al congost des del poble Gavarra, i s'en surt per la confluència amb el Rialb, just al Forat de Buli.

Afluent del torrent de Gavarra, és el **torrent de Carreu**. El seu tram engorjat és molt curt, però estretíssim (en algun lloc, menys d'un metre), i també exigeix fer ús de maniobres de corda.

Finalment, el **torrent del Cerdanyès** té també un curt tram final extraordinàriament apregonat, fins a la seva unió amb el Rialb, poc més avall de l'esvoranc per on baixa el torrent de Gavarra.

En resum, el conjunt d'engorjats que conflueixen al **Forat de Buli** és únic al nostre país, i aplega els diferents trets que trobem, de manera dispersa, a diferents congostos: la grandiositat de Mont-rebei, l'estretor del torrent de l'Infern, als Collegats, i l'exuberància de les rieres del Collsacabra.

Cartografia:

- *Mapa Topogràfic Nacional*, escala 1/50.000, fulls 290 ISONA, i 292 OLIANA.
- *Cartografia Militar de España*, escala 1/25.000, fulls 62-63 ISONA, i 66-24 SANT SALVADOR DE TOLÓ (només les serres del vessant de la vall del Rialb)

Bibliografia:

- *TORT I DONADA*, Joan. *Per la vall del Segre*. Ed. Abadia de Montserrat, col·lecció llibre de Motxila, n.º 23.
- *TUGUES*, Antoni. RAMÓN LL. CLOSA i FUSTÉ, Joan. *Primer descens del torrent de gavarra*. VÈRTEX n.º 102, 1984.
- *RODRÍGUEZ I MARQUÉS*, Jordi. *Trescant per la Baronia de Rialb*. VÈRTEX n.º 8, 1982.
- *GRAN GEOGRAFIA COMARCAL DE CATALUNYA*. Fundació Gran Enciclopèdia Catalana.

AGRAÏMENTS: Als senyors Joan Tort i Donada, de Terrassa, i Antoni Colom, de Gavarra, per les útils dades que m'han facilitat. I, de manera molt especial, al senyor Antoni Llagunes, d'Artesa de Segre, fill i propietari del Cerdanyès, per les facilitats i la informació sobre camins i noms de lloc que m'ha donat. Així mateix, als germans Maria i Enric Vilella, de Lleida, nascuts ambdós a la casa de Les Cots, també per les dades sobre camins i noms de lloc.

Lleida, gener del 1986

CARTA DE VIATGE DES DE QUATRE MIL METRES

Pilar Sampietro i Colom

Amic,

Aquest vespre he somiat que volava molt alt, més amunt que els satèl·lits. Ara els satèl·lits es confonen amb els estels. No saps si albiures Júpiter o si t'enganya un aparell de llum blanca que emet, en el cel, senyals elèctriques.

Al matí també hem volat. Aquesta vegada, a tres mil cinc-cents metres d'alçada i sense ajut de les ales. I és que, a Suïssa, per volar també has de pagar. Et condueixen per uns passadissos freds, malgrat que és el mes d'agost, i et fan entrar en una mena de funicular de Montjuïc modernitzat. Ells l'anomenen el «*métro-alpin*». A mí, m'ha semblat una bestiesa; però, per a ells, significa el triomf, el somni aconseguit. Al mig del cantó del Valais, al cor dels Alps, els suïssos han perforat la

montanya per tal de transportar els turistes que mai no havien estat a tres mil cinc-cents metres d'alçada. Sense esforç, els visitants pugen més amunt que el cim de la muntanya més alta de Catalunya.

Amb tot això, he oblidat dir-te que és migdia, és a dir les dotze, quan resto immòbil, encordada a quatre mil vint-i-set metres d'alçada, la darrera pedra de l'aresta de l'Allalinhorn. Admiro l'omnipotència del Mont Blanc, del Matterhorn, dels bessons Càstor i Pòl·lux, del gran Dôme, del veí Alphubel, del Täschhorn i del Breithorn. I, encarats, com en una partida d'escacs, s'alcen la Jungfrau i la fosca paret nord de l'Eiger. Al meu entorn tinc més de vint muntanyes que superen els quatre mil

metres. És a dir em sento com un bocí de carn freda invernal en un entrepà de cims.

El nostre guia (perquè, si no tens experiència a l'alta muntanya has de contractar un guia) és Hermann Bumann; tot el poble de Saas Fee (on hem passat la nit) duu el mateix cognom. Buuuuumannn!. Si ho pronuncies accentuant la «u» amb força, et farà recordar una explosió, igual com les que de, tant en tant, fa la glacera. Escoltes: Buuuuummmmm!, i veus lliscar per les parets blanques una cortina de glaç. Certament, des del cim, l'aeri i el *métro-alpin* són de joguina.

A tres mil cinc-cents metres d'alçada treballa Antonio.

Antonio és andalús i cada dia aterra

La crema de la crema dels «quatre-mils», presidits pel Cervino.

aquí. Aterrar vol dir utilitzar el *metro-alpin*, que ell mateix ha construït amb altres companys italians. Antonio és un emigrant («Paleta de ponts i camins», diu la seva tarja de presentació) destinat a fer les carreteres suïsses.

—*¡Pero niña, quien te ha engañao a ti pa que subas eso!*— i em mira amb ulls riallers.

Antonio fuma una cigarreta a tres mil cinc-cents metres i el cor li continua bategant tranquil, com si no es recordés del seu naixement vora la mar.

Dic «Adiós!» a Antonio, i segueixo les passes del guia suís-alemany

—Tots els espanyols han treballat en l'obra del Metro— em diu, en llengua francesa—. Sí. Aquest costum ja se'ns ha fet natural a casa nostra; els llatins, en

general, ocupen les feines dures que els suïssos deixen. Són les víctimes del lliurecanvisme!

El guia, suís-alemany, té la pell i els cabells bruns, gairebé negres, com els ulls. Tot el poble de Saas Fee té el mateix color. Una mica, és per la duresa de la muntanya; però també hi compten les seves arrels. Per alguna cosa, a Suïssa, anomenen aquests habitants del Valais com a «sarraïns».

(Provenen de les pugnes entre europeus i musulmans durant la batalla de Poitiers. L'any 732, l'heroi Carles Martell derrotà els noranta mil sarraïns, i impedí així que els musulmans conquerissin Europa. Però un grup no va fugir cap al sud, sinó que es va introduir vall endintre, fins a la fi. La «Fi» és la

corda de muntanyes que tanquen les fondalades de Saas i de Zermatt, i a la «Fi» van construir les seves cases i les seves esglésies, que encara conserven l'estil bizantí.)

Em prenc una «coramina», que diuen que evita el mal de muntanya.

La «coramina» és una mena de «sugus» de glucosa indispensable a les alçades; fins i tot els pastors dels Alps la porten a sobre. I no és aquest l'únic ingredient que cal prendre per a fer exercici físic, no. Allà hi ha tot un seguit de consumisme destinat als muntanyencs. Xocolata, sucre de raïm, vitamines per barrejar a la beguda, més caramels de glucosa, dolços especials... Hi ha cases que en tenen l'exclusiva; són prestigioses especialistes en el tema.

És ridícul pensar-ho; però el consum ha matat les contradiccions. Te'n vas a la muntanya per buscar-hi un altre tipus de societat, i t'hi trobes el mateix esquema, condicionat per una indústria disfressada, un cavall entre l'ecologia i la macrobiòtica, amb el símbol de la neu blanca, del blanc pur, de la puresa de l'aigua, que allà serveixen embotellada i precintada amb registre de plàstic.

Després de conquerir fàcilment quatre mil metres, el turisme t'obliga a visitar el poble de Zermatt, a traslladar-te a l'altra vall per admirar el Cervino de més a la vora. Però només hi ha una única manera d'arribar a aquella vila: és agafar el tren des del poble de Täsch.

O això, o anar-hi caminant. Una opció d'accés diferent és prohibida pel govern suís. No resta doncs cap més remei que pagar els nou francs que costa el bitllet.

Abans d'agafar el tren és costum de fer una escapada cap a la «toilette». Als vidres del lavabo hi ha noms escrits, i, entre ells, llegeixo: Catalunya. És una pintada ràpida, de pas, com l'estació i el poble de Täsch, que s'ha engrandit gràcies al caràcter d'intermediari que el Cervino li ha atorgat. I l'ecologia, la natura, es confonen amb el turisme. Les pedres, els troncs i les plantes tenen un preu, esdevenen matèria d'ornament als prestatges de les habitacions a les grans ciutats. Em fa la impressió de no haver sortit de casa, perquè el poble de Zermatt és excessiu en la seva artificialitat. L'aire em recorda la monotonia de l'esdevenidor.

Tan sols la muntanya, el Cervino, sembla deslligar-se de l'ambient; però la tenen ben subjecta i controlada. També ella és víctima de repetició.

«Passa un mes i en porta un altre», —diu Kavafis—. «Allò que ha de passar, tothom fàcilment ja ho endevina: és allò d'ahir, allò tan enutjós. I ve que l'endemà ja no sembla l'endemà».

Així que, me'n torno a casa, manufacturada amb les maletes i el piolet, i envoltada d'aire plastificat.

A partir de l'Hospital de Tella, una llarga vall puja fins al coll de Viceto. Flanquejada a l'oest per la vall d'Añisclo, i dominada pel Castillo Mayor, es recolza al nord amb els contraforts de la vall de Pineta.

Pocs poblets, on no viuen sinó unes dues o tres famílies, posen encara una nota de vida, més materialitzada per les esquelles del bestiar i els lladrucs dels gossos que per la presència visible dels seus habitants.

Els tres pobles més alts, Escuain, Revilla i Tella estan situats entre els 1.250 i 1.350 metres d'altura.

Van ser construïts molt enlaire, al voltant de les seves esglésies o capelles, per escapar de les cobejances dels moros invasors.

Avui, Escuain ja és totalment abandonat; a Tella només hi ha dues famílies; i, quant a Revilla, solament dues persones hi viuen esporàdicament, els germans Gistan: Benjamín i Basilio.

Aquell dia plovia a Revilla

Abans s'arribava a Revilla per una tortuosa pista que tenia un poder dissuasiu particularment eficaç. Avui, una carretera molt acceptable ens hi porta i permet totes les esperances.

L'astorament no seria més gran si ens trobéssim de cop a les portes d'un desert. El cel gris i baix de Tots Sants pesa sobre el circ d'Escuain; les nuvolades esborren els cims dels voltants i un plugim fi xopa les herbes i les pedres rovellades. S'entra en un món de silenci. Un silenci pesant, opressor, sinistre. Un corb, aparentment l'únic ésser viu dels voltants, aixeca el vol pesadament en apropar-nos. Uns metres més lluny, s'atura i ens observa astorat. Torbem la pau del seu reialme.

Només queden cinc o sis cases encara dretes. Però, en quin estat! Estan esglaonades en un pendent molt dret, i semblen implorar la protecció, avui irrisòria, de l'església que les domina.

Les bardisses ho han invadit tot i prohibeixen sorneguerament tota aproximació. Les parets que voregen els camins estan desfetes. Aquí, les lloses han relliscat de la teulada i deixen al descobert les llates mal ajustades que les sostenien: no aguantaran pas un nou hivern. Allà, teules trencades encatifen una entrada i, del sostre que es retalla sobre el cel, només queden algunes vigues corcades. Curiosament, al costat, el cos de l'edifici sembla perfectament intacte. La porta s'obre a una cuina que sembla esperar als seus hostes. Una olor indefinida flota en l'estança.

A L'ALT ARAGÓ, UN POBLET PERDUT... REVILLA

Jean Garnier

Revilla. (Foto: J. Garnier).

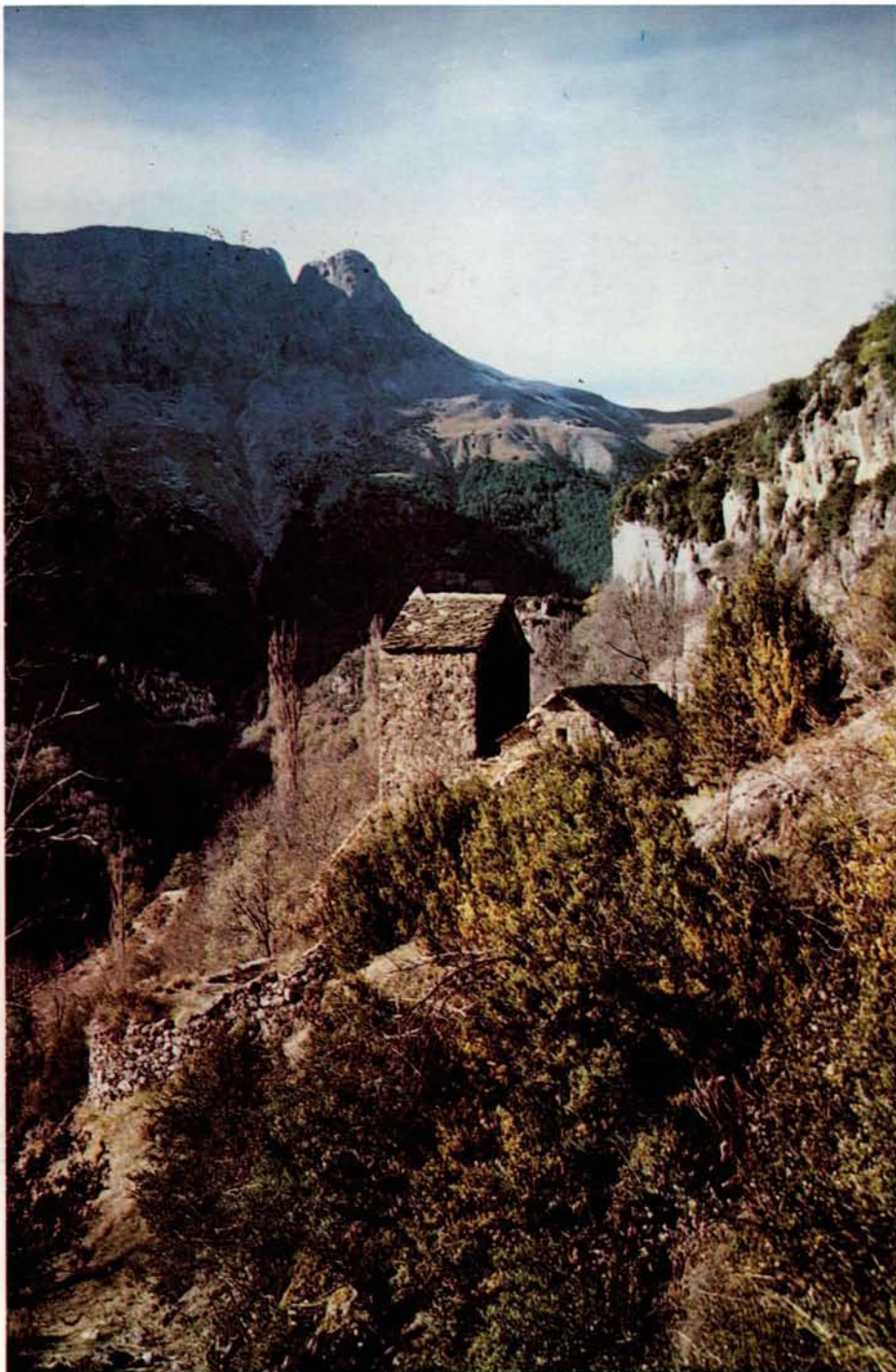

Mossèn Ricardo Beneded i el pastor Basilio Gistan.
(Foto: J. Garnier).

Més enlaire, a mà esquerra, una casa sembla sencera i fa la impressió de vida, malgrat els seus finestrons ben tancats. Sobre la porta, un avís, no pas sense un punt d'ironia: «Si us plau, no entreu. Si us interessa algun objecte que es troba a l'interior, el seu propietari viu a La Fortunada, carrer de La Ainsa nº 29, i us rebrà amb gust. En cas contrari, atenció a les conseqüències. Sempre hi ha algú que pot veure-us». L'ambient es curiós, estrany, amb aquesta humitat que us penetra fins al moll de l'os. Allà baix, el corb, a la seva branca, ens observa amb el seu ull groc. I la imaginació vagabundeja davant aquestes cases clavades en el seu passat. No en

N.D.L.R. Jean Garnier és un antic soci i amic de molts veterans del Centre, que viu a Burdeus, on és dirigent de la Secció del Sud-Oest del Club Alpi Francès. Traducció del francès per J.M.S.

sortiran pas les ombres d'aquells que hi van viure?. Per quina maledicció el poble s'ha buidat?. Potser l'església ens donarà un començament de resposta.

És ancorada a la roca, al peu de l'altra muralla. Per arribar-hi, fa falta barallar-se també amb els esbarzers. Una volta romànica protegeix la porta, emmarcada per dos bancs de pedra, on seien els vells que, tot xerrant, esperaven el tercer toc de missa. Un braçat de boix sec jeu sobre un dels bancs. La porta només és tancada amb un forrellat. En entrar-hi, experimentem una certa sorpresa. La nau és ben neta. Solament algunes miques d'humitat taquen a clapes les parets.

Té la simplicitat i la nuesa de les naus romàniques dels primers segles, i crida a l'humilitat. Solament les piles baptismals, de cara a la porta d'entrada, en trenquen l'harmonia. Les dues capelles laterals completen la creu llatina del conjunt.

Sobre l'altar major, tres fornícules sense sants. Han estat salvats del pillatge per mossèn Ricardo, i han trobat refugi al presbiteri de La Fortunada. Bancs de fusta, pràcticament nous, semblen esperar el retorn dels fidels. Postser hi tornaran un dia. Potser se'ls veurà, una Nit de Nadal, resar a la missa de mitja nit, en expiació de faltes passades.

El sol ha tornat sobre Revilla

Quan, un mes més tard, jo reprenia el camí de Revilla, atret, embuixat per les seves velles pedres, a La Fortunada he trobat mossèn Ricardo. Bru, petit, cordial, amb uns ulls vius darrera les ulleres, viu una passió intensa: la restauració d'esglésies o capelles que depenen de la seva demarcació. He pogut xerrar també, amb en Tomàs, l'home que havia clavat sobre la porta un avis dissuasiu.

La seva mare, que ha viscut els moments dolents de Revilla, és aquí. L'any 1938, el poble fou víctima del pillatge; la seva casa fou incendiada per una banda de desertors de l'exèrcit republicà, que es batien en retirada cap a França. El rector, mossèn Eugenio Giménez, fou mort el 26 d'agost de 1936: tenia 30 anys i reposa avui al petit cementiri, prop de la bonica capella de Badain, sobre La Fortunada.

Els Tomás pugen de tant en tant a Revilla. Al bon temps, hi van a passar el dia.

L'abandó progressiu del poble coincidí amb la industrialització del país, cap als anys 60. Fa poc, hi havia encara dos germans (dos pastors) que vivien esporàdicament a Revilla. Però, Benjamín ha marxat cap a La Ainsa; i l'altre, Basilio, queda sol per guardar els últims xais. Tenien la fama de ser una mica salvatges i de fugir dels visitants. Es diu, també, que no dubtaven a tirar pedres als turistes que havien vingut a ensumar-los de massa prop.

Quan vam arribar a Revilla, els gossos van bordar. Mossèn Ricardo, fent trompeta amb les mans, va cridar llargament: «Basilio..., Basilio...». Els gossos callaren i el silenci caigué de nou sobre el poble.

Ha estat en tornar de la visita als vestigis de la vella església, a alguns minuts lluny, quan l'home ha aparegut bruscament, davant nostre. Ha tingut un moment de dubte, però el mossèn era allà, i la seva cara s'ha aclarit, ha esbossat un somriure i una salutació.

Els dos homes han xerrat una llarga estona.

Hi havia alguna cosa d'insòlit i d'emocionant en la trobada d'aquests dos homes: l'últim habitant de Revilla, a punt d'integrar-se al pasat, i aquest mossèn, que busca obstinadament redescobrir, en un pasat de prop de deu segles, la història i l'ànima de l'Aragó.

P.S. Dos dies després de la segona visita a Revilla, m'arribava la notícia de la mort brutal de Basilio Gistán. L'últim habitant de Revilla acabava de trobar-se amb el seu pasat. Nov.-Desembre 1985.

ENTRE -500 I 3.000 METRES

Jordi G. Quera

«Les passions humanes són un misteri, i als infants els passa la mateixa cosa que als grans. Els qui es deixen portar per elles no se les poden explicar, i els que no les han viscudes no les poden comprendre. Hi ha homes que es juguen la vida per pujar en una muntanya. Ningú, tampoc ells, no poden explicar realment per què.»

Michael Ende

Cada instant passa a l'oblit; ens omplim el temps de records inconcrets i ens limitem a seleccionar fets i a viure de somnis. La realitat s'ha distanciat amb el record, però continuen amb mil determinades sensacions, inoblidables moments i el sentiment de sempre: la crida d'allò desconegut, d'allò tan alt, d'allò tan llunyà, d'allò tan profund. Inconscientment, un garbuix dels meus enfrontaments amb mi mateix i de l'amor a les meves passions, una mica de tot i de res, de trobar conquesta i plaer en els meus actes (nodriment diví), de sentir bramar la vida en un constant batec, de retrobar lluites perdudes (potser només és sentimentalisme patriòtic), d'autosuperació, de desafiar els misteris de la imaginació tot repetint com en un joc els possibles moviments i l'imminent desenllaç... Potser la por d'estar-me encaminant cegament cap a la destrucció d'aquest bell i senzill muntatge.

Aquest abril em trobava en un estat de sensibilitat envers el retrobament amb la muntanya; feia ja (i només!) vuit mesos que l'Estat espanyol em tenia reclòs a Lorca (Múrcia) complint el servei militar i vaig venir quinze amb dies de «permiso oficial». Tot va començar aleshores, mentre gaudia (i patia!) a la cara nord del Taillón, aprofitant el darrer cap de setmana de què disposava; em va assetjar de sobte un sentiment d'enyor infantil, vaig olorar en aquell fred hivernal d'albada grisa una lleugera

fragància de colònia «nenuco».

La meua petita història em cridava, i ressonava a cada pas, mentre el paisatge m'embriagava i es difonia amb imatges de moments viscuts en altres parets del meu record, dels amics i companys de sortides, d'esquí lliscant per blancs pendents inacabables, de tascons que no entren, del dressler que

treu vapor de la corda molla mentre m'escaldo la mà, dels darrers passos abans que el cim no et deixi pujar més, d'un sostre exposat a l'últim llarg de corda, d'arribar a la base del primer pou i reveure la llum del dia uns metres més amunt.

Vaig tornar a Lorca amb la motxilla i el petate plens de material i, pocs dies després, se'm va manifestar, en un paralel·lisme de situacions, una de les vivències que més m'han fet vibrar.

Sento una veritable passió per l'espeleologia... Tenia el cap de setmana lliure i me'n vaig anar a la Sierra d'Alcaraz (Albacete), a fer una entrada en solitari a la Cova de los Chorros (naixement del riu Mundo). Com si fos una celebració d'aniversari, i a la llum de la instal·lació de carbur, anava remuntant el cabalós riu subterrani, mentre retornaven les imatges i lluitaven contra el temps els instants passats d'aquell 27 d'abril de 1984.

Era el dia de la Mare de Déu de

Baixant d'El Taillón cap a San Nicolás de Bujaruelo amb la serra de Tendeñera al fons. (Foto: Jordi G. Quera).

A la cova dels «Chorros», flanquejant un dels nombrosos passos per sobre del riu. (Foto: Jordi G. Quera).

Una de les sales de la «cueva del Farallón», a la vall dels «Chorros del rio Mundo». (Foto: Jordi G. Quera).

galeria fòssil, recuperem els petates i tornem al pou d'entrada. Hi puja l'Isidre i jo em quedo, xop i glaçat, al fons del pou. Ell arriba a dalt, em carrego el petate i pujo. Estic xafadíssim!

En sortir, trobo l'Isidre que estava dormint a la boca. El desperto a crits, desinstalem el pou, pleguem el material i anem fins a la casa forestal. Haviem estat més de vint-i-dues hores a dins de l'avenc, i feia tres dies que quasi no dormien. Mig plantem la isotèrmica i ens posem a dormir: eren, més o menys, les dues del migdia.

A les quatre de la tarda ens vam despertar xops. Plovia com jo mai no havia vist ploure, i estàvem inundats. Ens aixequem com autòmats i, fets una porqueria, desmuntem la tenda-banyera i ho llencem tot a dins del cotxe. Ens refugiem a la casa forestal i hi passem les hores veient ploure i llegint a l'EGUIN els resultats de les eleccions a Catalunya.

Ens van dir que ens hi podíem quedar a dormir. Eren les nou del vespre quan sopàvem, i em sembla que mai no havia menjat tant, ni tan a gust. (Sovint, l'Isidre i jo recordem aquell sopar i el «pacharán» de després). Vam anar a dormir cap a la una de la matinada; i, a les onze del matí, del dimarts dia 1 de maig, jornada del treballador, fèiem de turistes per la serra d'Aralar i visitàrem San Miguel.

Després vam fer via directa cap a Barcelona, on arribàrem a les sis de la tarda. Ens acomiadàrem satisfets i molt cansats. L'endemà, al matí, haviem d'anar a pensar.

Als «Chorros», absort amb tots aquests records, i després d'escalar fins a una galeria penjada, m'havia quedat arrupit en un racó, pensatiu i trist. Em notava cansat, i el soroll del riu ressonava en el meu cap com un crit sord, ple de recança. Mig d'esma vaig tornar fins a la «cascada rosa» i, en desgrimpar-la, el corrent d'aigua em va llençar al petit gorg, uns metres més avall. Nedant, vaig sortir a l'ampla galeria que em portava a l'exterior: era de nit, i em sentia sol i nostàlgic. Trobava a faltar el caliu dels companys.

La vall del Mundo eren quatre llumenetes en la foscor. Lentament, vaig traspasar la feixa fins arribar al bosc. Les meves petjades a la neu eren l'únic camí segur de retorn: continuaven visibles. A poc a poc, anava perdent desnivell. Deixava endarrera «Los Chorros»...; tornava als meus records i donava el somni a la història. Cada vivència és irrepetible i autèntica en ella mateixa; sempre va acompanyada d'uns sentiments concrets que es gasten amb el temps. Cada instant passa a l'oblit, i la meua ambició es val del passat per a conquerir nous propòsits.

El conjunt de Pocets és un nucli muntanyós, del qual podríem dir que ja no hi manca res per divulgar. Molta literatura ja hi ha escrita, principalment en motiu del Campament d'Alta Muntanya del C.E.C., de l'any 1956, a Viadós, i de l'article del nostre president, Josep m^a Sala, l'any 1955, sobre «Les altes valls del Cinqueta»; uns escrits que després quedaren condensats en la guia *Pocets-Maladeta*.

No hi vull buscar noves rutes, perquè ja no en queden; però sí que voldria «redescobrir» el pic d'Espadas (o Llardaneta); car amb la guia del C.E.C. podem llegir-hi que és un cim on no hi ha cap via fàcil, i la via «normal» consisteix a pujar el primer al pic dels Pocets, o bé cal alçar-se per la canal Jean Arlaud. En la primera circumstància cal tenir, encara, molta «moral» per continuar vers l'Espadas; i en el segon, cal «tenir-ne més» per alçar-se per la canal Jean Arlaud.

Així és com el pic d'Espadas queda marginat com el «gran cim secundari» del Pocets.

Però... són tot vies difícils, a l'Espadas?

Amb la mateixa «guia» a les mans, i regirant pàgines, descobrirem que, des de Viadós, hi ha un itinerari al pic de Pavots que és més aviat una via «normal» a l'Espadas que un itinerari al Pavots.

És aquest discret i marginat recorregut que vull descriure en aquest article. Tot fent constar que és un itinerari fàcil, però de totes maneres fort. En efecte, gairebé 1.700 metres de desnivell «no són pas una broma».

A més a més, considero aquest itinerari com una via normal, perquè no hi ha cap dificultat seriosa. Tots els passos complicats queden entre el pic de Pavots i el coll d'Eriste; i aquesta excursió va a buscar l'aresta més enllà del Pavots: per tant, ja no hi queda cap pas arriscat.

(Per cert! Parlant del coll d'Eriste, cal fer constar que hi ha un greu error en la seva alçada; en comptes dels 2.925 m de la «Guia», o dels 2.970 m de «l'Alpina», són en realitat 2.830 m; és a dir, unes diferències de «només» 95 metres en el primer cas, i de 140 m en el segon!)

El recorregut comença a Viadós i va pel camí del coll d'Eriste o del estany de Millares. Des de l'any 1984, el torrent d'Añes Cruces es pot creuar per una palanca.

Al cap d'una hora i a 2.100 m d'alçada, arribarem a l'anomenat Clot de Pavots, lloc on conflueixen els torrents de la Ribereta i de Pavots; un indret que em permeto la llibertat de tornara qualificar com a sinistre (veure

VIA NORMAL AL PIC D'ESPADAS

Josep de Tera i Camins

Panoràmica de la part N de la vall d'Estós, des del pic de Pocets. (Foto: Josep de Tera).

Pics d'Espadas, Pavots i Eriste, des del pic de Pocets; al fons, el Cotiella. (Foto: Josep de Tera).

MUNTANYA n.º 724, pg. 250).

Hem de deixar la senda als Millares i començar a guanyar alçada ràpidament, per la dreta (N) del torrent de Pavots. Aquest detall és important, ja que per l'esquerra s'hi veu una acollidora zona herbada; però quedariem penjats en uns forts estimballs abans d'arribar-hi.

La forta pujada en marcada direcció E (i per la dreta orogràfica del torrent de Pavots) ens deixa completament enfonsats sota els contraforts del pic d'Espadas, que ens resguardaran del sol fins el mateix coll de Pavots.

Ben aviat, el bosc queda enrera, i entrem en una zona herbada, partida per una graonada que cal superar, grimpant, per on hom vulgui i sense cap mena de dificultat.

Recobrada de nou la zona herbada, que ara té més inclinació, cal anar girant, tot seguint enlairats el curs del torrent, per arribar al nivell de diverses congestes de neu. Allí és recomanable

de proveir-se d'aigua (2.440 m) (45 mn).

El torrent de Pavots ha descrit gairebé un angle de 90° vers el SE, i desapareix sota una gran congesta, que ens cal seguir.

El pendent s'ha suavitzat una mica, i la pujada per la congesta és, fins i tot, agradable.

Un alt coll tanca aquesta vall de Pavots. No ens hi hem de dirigir directament, perquè ens hi espera una tartera de llicorella desfeta. És molt millor anar a buscar, a la nostra dreta, el fil, també tarterós, de l'aresta.

En arribar-hi, la panoràmica s'obre a l'estany inferior de Millares, que queda a gairebé 400 metres sota els nostres peus. També s'hi endevina l'estany superior; i, lluny, sota la punta Suelza, es comença a veure l'estany d'Ordicefo.

Hem de seguir el carener ja esmentat, el qual, lentament, ens va apropant a sota mateix de la muralla de l'Espadas.

Arribats en una alçada aproximada de 2.950 m, hem de començar una flanquejada en direcció SE, que ens deixarà al coll de Pavots (3.110 m), amb vistes ja sobre la vall d'Eriste.

Onze metres de suau pujada ens separen del pic de Pavots (3.121 m) (2 h 15 mn).

TOTAL, DES DE VIADÓS: 4 hores i 1.400 metres, aprox., de desnivell.

Encara que la panoràmica des del cim estant ja és extraordinària, és molta excursió per només encimbellar-se a dalt d'un bony d'una aresta que dona molt més de si.

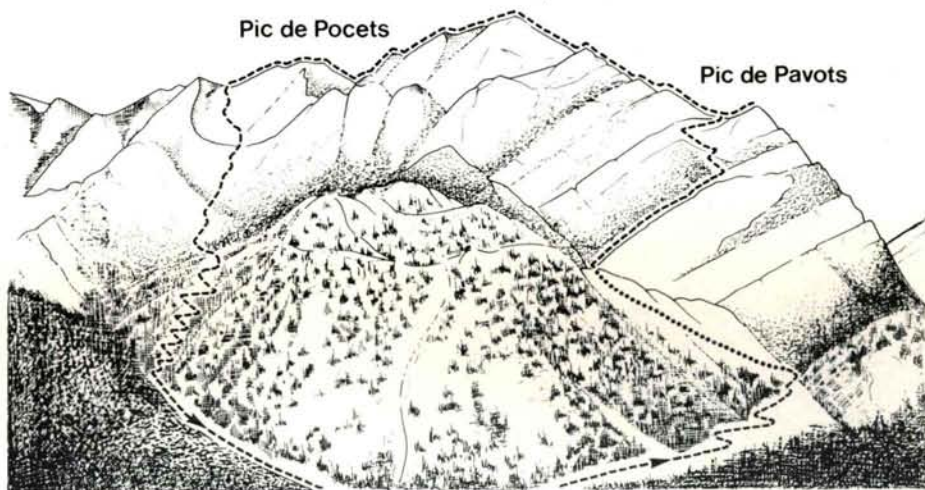
Tal com ja ha estat comentat abans, al pic de Pavots convergeix el nostre itinerari amb el que puja a l'Espadas des del coll d'Eriste; amb la particularitat que totes les dificultats més serioses queden ja enrera; per tant, ja res no ens pot destorbar per continuar cap al proper cim d'Espadas.

Aquesta cresta no presenta enlloc cap pas difícil. L'única dificultat que pot haver-hi és la de veure's encimballat a dalt d'una aresta on es poden trobar desnivells de 700 metres en els dos vessants. Tots els petits bonyes que s'han de superar, i que frontalment

Pic d'Espadas

Pic de Pocets

Pic de Pavots

Pics d'Eriste i estany de Millares, des del Pic de Pavots. (Foto: Josep de Tera).

Pics de Pavots, Espadas i Pocets, des del Pic d'Eriste.

semblen verticals, en acostarnos-hi veiem que, en realitat, no ho són tant. Podem dir que només hi ha un curt pas on s'ha de grimpar un parell de metres. L'amplada de l'aresta mai no arriba a ser un «tall de ganivet», i gairebé sempre té entre un i mig metre d'amplada.

Cal fer esment que l'horari emprat per recórrer-la («sense presses») va ser d'1 h 15 mn; per tant, aquest temps queda lluny de les 2 h que ens marca la guia «Pocets-Maladeta».

TOTAL, DES DE VIADÓS AL PIC D'ESPADAS (3.332 m), pel coll i pic de Pavots: 5 h 15 mn.

Horari relativament curt, si tenim en compte els gairebé 1.650 metres de desnivell (mitjana de 300 metres/hora). Aquest fet dona un caire de via normal a l'itinerari descrit al pic d'Espadas.

(NOTA: Si aquesta excursió es fa al començament de temporada, l'horari es pot allargar, per haver-hi cornises de neu, i haver també de travessar petits collets plens de neu. Llavors, i segons els casos, fins i tot pot ser recomanable encordar-se. Però, sense neu a l'aresta, aquesta és totalment fàcil i sense cap perill.)

Malgrat ser un cim de 3.332 metres, la panoràmica de l'Espadas, si bé és molt extensa, és de totes maneres inferior a la del Pocets, perquè no domina la vall d'Estós.

Una vegada arribats a dalt del cim, només ens queden dues alternatives per tornar. Una, consisteix a tornar pel mateix lloc; l'altra, a pujar al Pocets i davallar pel Llit de Llardana.

Si preferim aquesta última opció, acabarem fent una bonica i completa circumval·lació al massís de Pocets.

L'aresta que uneix el pic d'Espadas (o Llardaneta) amb el Pocets (o Llardana) cal dividir-la en dues parts, la unió de les quals és el coll Jean Arlaud.

La primera part que, per tant, és el tros d'aresta que uneix el pic d'Espadas amb l'esmentat coll, és la més llarga i difícil. Hi ha dos passos importants. Un és molt característic, car consisteix a travessar una petita bretxa de 4 o 5 metres de llargada, completament plana, però amb l'única dificultat que només té dos pams d'amplada, amb estimbals de 300 metres a cada costat. Són precisament els precipicis els que donen notorietat a l'indret; si només hi hagués un desnivell de mig metre, la travessia la

fariem «a peu coix, d'esquena i amb els ulls tapats», però la timba a cada costat imposa una mica, i hom hi passa amb força precaució (alguns, fins i tot no fan «com si trepitgessin raïms»).

L'altre pas important ve a continuació, i consisteix en la grimpada més llarga que hi ha a tota la cresta des del pic de Pavots. És igualment un pas fàcil, on cal fer cinc o sis moviments de grimpada per assolir de nou el fil de la cresta i arribar a la Tuca de Llardaneta (3.311 m), que no és res més que un bony de la pròpia aresta, però que, des de Viadós, destaca per la verticalitat de la seva vessant N.

La segona part, és a dir, la pujada al Pocets des del coll Jean Arlaud, no té cap mena d'importància: cal pujar un llom tarterós, que ens deixa a dalt del cim.

L'horari entre els dos cims és de 1 h 15 mn (Cal remarcar la mateixa observació que abans; perquè aquest horari pot ser ampliat si a la cresta encara hi ha cornises de neu.)

L'excursió s'ha d'acabar tornant a Viadós per l'itinerari normal al Pocets: pel Llit de Llardana.

Sobre aquest itinerari de baixada cal esmentar que, una vegada assolit el bosc a l'indret anomenat El Clot, hi ha dos camins per davallar fins al torrent d'Añes Cruces.

Si anem seguint les «fites», baixarem per un corriol molt dret i sortirem al costat d'una cabana; indret on comença un camí paral·lel al torrent pel marge esquerre. L'altre camí el podrem agafar si travessem la zona del Clot i anem a buscar un camí molt ample i molt visible que hi ha a l'altre costat, on trobarem un abeurador i una font, i baixarem d'una manera més «raonable» fins al torrent d'Añes Cruces.

L'horari de baixada del Pocets a Viadós, pel Llit de Llardana, és de 3 h 15 mn.

El total d'aquesta excursió és de 9 h 30 mn de caminar efectiu, i d'unes 12 h aproximadament si hi comptem també les parades.

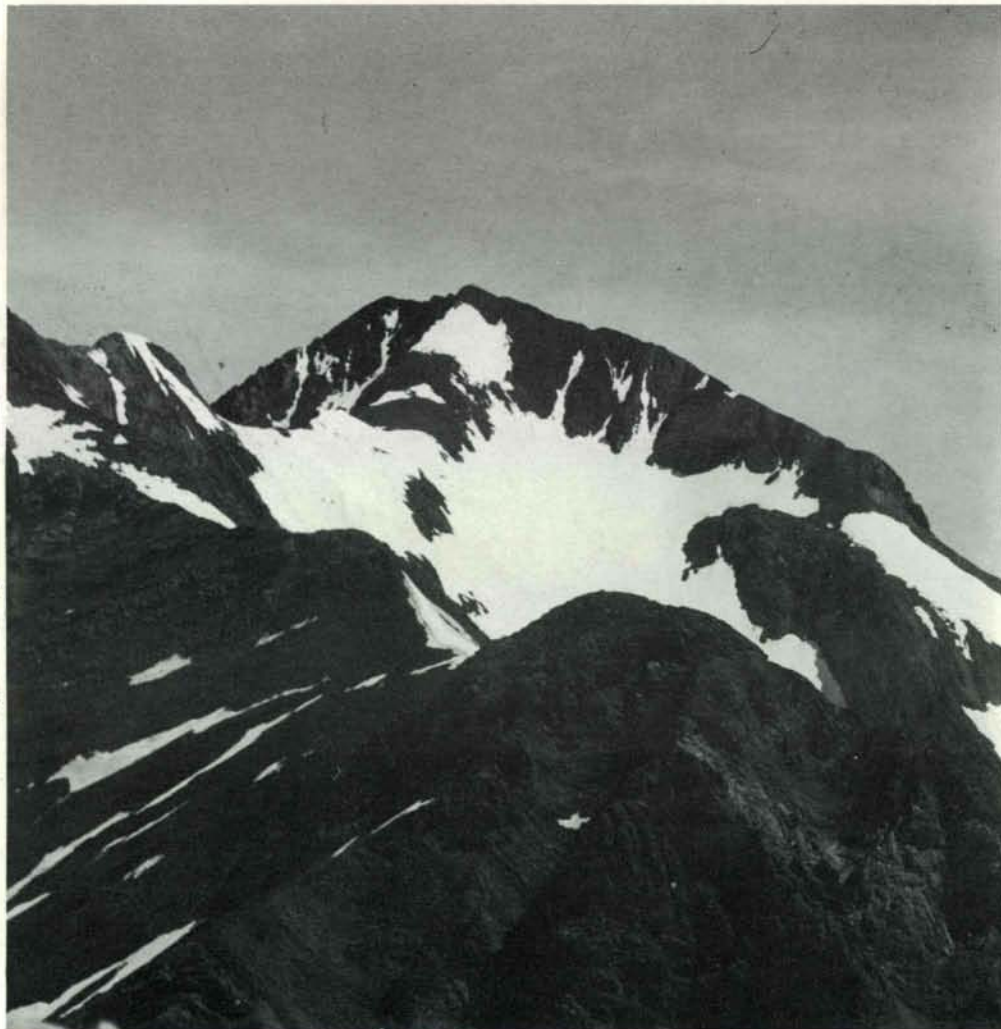
Per acabar, només em manca fer un breu resum de tota l'excursió.

Es tracta d'una via normal al pic d'Espadas; i si, a més a més, pugem al pic del Pocets, completarem un bell circuit pel massís de Pocets. A plena temporada estiuenca, no presenta cap dificultat. Aquestes sí que poden aparèixer a començaments d'estiu o a finals de primavera, en forma de cornises de neu, o d'inclinades congestes pels dos vessants, que es troben en els nombrosos petits collets que cal travessar.

(Excursió feta el 13 de juliol del 1985 per l'autor, juntament amb els companys Albert Mans i Joan Pino.)

Poster: Viadós amb el Pocets al fons. (Foto: J. de Tera).

(Foto: Josep de Tera).

MUNTANYA

El juny de 1985, els components de la «2.ª Expedició Caixa de Barcelona a l'Everest» sortien de l'Aeroport del Prat. Començava la seva aventura, gestada al llarg de molt de temps, que culminaria el dia 28 d'agost, quan assoliren el cim de l'Everest.

Al llarg de l'ascensió, els expedicionaris es van anar convertint en autèntics herois pel poble de Catalunya. Els comunicats que periòdicament enviaven via telegràfica van permetre que tothom en pogués seguir la seva gesta pas a pas, a través dels mitjans de comunicació.

A l'Oficina de premsa de «Caixa de Barcelona» vam assumir la tasca de canalitzar tota la informació a les seves famílies i als mitjans de comunicació. Això ens va fer establir uns torns «de guàrdia». I, durant tota l'expedició, va romandre algú ininterrompudament a l'oficina de premsa. Estàvem en contacte permanent entre l'oficina de telègrafs i les persones encarregades de la recepció dels telegrams, gràcies a uns aparells busca-persones que portàvem sempre al damunt.

La primera cosa que es feia en arribar un telegrama era comunicar-ne el contingut a l'enllaç amb les famílies (un alpinista que, a més, ens assessorava i ajudava a valorar les informacions); un cop posada en marxa la «cadena» perquè tots els familiars s'assabentessin de les últimes notícies, es redactava i es distribuïa la nota de premsa.

Però, a partir del primer atac al cim, aquesta «mecànica» es va veure afectada per la reacció dels mitjans de comunicació, que ens anaven trucant periòdicament per saber les darreres notícies. A partir del moment en què una emissora de ràdio donava la notícia, els cinc telèfons del departament quedaven bloquejats. I, els darrers dies, hi rebíem diàriament més d'un centenar de trucades procedents de mitjans de comunicació de tot Catalunya i de la resta de l'Estat.

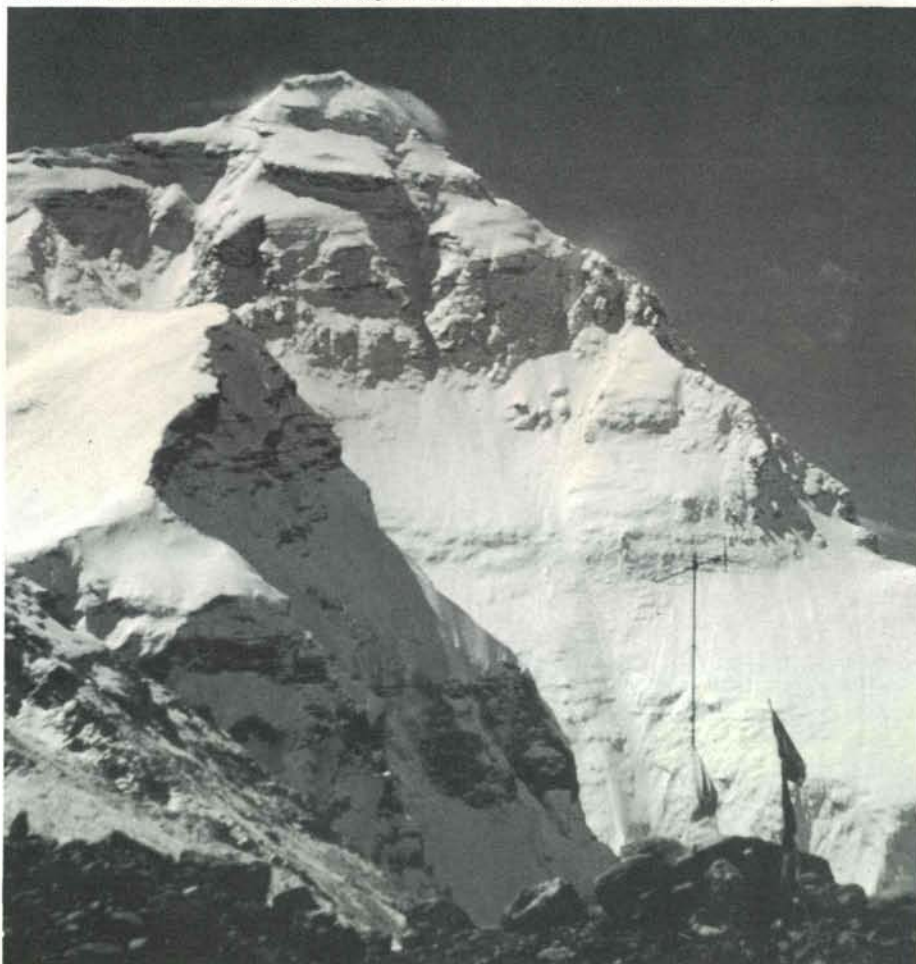
Des d'aquí, en funció de les qüestions que ens plantejaven els periodistes, enviàvem tot sovint telegrams als expedicionaris per demanar-los aclariments i confirmar-los la rebuda dels telegrams que ells anaven enviant (prop de 50, al llarg de l'expedició).

La diferència horària feia que, almenys teòricament, els telegrams havien

L'EVEREST DES DE L'OFICINA DE PREMSA

Oficina de Premsa de «Caixa de Barcelona»

La vessant tibetana de l'Everest. (Foto: «Segona Expedició Caixa de Barcelona a l'Everest»).

d'arribar a la mateixa hora en què eren tramesos. Això no va produir-se gairebé mai; però el dia en què es va assolir el cim (el 28 d'agost) va haver-hi sort. Aquell mateix vespre va arribar la notícia: Havien fet cim!

El missatge va ser molt emotiu per a tots nosaltres. Havíem seguit tant de prop l'expedició, que ens hi sentíem

totalment identificats. Després vam rebre un altre telegrama. Aquest venia adreçat a nosaltres, i era signat per tots els muntanyencs: ens deien que els havíem estat la «cordada de suport».

Va ser un estiu esgotador. Però, l'emotivitat d'aquells moments va convertir la nostra tasca en una experiència inoblidable.

Gairebé no es veu el sol quan acabo d'instal·lar-me en el meu raconet del bivac al ronyó... A sota el Petit Dru.

Sort que és petit —penso—, perquè quan es faci gran ja veus com pot arribar a ser... Em sembla que tots tenim por de quelcom, però portem una eufòria interna que no gosem transmetre als companys.

Em desperten poc després de la sortida del majestuósastre rei. Sortir del sac, rebre la frescor de la matinada a tot el cos, esmorzar un mos, travessar la glacera...

Ens posem a grimpar; tot i que som els últims i anem arrosegant un autèntic parell de monstres *tolkinians*, començem a avançar gent de qualsevol nacionalitat.

A la setena tirada ens separem de l'etern cuquet del Dru (la «Directa Americana») i ens trobem tot sols al bell mig de l'Éter, la mateixa i autèntica essència dels déus: som immortals.

Desgripem uns dos-cents metres en diagonal fins que, des del corredor, trobem un pas cap a les segones terrasses...

Començo a *flipar* amb el granet perfecte que anem trobant llarg rera llarg; arribar a la reunió, pujar el monstre, assegurar, pujar, canviar cordes amb el company, pujar...; pot semblar una monotonia, però a cada tirada veig coses diferents, conèixer...

— «No veas tronco!» — crido a en Fèlix—: «una foto desde aquí y se creen todos que este verano hemos estado en los Josemitas; va!»

Tots plegats som quatre, i quatre en som tots, i d'aquests som tres que veníem junts i acompanyats, més un amb qui ens vam trobar a peu de via (Chamonix).

Formem dues cordades independents, que són: Joan Cabau (GESF Gran) i Toni

«PETIT DRU, MON AMOUR...»

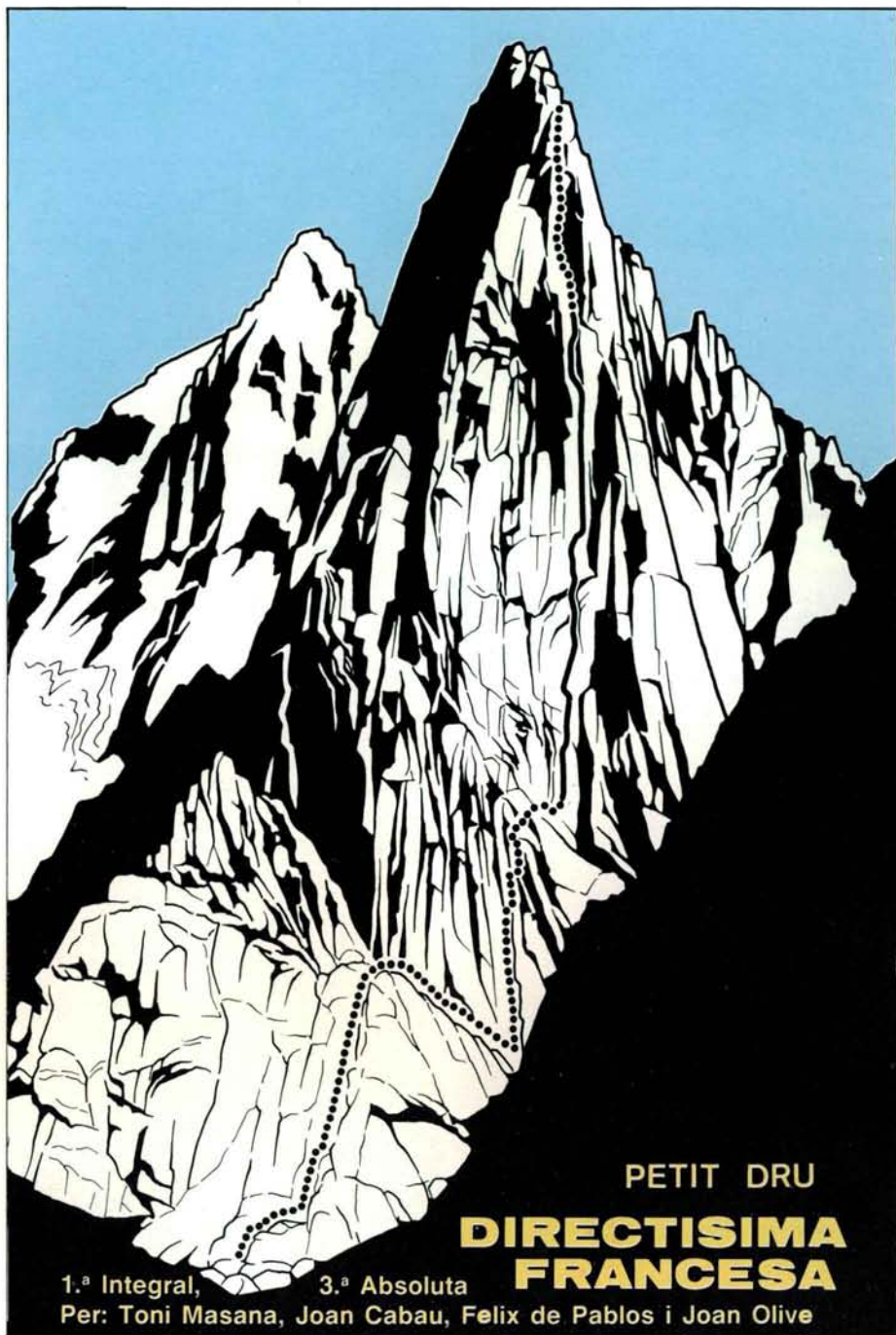
Joan Olivé

Falta poc pel cim; llarg 31. (Foto: T. Masana).

On és el mal temps alpi? R 16, primer bivac. (Foto: T. Masana).

Masana en una, i Fèlix de Pablos i Joan Olivé a l'altra.

I, ves per on, després d'una travessia de cinquanta metres a la dreta arribem a la segona reunió de la nostra esperada ruta. Dos llargs més; repisa bivac i fi del primer dia.

El dia ha estat llarg, «però» hem ascendit menys del que havíem calculat; potser farem un dia més a la tàpia.

Abans de quedar-me adormit, passen per la meua memòria antigues imatges de l'arribada als «Txasmonis», primera vista dels Drus per primer cop... La seva

famosa cara oest, aquell magnífic esperó Bonatti. Oh Dru! Mon petit Dru! On hi hagi el Dru, ni Monts Blancs, ni cares nord i el glaç per a la sopa de la mama.

— Ja és l'hora d'aixecar-seee?

Avui la cosa es posa més sèria: la verticalitat va en augment i la dificultat també.

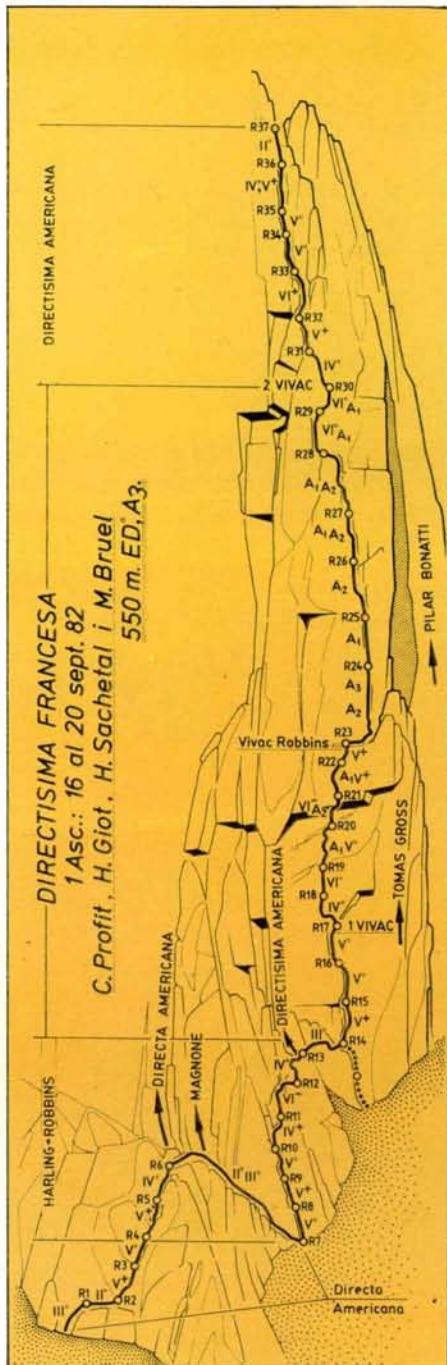
Al quart llarg que fem avui, es trenca un tros de llastra a en Fèlix, que no arriba a caure; però es fa un tall bastant profund a la mà, amb la consegüent descàrrega adrenalítica per part de tots. I per rematar l'estat de nervis, té una caiguda de sis o set metres, dos llargs per damunt abans de travessar el sostre.

En aquests moments, penso baixar d'aquest monstre; tinc por i em sento petit, més petit que un gra de sorra al desert de Gobi...

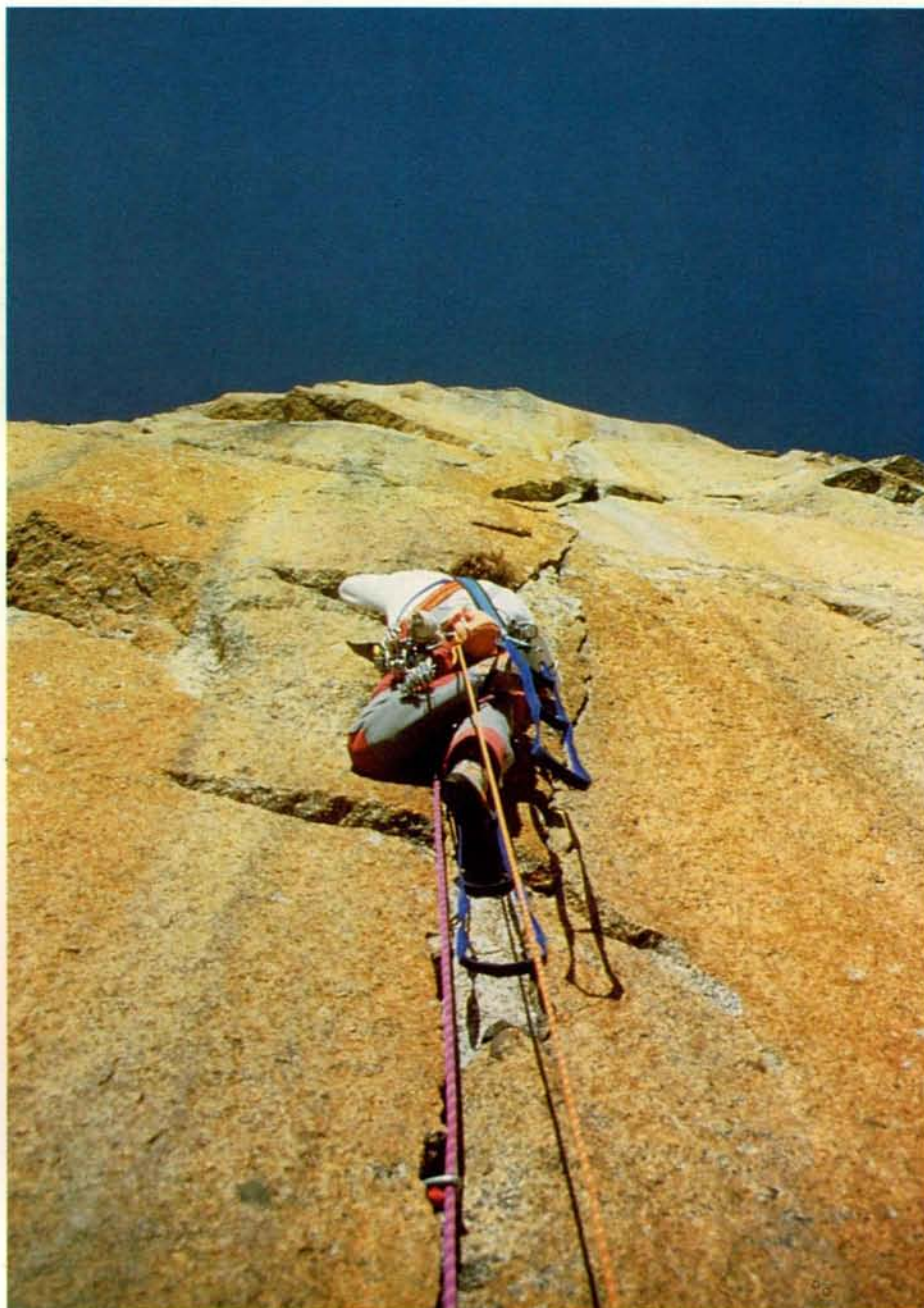
Ara m'agradaria ser a la Costa Brava, passant calor, comprimit dins d'una multitud humana, i ser gent...

Obro els ulls i em trobo a la mateixa reunió. M'estan cridant: que deixi anar el gran monstre de les parets i que hi pugui. Recupero la reunió i pujo una mica més en aquesta inacabable paret. Tot seguit de passar el sostre, el panorama canvia però encara no es veu el cim.

En Joan i en Toni han arribat al bivac Robbins, a sota el gran escut vermell de

Això és Yosemite; llarg 24. (Foto: J. Cabau).

la francesa. Ara vénen set llargs d'artificial sense cap possible bivac intermedi. Ja és una mica tard, però decidim continuar formant una sola cordada, per anar més de pressa: l'un puntejarà, i la resta pujarà amb «jumars».

Més que l'escut del Dru, sembla l'escot del Món, sensible, provocatiu. Fa venir ganes d'acariciar-lo, de palpar-ne el càlid interior. Hem d'entrar-hi a poc a poc, sense pressa, sense pausa. Passegem, intrèpids, per les seves amagades i mig verges protuberàncies. Sortim de la seva agradable escalfor quan ja fa hores que s'ha fet de nit.

Estic penjat del meu prim fil d'aranya, però em fa por pujar per ell a les

fosques —no sé si encendre el frontal per veure quatre metres a la rodona, o bé apagar-lo per no veure-hi gens—, escoltant el silenci dels estels i la remor de les converses dels déus de la muntanya. El buit em xucla cap avall.

Avui ha estat un dia llarguíssim. Arribar al segon bivac és glòria. Hi podem estar drets, i caminar, després de mil hores d'estar penjats del *baudrier*.

Ara ni Afrodita, la deessa grega de l'amor, ens aconseguiria desvetllar. El déu de la son, el qui tot ho venç, ha pogut amb nosaltres.

D'aquí set llargs, farem cim.
— «Me voy a comer la serreria»

— No m'estranya: erts hem quedat sense menjar ja fa una estona ben llarga.

Estic fart de passar fred. Quan baixi d'aquí aniré a passar calor a platja d'Aro.

De cop sentim unes veus plenes de joia, crits alegres dels companys.

— Hem fet el cim! Visca Catalunya, *Madris* i tot el món! Cantem «Els segadors», i entonem tots junts aquell poema d'en Joan Brossa...

Amigablement, ens partim les restes de les nostres existències —una llauna de tonyina i un parell de bossetes de te ja utilitzades.

*i tots, ben feliços i contents
ens hem quedat*

PER LA LIÉBANA I ELS PICOS DE EUROPA

Joaquim Bordons i Serra

Un recorregut turístic per la singular i accidentada orografia dels Picos de Europa, utilitzant les carreteres que els envolten i permeten arribar a diferents indrets privilegiats del massís, combinat amb alguna que altra breu caminada per a situar-s'hi millor, és una excursió memorable, plena de sorpreses i d'un extraordinari atractiu paisatgístic i muntanyenc. Molt menys coneguda entre nosaltres, però participant de l'espectacularitat d'aquells, la Liébana constitueix també una regió de gran bellesa pels paisatges esplendorosos, les muntanyes i valls, i per una munió de poblets pintorescos. Una i altra contrada tenen unes característiques ben diferenciades, però estan tan íntimament lligades que no és possible parlar extensament d'una sense fer alguna referència a l'altra; ja que una part dels Picos és dins de la Liébana i, recorrent aquesta, veiem sorgir els Picos arreu, com un incomparable teló de fons.

Després d'haver visitat amb deteniment un i altre lloc, premeditadament els Picos i una mica

imprevistament La Liébana, crec interessant de ressenyar a continuació les diverses rutes que ens van dur fins els primers, i de fer una descripció, la més detallada possible, de la bella comarca.

1. Rutes dels Picos de Europa

En el viatge, fet amb la Mercè, per visitar Cantàbria i Astúries, el juliol de 1984, a part d'altres indefugibles objectius que les dues regions ofereixen abundantment, el més important que ens havíem fixat, com solen fer la majoria dels viatgers i turistes que s'hi atansen per primera vegada, era el de conèixer els Picos de Europa i contemplar-los des de tots els costats possibles, aprofitant la bona xarxa de carreteres que hi ha dibuixades als mapes.

Tal com ens havíem proposat, en el nostre viatge vam tenir l'oportunitat d'admirar les grandioses perspectives que ofereixen aquelles muntanyes, i d'observar-ne de prop l'extraordinària geologia, des d'excel·lents miradors i

sense cansar-se. També el recorregut dels famosos congosts que solquen el massís —el de los Beyos, el de la Hermida i el del Cares— per magnífiques carreteres ens hi va introduir per impressionants indrets.

Els ben situats miradors, que tan abunden en els Picos de Europa, faciliten la contemplació de les grans altures i dels paisatges, especialment entrant-hi per les principals rutes: el (de Cavadonga (mirador de la Reina); Posada de Valdèon (mirador de Piedrashitas); Poncebos (mirador de Camarmeña); i Potes (mirador del Cable); són rutes que, formant-hi entre elles una mena de circumvalació, s'introdueixen per diferents llocs d'aquest llegendari

Monument al Naranjo de Bulnes, a Camarmeña.
(Foto: J. Bordons).

Per sota de la Padiorna i la Torre de San Carlos hi veiem neu, congestes, alguna dolina i claps d'herba.
(Foto: J. Bordons).

massís, que s'estén en una longitud de 40 quilòmetres i una amplada de 20, per terres de Cantàbria, Astúries i Lleó, i des de les quals, per una apropiada xarxa de camins, s'inicien les grans travesses muntanyenques i es preparen les ascensions i escalades als cims més difícils i elevats.

Sortint de la històrica població de Cangas de Onís (87 m), situada junt al riu Sella, vam iniciar les nostres aproximacions als Picos de Europa. Per començar vam escollir la ruta més propera i curta, la de Covadonga al mirador de la Reina i als llacs, difícil recorregut de 12 quilòmetres pel costat nord del massís. Ara bé, com s'esdevé molt sovint en aquesta zona, aquell dia es va complicar el temps i, després de visitar el cèlebre santuari dels asturians, la pluja i, més amunt, la intensa boira ens va impedir de veure res més, i de continuar fins els llacs. Aquest és un fenomen freqüent; fins i tot en dies clars, es recomana de no pujar-hi a la tarda.

El segon itinerari, amb temps esplèndid i per bona carretera, la C-637, va ser per la ruta d'Oseja de Sajambre: vam remuntar el Sella pel bellíssim congost de los Bayos, d'uns 10 km, amb racons impressionants i preciosos indrets, per anar a salvar el port del Pontón (1.280 m) i, desviant tot seguir a l'esquerra, el de Panderruedas (1.450 m), un i altre amb magnífiques panoràmiques, i entrar a la vall de Valdeón, que presenta uns vessants coberts de fagedes, fins arribar al típic poblet de Posada de Valdeón (940 m), on es fan excel·lents formatges (els del Cares). Té una primitiva i pintoresca església i, com en molts altres indrets asturians, s'hi poden veure alguns «hórreos».

Un sender, que s'inicia en el port de Panderruedas, ens situa en 10 minuts al mirador de Piedrashitas (1.517 m), des del qual es domina l'esplèndida vall de Valdeón, regada pel Cares, i una grandiosa panoràmica dels sectors occidental i central dels Picos, entre els quals sobresurten Torre Bermeja (2.606 m), Peña Santa de Castilla (2.596 m), Torre Cerrado (2.648 m), punt culminant dels Picos de Europa, Torre Llabrión (2.642 m), Torre del Friero (2.445 m), etc., fàcilment identificables amb l'ajuda d'una panoràmica gravada al davant del mirador.

En la nostra tercera sortida de Cangas de Onís, per la C-6312, en direcció a Panes, poc després de Carreña de Cabrales ens vam aturar al mirador del Pozo de la Oración, des del qual es veu, per primera vegada, des de lluny, el famós Naranjo de Bulnes. Més avall, a l'atractiva població d'Arenas de Cabrales, desviant a la dreta per una carretera que remunta el Cares i resulta

una de les vies més curtes per arribar als peus del Naranjo, vam arribar a Poncebos.

A Poncebos (260 m) s'inicia un corriol que, en ràpida pujada, ens porta, en una mitja hora, a Camarmeña (426 m), un dels pobles més encinglerats i solitaris que ens puguem imaginar, al qual només s'hi pot arribar per aquest estret camí de ferradura. Tocant al poble, insignificant, s'hi ha erigit un complet mirador que domina uns paisatges extraordinaris: a la dreta, l'entrada a l'estretíssim engorjat del Cares, pel qual es pot travessar el massís fins a Posada de Valdeón, seguint un llarg i complicat camí que es fica per la fabulosa Garganta Divina. Enfront del mirador, s'obren les profunditats de la canal del Tejo, per damunt de la qual s'eleva alterós i destacat l'inconfusible Naranjo de Bulnes (2.519 m), que presenta la seva silueta retallada al fons del cel, amb un desnivell directe, impressionant, superior a dos mil metres. Aquest mirador, dedicat al Naranjo i situat en una abrupta raconada damunt de Camarmeña, disposa d'una taula d'orientació, bancs i una font, i s'hi aixeca un monument de pedra coronat per una àliga, amb una extensa dedicatòria que recorda gestes i personatges del cèlebre «Picu».

Finalment, tornant a Arenas de Cabrales i per Panes, vam arribar a Potes, amb la intenció de seguir l'última gran ruta dels Picos i la més turística de totes. Però d'aquest itinerari, tot ell comprès dins de La Liébana, en faré la descripció més avall, tota vegada que la nostra estada a Potes no es va limitar a fer-ne el punt de partida per aproximar-nos als Picos per aquest costat privilegiat, sinó que, a la vegada, ens va permetre de descobrir al seu voltant la resta de la comarca. Una comarca de la qual n'havíem sentit a parlar ben poc, fins aleshores, i que, en despertar el nostre interès, ens va fer modificar els objectius de la resta del viatge per a poder-la recórrer i conèixer millor.

2. Potes i la Liébana

Quan hom arriba a Potes venint del nord, des de Panes, remuntant el riu Deva per l'impressionant engorjat de la Hermida, en un recorregut de prop de 20 km entre altes parets rocalloses i feréstegues raconades, es troba en el centre d'una àmplia i acollidora vall, a la qual conflueixen d'altres que vessen les aigües a l'esmentat riu. El conjunt d'aquestes valls formen una comarca que conserva tota la bellesa dels paisatges de muntanya, una rica i diversa vegetació, bones prades de pastura i un escampall de petits i molt

pintorescos llogarrets en els quals es mantenen els tipus de vida més tradicionals i en algun dels quals es conserven monuments d'un gran valor artístic.

La Liébana constitueix una fossa tectònica, formada per diverses valls de terreny molt accidentat, en els replecs més meridionals dels Picos de Europa i en plena serralada cantàbrica. Aquestes valls, ben aïllades les unes de les altres en general, s'obren de cara al nord, en direcció a Potes, per anar a trobar la sortida natural de la comarca, i són accessibles des del migdia per dos ports de muntanya importants: el de Piedras Luengas, que la comunica amb les terres palentines, i el de San Glorio, amb el regne de Lleó; un i altre port ofereixen excel·lents panoràmiques sobre la mateixa comarca i en direcció als Picos, els quals que resulten omnipresents des de qualsevol lloc.

La comarca es troba a l'extrem sud-oest de Cantàbria, i limita amb les províncies d'Oviedo al nord, Lleó a l'oest i Palència al sud. Aquests límits coincideixen amb una línia de màximes altures que l'encerclen totalment i que, en sentit NO a SO i SO a NE, passa per la Tabla de Lechugales (2.441 m), Pico Cortés (2.340 m), els ports d'Àliva (1.670 m), Peña Vieja (2.613 m) i màxima altura de La Liébana, Pico Tesorero (2.570 m), La Padiorna (2.319 m) i Peña Remoña (2.229 m), dins dels Picos de Europa, seguint la serralada cantàbrica per La Triguera (1.914 m), pic de Corisco (2.234 m), port de San Glorio (1.609 m), Peña Prieta (2.536 m), pic de Pumar (2.065 m), Peña Bestruy (2.001 m), coll de Piedrasluengas (1.354 m), Peña Sagra (2.042 m) que, amb la seva serra, separa la comarca de la pròpia Cantàbria pel costat oriental, quedant oberta. La Liébana només pel nord, per Astúries, per on surt el Deva.

Remarquem que al Pico Tesorero coincideixen els límits d'Astúries, Lleó i Cantàbria.

Hem dit que el principal riu de la comarca és el Deva, nascut a Fuente Dé, a l'oest de Potes, que es pot dir que fa de límit oriental dels Picos de Europa. Té un recorregut total de 60 Km fins que desemboca al nord d'Unquera, després de recórrer uns quilòmetres per terres asturianes i rebre el Cares. El Deva té dos afluents principals dins de la comarca: el Quiviesa i el Buyón (o Bullón).

La Liébana té tres carreteres d'accés que conflueixen a Potes: al nord, la N-621, que segueix el curs del Deva pel ja esmentat congost de la Hermida i la comunica amb Panes (Astúries), Unquera i el mar; a l'est, desviant de l'anterior a Puente Ojedo, la C-627, que remunta el curs del riu Buyón i el port de Piedras Luengas, es comunica amb Cervera de

L'alta vall del Deva, a Fuente Dé. (Foto: J. Bordons).

Agulles de la Horcadina de Covarobres. (Foto: J. Bordons).

Pisuerga i Palència o Burgos; i al sud-oest, la comarca que remunta el Quiviesa i el port de San Glorio, i porta a Riaño i Lleó. Una quarta carretera important dins de la comarca, però sense sortida a l'exterior, en direcció oest, arriba a Fuente Dé, a l'alta vall del Deva i al cor dels Picos de Europa.

La Liébana és esmentada a la *Crònica Salmantiense*, escrita el 883; i observem que el 881 hom es referia als Picos de Europa com a «*Libana monte*». Els pobles de la comarca, petits, passen del centenar i s'agrupen en set Ajuntaments: Camaleño, Potes, Castro i Tresviso a la vall del Deva; Cabezón de Liébana i Pesaguero, a la del Buyon; i La Vega o Vega de Liébana, a la del Quiviesa. En total, hi habiten unes 15.000 persones.

Com havia dit, Potes es troba gairebé al centre de la comarca, a 297 metres, i totes les altres valls hi conflueixen. La vila, antiquíssima, sempre es veu animada i ofereix un gran atractiu turístic i muntanyenc. Té uns 1.500 habitants i la travessa el Quiviesa, que desemboca al Deva, allí mateix. Com a capital de comarca, és una població activa i un gran mercadal, amb abundants comerços, agències bancàries, hotels i fondes, i també una oficina de Turisme, coses que donen idea d'aquella activitat i moviment.

A l'activitat comercial d'una capital de comarca s'afegeix un important pas de turistes, acampadors i muntanyencs, atrets pels seus paratges i per la proximitat dels Picos, dels quals és una de les més interessants vies d'accés. La vista que la cresteria dels Picos de Europa ofereix des de Potes és un inoblidable espectacle, tant per la refulgent blancor de la pedra calcària en els dies assolellats com pel viu contrallum que la seva retallada silueta ens presenta a la posta de sol.

D'entre els edificis de Potes, cal destacar la magnífica Torre del Infantado, del segle XV, que, després de restaurada, s'ha convertit en Ajuntament. La casa, o torre, de Orejón de la Lama, i algunes altres construccions, amb ostentosos escuts d'armes a la façana. L'església actual és força moderna i espaiosa. La vella i vetusta església de San Vicente, antiga parròquia, es deixà abandonada i, al seu costat, en un jardinet públic, s'aixeca el monument a Jesús Monasterio, que ens recorda que estem a la terra d'aquest compositor i violinista, que hi va néixer el 1836, i que morí a Santander, el 1903. Al davant del parc, i a la gran esplanada que es forma a la sortida de la carretera de Fuente Dé, se celebra el Firal de la Serna, que aplega caps de bestiar de tota la comarca. A remarcar també la plaça del Mercat, amb cases porticades. I, a la part més vella de la vila, s'hi troben estrets carrerons i rústiques cases; i en

direcció nord i arriba als ports i refugi d'Àliva. Pels ports es pot assolir el vessant nord dels Picos de Europa i, per la vall del riu Dije, travessar el massís fins a Sotres (15 Km en total) i Poncebos. El refugi, situat en una extensa prada, a 1.670 metres, obre les portes de juny a setembre, i té restaurant.

Quan s'arriba a Fuente Dé, o Fuente del Deva (que alguns diuen que ve de «Fuente de Eva»), a 1.050 metres d'altura, hom es troba en un grandió circ envoltat d'espectaculars cims rocallosos, entre els quals destaquen, per llur verticalitat sobre la vall, els de Peña Remoña (2.229 m) i la Padiorna (2.319 m). En aquest circ s'hi origina el riu, per la unió d'alguns barrancs.

A Fuente Dé hi ha el magnífic Parador Nacional, i l'estació inferior d'un agosarat

i espectacular telefèric. El telefèric, amb una impressionant ascensió de 800 metres, ens situa al Mirador del Cable, extraordinària talaia situada a 1.850 metres d'altura, formada per una balconada que s'avança sobre el buit; a més d'una panoràmica grandiosa sobre part de la serralada, permet iniciar un sorprenent recorregut a gran alçària, entre els 1.850 i els 1.950 metres, pel massís central dels Picos de Europa, seguint una ampla pista que voreja els clots de Llorza i alguns camins que se'n deriven. A poques muntanyes es podria trobar una pista tan propera a les grans alçàries que, per aquesta banda, sempre superen els 2.300 metres.

Els pics rocallosos que s'alcen a poca distància de l'embadalit caminant, i semblen estar-ne a l'abast, tanquen el panorama; les congestes i la neu es

mantenen força abundants tot l'any i, al peu del camí, s'obren una sèrie de cubetes o dolines (on es diposita l'aigua, el glaç i l'herba) formades per l'erosió càrstica de les darreres èpoques glacials, que singularitzen l'aspecte del terreny. En aquestes cubetes s'hi apropen i hi van a beure els abundants caps de bestiar que passen l'estiu a la muntanya.

La caminada per la pista, sense dificultats de cap mena, es pot anar allargant tant com es vulgui, sense més límit que la resistència del subjecte o el temps de què hom disposi; empalma el Mirador amb la Horcadina de Covarrobres, a 1.930 metres d'altura, sobre la qual s'alcen les complicades agulles del Risco de la Horcadina.

De la Horcadina, que no és més que un coll, es pot seguir per altres camins elevats vers els cims o baixar per la suau praderia fins el refugi d'Àliva i l'ermita de La Salud. La presència de l'isard no és gens estranya en aquestes alçàries.

Per sota del telefèric, veiem un corriol molt costerut que va del fons de la vall al mirador en una ziga-zaga contínua. El parador resta obert tot l'any: és de quatre estrelles i té una capacitat de trenta places.

2.2. – La vall del Quiviesa. Fou el nostre hostaler de Potes, excel·lent coneixedor de la comarca, qui ens va recomanar alguns indrets interessants i poc coneguts. I, certament, valgué la pena seguir els seus consells, sense els quals ben segurament ens haurien passat desapercebudes algunes coses prou destacables i importants de La Liébana.

Així, quan el segon dia vam endinsar-nos per la vall del Quiviesa, sabíem que calia visitar els dos poblets més allunyats d'una vall al·lue, Dobre y Cucayo, que d'altra manera ens haurien passat per alt. Per arribar-hi, vam deixar la ruta principal del port de San Glorio i desviàrem a l'esquerra, per una carretera que arrenca de La Vega de Liébana (467 m), es fica per la vall de Cereceda i, passat Bàrago, va ascendint en increïbles giragonses fins assolir l'alçària dels dos llogarrets, que es mantenen, solitaris i precàriament habitats, en un elevat cul de sac, vorejant els 1.000 metres d'altura. Abans d'arribar-hi, des d'algunes corbes de la carretera s'obtenen magnífiques perspectives d'aquestes valls.

I encara, ara, la carretera que hi duu està asfaltada; perquè cal pensar què seria, fa ben pocs anys, quan aquesta no existia i els apurats camins que hi conduïen havien de vèncer no solament el gran desnivell sinó el tancament gairebé total d'aquesta raonada, entre el murallam rocallós que l'aïlla. Perquè la

Un raonada del riu Frio s'amaga Cucayo. (Foto: S. Bordons).

Un mur de roca aïlla Dobres i Cucayo de la vall del Quiviesa. El forat de l'esquerra indica el pas de la carretera. (Foto: J. Bordons).

carretera trevessés aquest murallam i pogué arribar als pobles, calgué obrir-hi dos passos amb túnel. Cucayo, el més allunyat, es troba tocant la fonda barrancada per on baixa el riu Frio, procedent de Peña Prieta.

A Dobres i Cucayo, la vida s'hi desenvolupa amb absoluta i tranquil·la immobilitat, malgrat la duresa del medi; i la conversa mantinguda amb un vell de Dobres, que vam trobar arregut al portal de casa seva i es va interessar per la nostra visita, va resultar agradable i captivadora, plena d'observacions d'un evident pragmatisme. La gran majoria dels habitants són vells; perquè, com a tot arreu, els joves van a provar sort a les capitals, i s'hi queden.

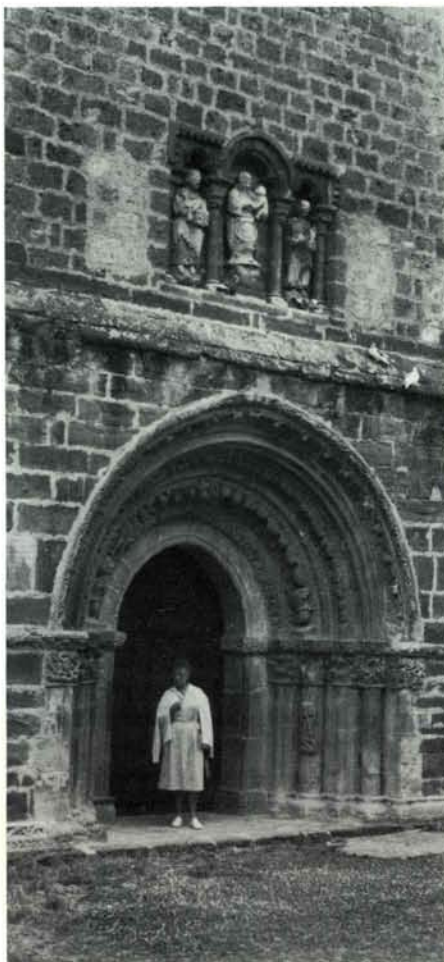
Tornant a la carretera del Quiviesa, i deixada a La Vega de Liébana, vam seguir remuntant la vall, passant per petits caserius plens de bucolisme: Bores, d'on era una xicota cantada pel Marquès de Santillana; Vada (540 m), Enterrias (733 m), etc., fins arribar per magnífics paisatges al port de San Glorio, a 1.609 metres d'altura i un dels més alts de la península. Hi ha una extraordinària panoràmica sobre els Picos de Europa. Aquesta es pot arrodonir pujant, per una carretera a la dreta (mitja hora a peu), al mirador de Llesba (1.670).

Com en tants altres llocs pròxims als Picos, especialment sensibilitzats per la natura i les espècies que s'hi conserven, s'ha mirat d'acondicionar miradors als punts estratègics i dedicar-los a les diferents espècies, erigint-hi bells monuments a les més significatives. Abans del port, havíem vist el del Cabirol; ací, s'hi ha erigit el de l'Ós, tallat en pedra, un dels animals que encara no han desaparegut d'aquestes muntanyes. Ben pròxim al mirador, s'eleva el pic de Coriscas (2234 m).

2.3. – La vall del Buyón. La ruta de Piedras Luengas, que s'inicia aproximadament a un quilòmetre de Potes, a Puente Ojedo, va ascendint pel curs del riu Buyón, o Bullón, i ofereix també un gran interès per l'abundància de vegetació, amb verdor i fruiters a la vall i magnífics boscos de faigs als vessants. Es passa per Frama, una alegre vall que s'obre en direcció als Picos (sempre destacats), per Cabezón de Liébana (362 m), i s'accentua la pujada fins arribar a Pesaguero (630 m), les cases del qual presenten tonalitats daurades, i Valdeprado (833 m), últim caseriu que es troba, uns i altres d'idíl·lics suggeriments. I, finalment, abans d'arribar al port, la Venta de Pepín, on es pot trobar acollida, plena de reminiscències d'altres temps.

Una desviació recomanada, a la dreta, després de Cabezón, asfaltada però en pèssim mal estat, travessa el Buyón

L'església de Piasca, a la vall del Buyón. (Foto: J. Bordons).

prop d'un vell pont romànic (segle XIII) pel qual passava l'antic camí, i ens porta fins a Piasca (556 m), un poble insignificant, que sembla oblidat del món i que, malgrat el seu retir, sabem que conserva un dels monuments més valuosos de La Liébana. Es tracta de l'església, autèntic tresor del romànic. El conjunt de l'edifici és bellíssim, amb relleus destacats sobre el portal principal, i fornicula amb tres petites escultures. La porta lateral, també és esculpida. L'absida, amb artístics acabats i permòdol tot al seu voltant, és una meravella. El seu origen es remunta al segle X, si bé allò que se n'ha conservat és posterior (segles XII-XV). Una inscripció al costat del portal la dedica a Santa Maria. Antigament fou un monestir. Hi ha una creu processional d'aquest monestir guardada en un museu de Santillana del Mar. Passar de llarg una joia com aquesta seria una veritable llàstima; i, una vegada contemplada amb atenció, voldríem retenir-ne tots els detalls, cosa que va motivar un esforç per allunyar-nos-en. La clau per visitar-la s'ha de demanar a la casa del davant.

L'arribada al port de Piedras Luengas, a 1.430 metres, ens ofereix extenses praderies i la visió de la serra de Peña Sagra (2.042 m) que limita la vall del

Buyón pel costat dret i la separa de la resta de Cantàbria. El rocam de Peña Labra (2.006 m) queda proper, i al nord-oest s'obre l'extensa panoràmica dels Picos de Europa. Un senzill mirador de fusta, una vegada més, ens invita a no precipitar-nos i a gaudir de la contemplació. Passat el port, i en entrar en terres palentines, el paisatge experimenta un canvi total: es deixa enrera la verdor, i el terreny es torna àrid i pedregós.

2.4. – La vall del Deva i la Hermida.

A més dels incomputables indrets plens d'espectacular bellesa que el pas pel congost de la Hermida ofereix, amb algun monument situat junt al riu per a recordar-nos que es tracta d'un dels rius salmoners més ben acondiciats per a la pesca d'aquesta espècie, es passa per pobles com Ojedo, amb església de portal romànic, Tama i Castro. A Tama, capital d'una bella zona de regadiu, hi ha una granja experimental fruitera, que es veu des de la carretera. Prop d'allí, en una desviació, es troba Armaño, on es va recloure llargs anys la sociòloga gallega Concepción Arenal.

En aquest darrer itinerari cal destacar la desviació a Lebeña (260 m), a la dreta, per a poder admirar l'església pre-romànica de Santa Maria de Lebeña (segle X), monument nacional que, pel seu color daurat, contrasta amb la resta del paisatge; és situada en un bell marc de roques. El petit caseriu de Lebeña també és força pintoresc.

Sortint de La Liébana pel nord, es presenta el poble que ha donat nom al llarg congost: la Hermida, ensorrat a l'estreta vall que ja sols es troba a 100 metres d'altura sobre el nivell de la mar, amb les cases junt a la carretera. Un balneari, ara abandonat, li fa companyia. Del poble surt un camí que va penetrant al massís oriental dels Picos de Europa, on hi ha una de les alçaries destacades i més conegudes de La Liébana, el Pico Cortés (2.370 m). I, finalment, molt encimbellat sobre l'Urdón, hi ha situat Tresviso, a 890 metres d'altura, que dona nom a l'Ajuntament més septentrional de la comarca.

* * *

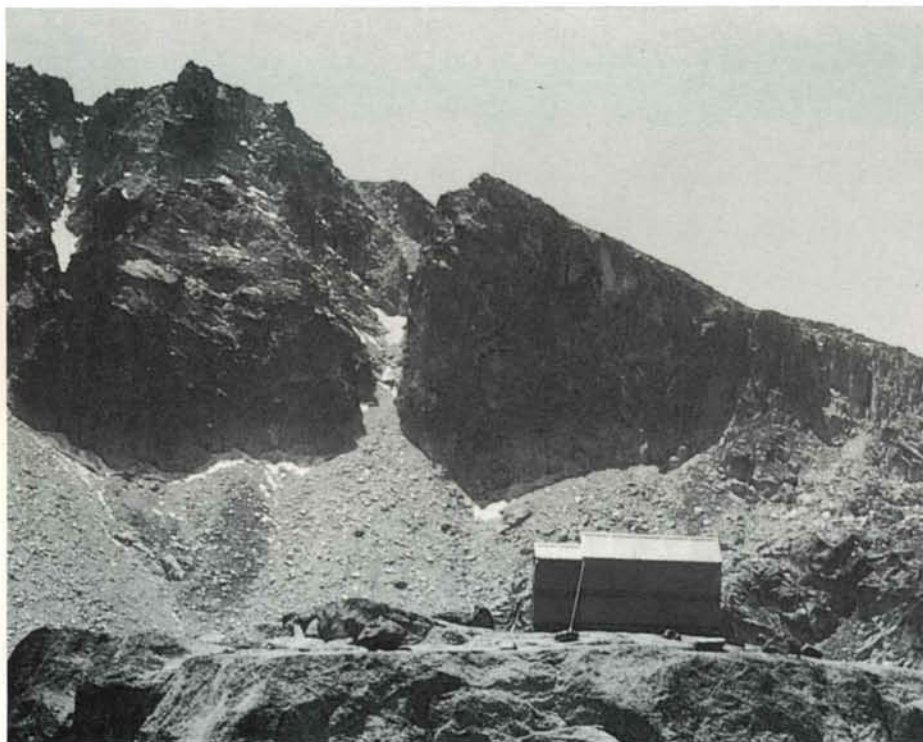
Per totes les excursions turístiques, que recorren per diferents regions, es descobreixen coses inesperades i fora del programa previst en iniciar-les, que poden oferir molt especial interès. La Liébana fou la gran descoberta del nostre viatge; podem afirmar que ens va produir una excel·lent impressió.

La comarca i els Picos de Europa reuneixen tots els al·licients per a justificar-hi el desplaçament.

Agraïm a l'hostaler de Potes les seves valuoses recomanacions.

QUELCOM MÉS SOBRE EL REFUGI DE LA VALL DE GERBER

Antoni Border (*)

Refugi Mataró a la vall de Gerber.

En el documentat article d'en Josep de Tera, «Un refugi a la Vall de Gerber», publicat en el n.º 743 de MUNTANYA, es formulen un parell de preguntes que creiem que mereixen ser comentades.

Referint-nos a l'emplaçament del nou refugi Mataró, diverses van ser les raons per les quals es va escollir situar-lo a la cota 2.460.

Els refugis lliures, de tipus bivac, han de trobar-se a punts estratègics que facilitin les ascensions als indrets apartats o de difícil accés, que serveixin de punt de comunicació amb d'altres valls i que puguin constituir un aixopluc en cas d'emergència. Responent a aquests criteris, el refugi Mataró es troba situat entre el Coll del Bassiero, que

comunica amb la Vall de Cabanes-Port de Sant Maurici, i el Coll de Gerber, que enllaça amb la Vall de Saboredó - Port de Ratera. Serveix, doncs, de punt d'unió entre les valls circumdants, a més de facilitar en gran manera les ascensions als diferents cims de la zona, possibilitant-hi l'obertura de nous itineraris d'escalada.

El lloc escollit permet identificar-lo clarament des de qualsevol punt situat a una cota superior; i s'hi si accedeix des de l'ermita de la Mare de Déu de les Ares: un camí perfectament senyalitzat ens hi porta, essent visible el refugi molt abans d'arribar-hi, si pugem per la vessant més planera.

L'horari d'aproximació des de la carretera és d'unes 2 hores 30 minuts. Creiem que l'aproximació i l'alçada en

què s'ha situat el refugi no són gens extraordinàries, comparant-les amb les d'altres refugis similars:

Besiberri	2.805 metres	3 h. 30 m.
Baià	2.517 metres	2 h.
Gerber	2.460 metres	2 h. 30 m.
Baborte	2.438 metres	3 h. 30 m.
Molieres	2.360 metres	2 h. 30 m.
Mont-roig	2.280 metres	2h. 30 m.

Aquestes aproximacions s'han calculat amb les pistes netes de neu, cosa que no passa en condicions hivernals; mentre que la carretera que puja al Port de La Bonaigua es manté fins a Les Ares permanentment oberta. També cal tenir en compte que el refugi del Molieres estava previst situar-lo a una cota superior, però les condicions meteorològiques del dia del muntatge no ho van fer possible.

Si analitzem l'alçada dels refugis guardats del Pirineu, veurem que n'hi ha amb alçades superiors a la del refugi Mataró. Sense sortir-nos de la mateixa zona del Pallars, vegem les alçades (en m) d'alguns refugis guardats: Amitges 2.405; Colomina 2.395; J.M. Blanc 2.310; Ventosa i Calvell 2.220; alçades força elevades.

El lloc escollit, tal com reconeix l'articulista, és encisador: el refugi es troba situat dalt d'un turonet, enmig d'un immens cercle de muntanyes i envoltat de llacs. Aquest aspecte, purament estètic, també va influir a l'hora de decidir d'instal·lar-hi.

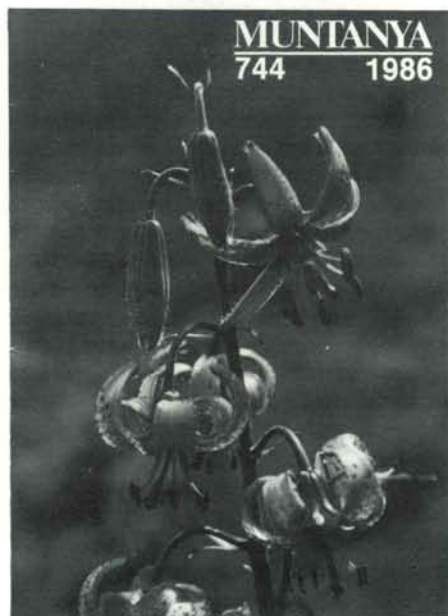
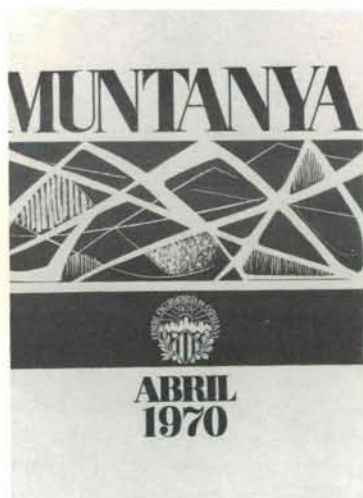
A tot això, caldria afegir que és molt probable que, en un futur no llunyà, s'obri una pista per a l'explotació forestal dels boscos que hi ha a les cotes inferiors de la vall, una pista que podria arribar fins al mateix llac Gerber, cosa que també es va considerar a l'hora de decidir l'alçada.

Pel que respecta a la manca de flassades i coixins, opinem que sí: hi hauria d'haver flassades. Recollim, doncs, el subgeriment i, tan aviat com ens sigui possible, els nostres refugis de Baborte i Gerber en seran proveïts. Referent als coixins, creiem que, als refugis sense guarda, en no poder-se canviar periòdicament les coixineres, no seria higiènic de posar-ne. A més, un coixí pot improvisar-se amb la roba d'un mateix.

No voldria finalitzar aquestes línies sense agrair-vos, un cop més, les felicitacions que ens heu fet arribar arran de la inauguració d'aquest nou refugi i, ensems, felicitar per la nostra part l'arquitecte Jaume Brun, pel projecte de refugi a l'Estany Gran del Besiberri, el qual, al nostre entendre, constitueix una proposta modèlica i avançada: tant de bo que ben aviat sigui una realitat!

(*) Cap del Comité de Patrimoni de la U.E.C.

Tres exemplars de MUNTANYA:
N.º 117 (1968) encara publicat en castellà i amb la numeració que s'inicià el 1947.
N.º 648 (1970) el primer que va sortir en català després de la guerra.
N.º 744 (1986) el darrer número editat.

L'APORTACIÓ DEL CENTRE A LA NORMALITZACIÓ DEL CATALÀ

Agustí Bou i Tort

(Com a modestíssima aportació al II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, transcripció a continuació la conferència que el passat dia 6 de maig de 1986 vaig donar a la sala d'actes del Centre Excursionista de Catalunya.)

«Estimats amics:

Introducció i bibliografia

- Us puc garantir que, en tot el que diré, no hi ha res original meu.
- També voldria fer constar que, normalment, quan faig una exposició no la lleixo; però avui no puc prescindir de la lectura.
- En la recerca i preparació del tema m'han ajudat persones i llibres.

Entre les persones, vull esmentar:

● La Junta Directiva del Centre, i el seu president, Josep M.ª Sala, que em van proposar el tema i em permeten parlar en aquesta sala que ha vist l'actuació d'alguns dels personatges que tot seguit esmentaré. Algun d'ells ens mira des dels quadres penjats en aquestes parets.

● El meu fill, Enric Bou i Maqueda, professor titular numerari de Literatura Catalana a la Universitat de Barcelona.

● I l'Antoni Verge, amic de molts anys i soci del Centre d'encara més, qui, amb més coneixement que no pas jo, us podria estar parlant ara.

Aquets dos últims són els qui m'han orientat en la tria bibliogràfica.

● També podria esmentar en Ramon Romani, conegut per Dr. Romani, ex-secretari del Centre, qui m'ha donat un guió preparat; però es tracta d'un guió mitjançant el qual es pot parlar hores sense dir res, i crec que, en la present ocasió, és millor no fer-lo servir.

- **Parlant de llibres**, faré menció dels següents:

Història de l'ortografia catalana, de Mila Segarra.

Pompeu Fabra. Biografia essencial, d'Artur Bladé Desumvila.

Teoria de la Llengua Literària segons Fabra, de Xavier Lamuela i Josep Murgades.

Pompeu Fabra, de Josep Miracle.
Cent anys d'obra col·lectiva del Centre Excursionista de Catalunya, de Marga Cardona de Puntís.

I els "Butlletins" del Centre, especialment dels anys 1891, 1892, 1900, 1906 i 1913.

Justificació del canvi de nom del tema que penso tractar. La primera intenció era parlar de "Ús del català com a llengua científica en les publicacions del Centre Excursionista de Catalunya". Però, en començar-ho a preparar, em vaig adonar del gran paper que havíem tingut en la normalització de la nostra llengua, i d'aquí ve el canvi. Però, abans d'encetar el tema, permeteu-me una breu desviació.

Tots recordareu que un potent grup editorial va decidir publicar una obra sobre l'elefant. Encarregaren treballs a gent de diferents nacionalitats i el resultat fou el següent:

França: 1 volum sobre *L'éléphant et l'amour*.

Gran Bretanya: 2 volums sobre *L'elefant i l'Imperi Britànic*.

E.U.A.: 3 volums sobre *L'elefant i la guerra del Vietnam*.

R.F.A.: 4 volums sobre *Petita introducció al problema de l'elefant*.

Espanya: 5 volums sobre *El elefante y la madre patria*.

Catalunya: 6 volums sobre *L'elefant i el problema català*.

No us estranyi aquesta aparent manca de respecte, però potser aquesta capacitat de riure'ns de nosaltres mateixos ens ha permès de fer front a tants i tants moments difícils.

I començant la part seriosa del tema que ens aplega aquesta nit, voldria dir-vos que, si algú té interès pel tema de l'ortografia catalana que ens va portar a la normalització del català, li recomano el llibre de Mila Segarra, que ja he esmentat en parlar de la bibliografia que he utilitzat i que m'ha servit d'orientació per aquesta primera part de la meua dissertació.

Segons ella, una de les causes de la manca d'interès per la llengua pròpia durant el Renaixement fou la castellanització, iniciada a començaments del segle XV amb el canvi de dinastia. I, a més del castellà, un altre gran competidor, sobretot a la Universitat, i en aquest mateix segle, era el llatí.

Ho acabava d'agreuja el fet que molts dels impressors fossin estrangers. Els catalans preferien ser llibreters que impressors.

Fem un breu repàs de la situació de la llengua en els segles XVII, XVIII i XIX. (No patiu, que és breu de veritat!).

En el segle XVII, Antoni Font, el 1637, i Pere Torra, el 1640, publiquen dos diccionaris destinats a l'ensenyament del llatí. Com veieu, es pensava en el llatí, encara que, si bé indirectament, s'ajudava al català.

Continua la castellanització durant el segle XVIII; però hi apareix un doble fenomen: per una part, declaracions en defensa de la llengua pròpia; per l'altra, una resistència passiva, en certs sectors, a la imposició del castellà.

De la primera tendència es poden esmentar les obres de Pere Màrtir Anglès, Josep Ullastrà i Joan Petit i Aguilar, i la polèmica sobre l'ortografia catalana a les pàgines del "Diario de Barcelona", entre juliol i novembre de 1796.

Com a resistència passiva, podem esmentar les successives reedicions de les *Instruccions per l'ensenyança de minyons*, de Baldiri Rexach, publicades el 1749, malgrat la reial cèdula de 1768 que prohibia l'ensenyament d'una llengua que no fos el castellà.

En reconeixement a la importància

Portada de la revista *L'Avenç*.

Portada de l'obra de Baldiri Rexach, «Instruccions per la ensenyansa de minyons».

d'aquesta obra, la Fundació Jaume I ha instituït els Premis Baldiri Rexach, per donar relleu a tasques meritories en pro de la nostra llengua.

El segle XIX comença amb símptomes poc esperançadors. Continua la castellanització de les classes dominants, i els intel·lectuals catalans no se senten atrets per la llengua "provincial".

Però, durant el curs de la centúria, el panorama canvia radicalment. Entre molts d'altres, només esmentaré dos homes, tres institucions i una publicació que feren possible el canvi.

Els homes són: Josep-Pau Ballot qui, el 1813, publica la seva *Gramàtica de la Llengua Catalana*. La influència de Ballot es deixà sentir tant en l'aspecte morfològic com en l'ortogràfic.

Uns anys després, el 1839, Pere Labèrnia publica el seu *Diccionari de la Llengua Catalana ab la correspondència castellana i llatina*. Segueix Ballot, encara que amb discrepàncies en qüestions

ortogràfiques.

Vint anys més tard, el 1859, es restauen els Jocs Florals. Va ser la institució amb un paper més decisiu en la recuperació plena de la llengua catalana. Diré només tres motius del perquè d'aquesta afirmació:

1er.) per l'ús exclusiu de la llengua catalana, tesi defensada per Manuel Milà i Fontanals;

2n.) per provocar l'aparició de publicacions periòdiques en aquesta llengua; i

3er.) per la creació, el 1862, d'una comissió per a donar unitat a l'ortografia catalana.

La segona institució a què em refereixo és la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, la qual va fer possible el retorn de la Universitat a la nostra ciutat i, el 1884, publicà *L'ortografia de la llengua catalana*, de Josep Balari, Adolf Blanc i Antoni Aulèstia.

La tercera institució, el Centre Excursionista de Catalunya, fou fundat, recordem-ho una vegada més, el 1876, amb el nom d'Associació Catalanista d'Excursions Científiques.

Dins del camp de les publicacions, cinc anys més tard, Jaume Massó i Torrents fundà la revista "L'Avenç", la tasca de la qual, sobretot amb la incorporació de Pompeu Fabra a la seva redacció i amb les conferències al local del Centre, de què parlaré seguidament, donaren grans fruitss.

Vull destacar que Jaume Massó i Torrents, fundador de "L'Avenç", fou President del Centre en el període 1915-1919.

Però tornem al segle XIX.

1891 – Aquest és un any a destacar en el camí de la normalització.

Per un cantó, Antoni Rubió i Lluch, president del Centre i catedràtic de la Universitat Literària de Barcelona, dóna, en els nostres locals, una conferència sobre el "Caràcter general de la Literatura catalana".

Diferència entre el llenguatge literari, al qual anomena "el catalanesc", i el

llenguatge vulgar, "el català que ara es parla". Opina que tots dos han de ser tinguts en compte.

Per una altra banda, i a partir del mes de novembre d'aquell mateix any, "L'Avenç" i el Centre organitzen una sèrie de conferències de gran transcendència i abast. Els oradors hi foren: Jaume Massó i Torrents, Joaquim Casas i Carbó i Pompeu Fabra i Poch. El cicle s'inicià el 12 de novembre del 1891, amb Jaume Massó i Torrents, qui parlà de: "Com és que 'L'Avenç' s'ha llençat a la reforma lingüística". Segons ell, el fet que les iniciatives gramaticals que es prenen no corresponien a l'evolució de la llengua justificava la campanya lingüística iniciada per la revista "L'Avenç". Campanya que havia de portar a la reforma lingüística.

"Quin ha de ser el modern català literari" fou el tema escollit per Joaquim Casas i Carbó. Defensà la necessitat que la nova llengua es basés en el català oriental, que li dona un caràcter propi amb més possibilitats d'èxit en l'enfrontament amb el castellà.

Pompeu Fabra, finalment, parlà els dies 3 i 19 de desembre de 1891. En la primera intervenció, sobre l'acabament en "i" del present de subjuntiu i sobre la "r" final de l'infinitiu. En la segona, dels afixos pronominals —els pronoms que, encara ara, ens donen maldecaps— i de la teoria de l'apòstrof.

Temes ben tècnics, tanmateix, però que, al cap de 22 anys, es plasmarien en les normes ortogràfiques. Era el gramàtic, el "tècnic", qui parlava; no pas el «literat», ni el «polític».

Pompeu Fabra parlava en el Centre com a soci de ple dret, ja que hi havia ingressat el 22 d'octubre de 1891, presentat pels seus companys en el cicle de conferències: Jaume Massó i Torrents i Joaquim Casas i Carbó.

L'any següent, el 1892, també és important. El president de l'entitat, Antoni Rubió i Lluch, continua les seves conferències sobre els caràcters generals de la literatura catalana.

Fent un resum de tota la història de la literatura catalana, la centrà en la figura i en el temps de Jaume I. Segons Rubió, la poesia catalana era inferior a la prosa. Es dolia que ens tornéssim a donar a escriure versos i més versos, però defugint la vida de la realitat. (Si hagués pogut escoltar l'Albert Jané, com vam fer nosaltres el passat dia de Sant Jordi, potser hauria fet almenys una excepció en la figura del poeta mossèn Cinto Verdaguer. Potser, aquest, no era un realista, però si que era un poeta i un gran poeta. Per no dir res dels poetes que anys a venir, ens van "salvar els mots", en paraules de Salvador Espriu.)

El 17 de març del mateix any 1892, Caius Cardellach, parlava, en el Centre, d'un tema, també referit al català, però

tocant un aspecte molt diferent. El tema era: "Algunes consideracions sobre la gramàtica d'en Pompeu Fabra". Suposo que es referia al *Ensayo de gramática del catalán moderno* que Fabra havia publicat l'any anterior. No he trobat dades de qui era en Caius Cardellach⁽¹⁾. Allò que puc dir, és que fa uns grans elogis de les idees d'en Fabra sobre la llengua catalana; que en fa un examen complet i aprofundit, mostrant-se en tot d'acord amb ell.

Com a mostra de la seva visió de futur, transcriu de la seva conferència: "*Si lo bó és digne d'imitarse i de seguir-se tinc per segur que aquesta part del treball d'en Fabra⁽²⁾ haurà d'acabar imposant-se per la seva bondat un cop s'hagi calmat, amb la reflexió, l'esperit d'oposició que naturalment ha d'aixecar-se sempre en contra de totes les novetats.*"

Iniciem el segle XX:

El 22 de gener de 1900, Pompeu Fabra comença un curs de gramàtica catalana. De primer, parlà de fonologia; i, tractant amb gran extensió la qüestió de vocals i consonants, arribà fins a les qüestions ortogràfiques i a les deficiències de l'ortografia d'aquell moment, per acabar amb la formació del plural i les terminacions verbals. L'última lliçó, la dedicà a un tema de permanent actualitat: la castellanització del català.

El "Butlletí" del mes de gener de 1900 ens parla de cinc lliçons preparatòries; el de maig fa referència que, l'última, que acabem d'esmentar, era la n.º 16.

Pompeu Fabra havia donat doncs un veritable i complet curs de gramàtica catalana.

Aquesta aportació, i les dues conferències del 1891, constitueixen el nucli de la relació entre Pompeu Fabra i el Centre, en la campanya per a la normalització del català.

I arribem al 1903. Continuant fent menció del lligam del Centre amb el que fa referència a la llengua catalana, recordaré que, el 1903, quan es creen els Estudis Universitaris Catalans, el Centre deixa els seus locals per a fer-hi les classes.

1906 — Fabra treballava a Bilbao, però aprofità una curta estada a Barcelona per donar, en els locals del Centre, el 31

d'octubre, una dissertació sobre .51"Qüestions de sintaxi catalana". Fabra era a Barcelona perquè, aquell mateix mes d'octubre el 1906, s'hi havia celebrat el Primer Congrés de la Llengua Catalana, on tingué un destacat paper. No serà de més recordar-ho, justament en aquest moment, quan ens apleguem per celebrar el II Congrés Internacional de la Llengua Catalana.

Aquell mateix any 1906, el Centre, a instàncies de Josep Puig i Cadafalch, gran arquitecte i futur President de la Mancomunitat de Catalunya, autoritzà la celebració, en el local social, de la conferència on es plantejà la creació de l'Institut d'Estudis Catalans.

Aquest Institut es plasmà definitivament el 1907. El seu primer president serà Antoni Rubió i Lluch: el mateix qui havia estat President del Centre els anys 1891 i 1892 i que, en aquells anys de la seva Presidència, havia donat les conferències sobre el «Caràcter General de la Literatura Catalana» que ja hem esmentat i havia donat peu a la intervenció del grup de "L'Avenç". Pocs anys després s'hi creà la Secció Filològica. Creació que permet l'entesa entre Prat de la Riba i Fabra, i possibilita que aquest deixi la seva càtedra de Química, a l'Escola d'Enginyers de Bilbao, i torni a la seva terra i a la seva tasca: la normalització de la llengua catalana.

El treball de Fabra va ser molt intens, i el 25 de gener de 1913 foren aprovades les seves "normes". Com a anècdota, diré que fou la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans la que demanà les normes a la Secció Filològica i que a, la votació final, votaren en contra diversos representants literaris i, a favor, els metges, arquitectes i enginyers membres de la Junta. El món al revés!

1913 — En el "Butlletí" del Centre del mes de gener d'aquest any apareix, al final de tot, una senzilla nota que no em puc estar de transcriure. Diu com segueix:

"En màquina ja'l present número, han sigut publicades les normes ortogràfiques acordades per l'Institut d'Estudis Catalans, les quals van essent acceptades per la majoria de publicaciones de la nostra terra. Sense que hagi de significar una adhesió y una conformitat absolutes amb les mateixes, y atenent que la majoria d'elles eran ja admeses y usades en el nostre Butlletí, la Redacció d'aquest ha acordat acceptar-les des del número vinent."

La llarga lluita per la normalització acabava i el Centre, que, com hem vist, hi havia tingut una important participació, n'acceptava el resultat, encara que amb alguna reticència.

Podríem interrogar-nos ara del perquè

(1) Posteriorment, en Ramon Romani, de qui vaig fer menció en començar la meua conferència, em va informar que Caius Cardellach era notari, parent llunyà d'ell, que va morir quan la bomba del Liceu, el 1893. La revista «La Notaria» del mes de novembre d'aquell any en publicà una sentida necrologia, amb detalls complets de la seva biografia professional.

El "Butlletí" del Centre, corresponent al trimestre octubre-desembre 1983, dona notícia de la mort, a causa de la bomba del Liceu, de tres socis de l'Entitat, Caius Cardellach, Eduard Delmas i Joan Moreu Bori.

(2) Es refereix als verbs.

Monument a Pompeu Fabra. Josep M.ª Subirachs amb els paletes. Planoles, 9 de setembre de 1965.

d'aquesta lluita constant del Centre a favor de la llengua catalana. La resposta és molt senzilla. Els nostres fundadors ho tenien molt clar, i l'article 20^è del Reglament primitiu diu: "Lo llenguatge oficial de l'Associació serà lo català". Potser influïts per la mateixa decisió que, en aquest sentit havien prèls els fundadors dels Jocs Florals uns anys abans, el 1859. I sempre hem estat fidels a aquesta idea. Bé: sempre, no!

L'última acta de la Junta directiva en català és la del 21 de desembre del 1938. La primera en castellà és del 7 de setembre del 1939, i no es tornen a fer en català fins el 3 de gener de 1961. Més de 20 anys van ser necessaris per tornar a la normalitat lingüística en les actes de la Junta. La circular dels socis es fa en castellà del 1939 fins al gener de 1960. I la revista MUNTANYA, continuadora del "Butlletí", no surt en català fins l'abril del 1970.

Però tots sabem que aquesta inobservança de l'article 20^è del Reglament primitiu era deguda a causes de força major. I, en aquest cas, la paraula "força" està correctament utilitzada.

He parlat molt de Pompeu Fabra. Deixeu-me acabar parlant d'uns altres socis i col·laboradors del Centre que, més recentment, han lluitat molt per la llengua: Eduard Artells, que va reprendre al Centre els cursos de català (no he trobat exactament quan, però molt abans de 1961); Albert Jané, que tant ha treballat en la revista MUNTANYA; Joan Triadú, soci des de l'any del Centenari, però que ja, el 20 de febrer de 1968, en un acte que el Centre va fer per commemorar el Centenari del naixement de Pompeu Fabra, va participar-hi juntament amb el Dr. Pere Gabarró i l'Eduard Artells.

Acabo, i permeteu-m'ho, amb una nota de caràcter personal. El 9 de setembre de 1965 es va col·locar, al prat de la meua casa de Planoles, un monument dedicat a Pompeu Fabra, obra de l'escultor Josep M.ª Subirachs.

Sóc un dels socis del Centre convençut que convenia normalitzar el català i, per tant, que era de justícia homenatjar l'home que ho va fer possible.

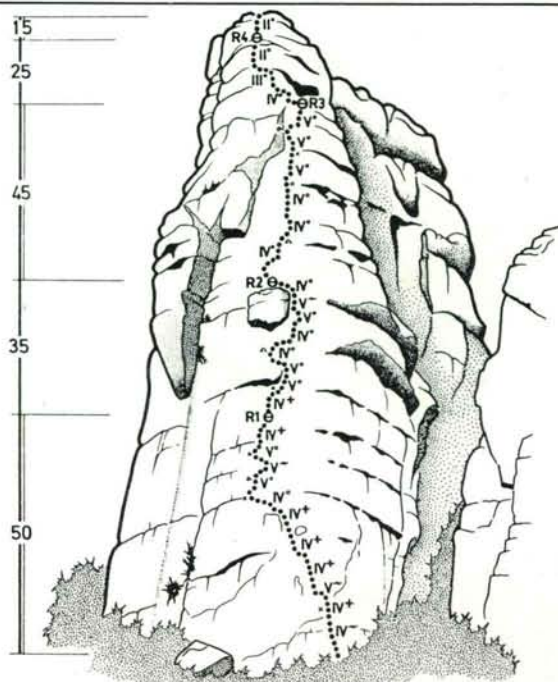
Potser la fidelitat a la idea que, sense l'obra de Fabra ja no existiríem com a poble, i que el Centre sempre ha cregut en aquesta idea, és el que m'ha donat un cert dret a parlar-vos avui.

Acabaré amb unes paraules que va pronunciar el Rector de la Universitat de les Balears, en l'acte d'obertura del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, a Palma de Mallorca, el passat 30 d'abril: "Només tinc una pàtria; i aquesta pàtria és la meua llengua".

Moltes gràcies!

PORTS DE BESEIT

(Roques del Mamut)

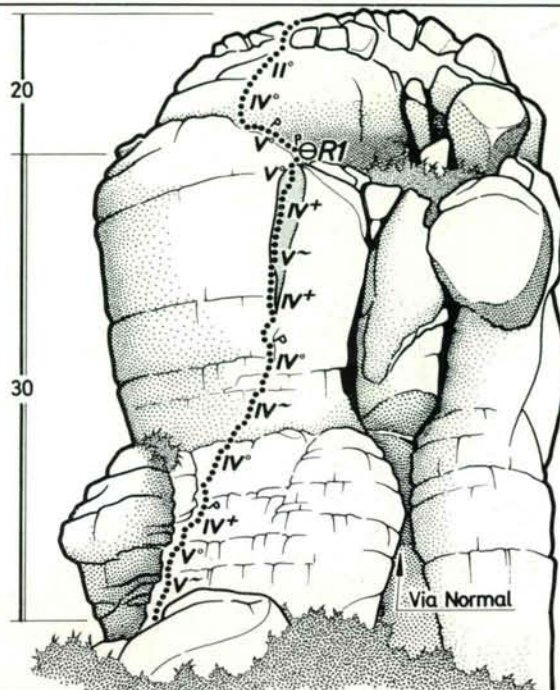

Via «Angelo Dibona»
170 m MD^o

1a. asc.: 3 maig 1986
per: Fredi Parera i Armand Ballart

MASSÍS DELS PORTS

(La Joca)

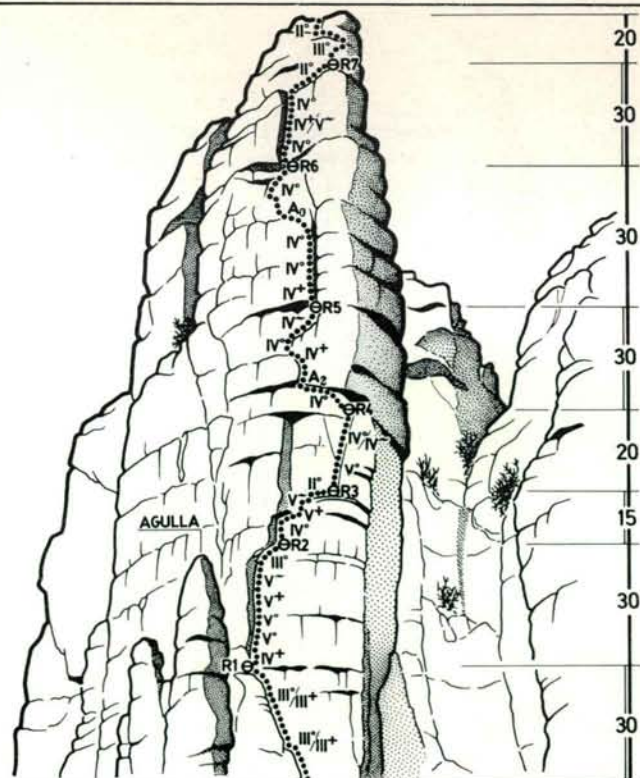

Via «Amposta»
50 m md^o

1a. asc.: 14 setembre 1975
per: Pedro Rupérez, Ferran Blanch
i Sebastià Colomé

PORTS DE BESEIT

(Roques del Mamut)

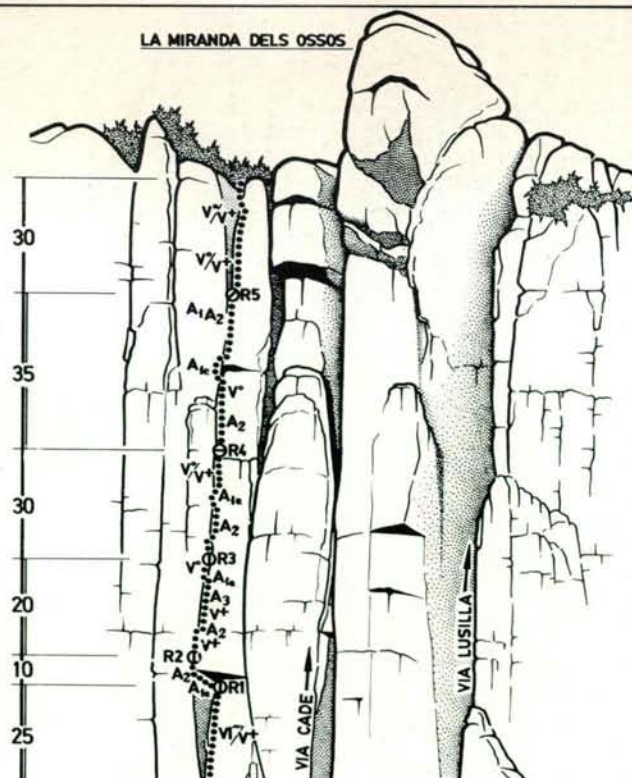

Via «L'Hospitalet»
200 m MD⁺ A₂

1a. asc.: 19 gener 1986
per: Jordi Hidalgo, Santi Archs,
Paco Cáceres, Joan Freixas i
Carles Romero

MONTSERRAT

(Paret nord d'Aguilles)

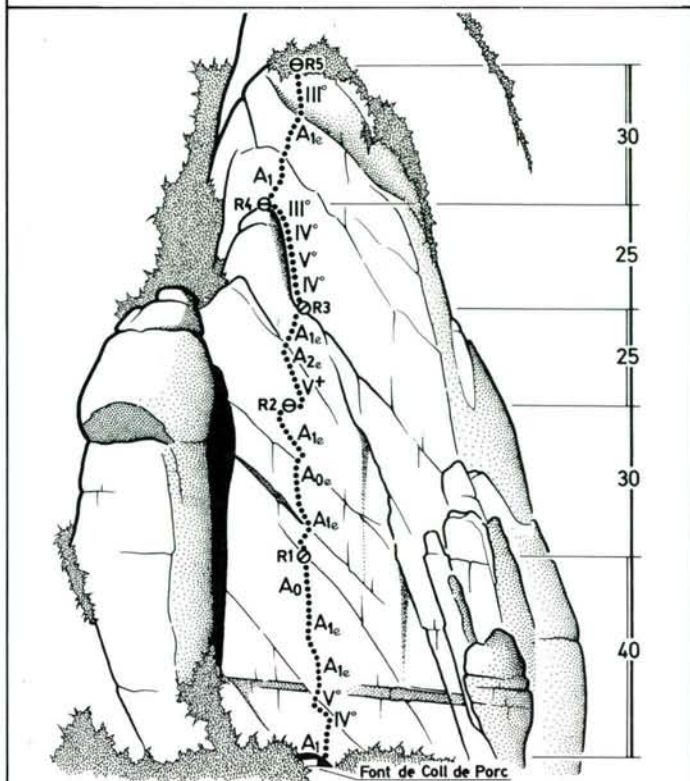

Via «Excalibur»
150 m ED A₃

1a. asc.: 5 Abril 1986
per: Fernando Lertxundi, Josep
Lluís Sasot i Albert Ibáñez

MONTSERRAT

(Frares Encantats)

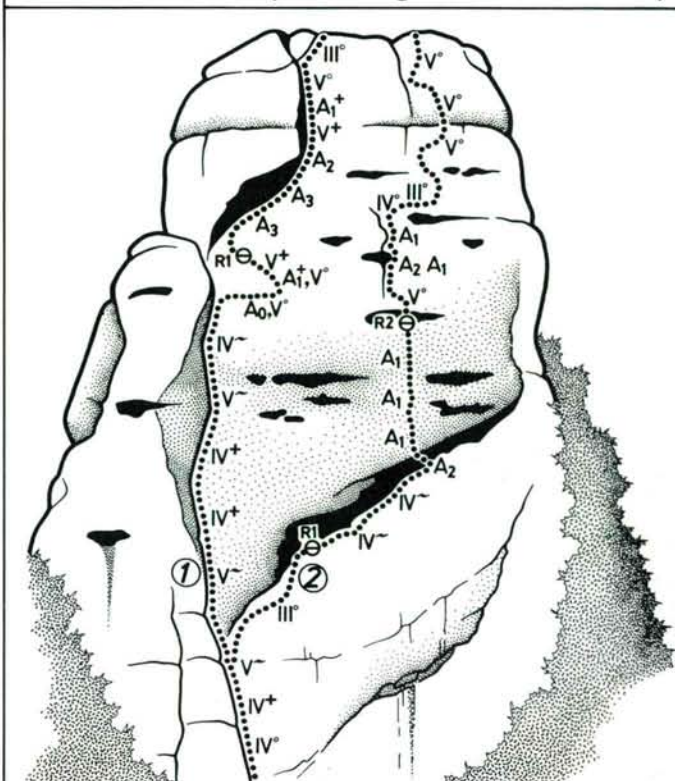

Via «Martí Serra»
150 m MD° A₁

1a. asc.: 15 juliol 1985
per: Pere Esteve Ventura i Àngel
Espelt Serra

MONTSERRAT

(Frares. Agulla de les Baumes)

1.- Via «Kocab»
65 m MD° A₃

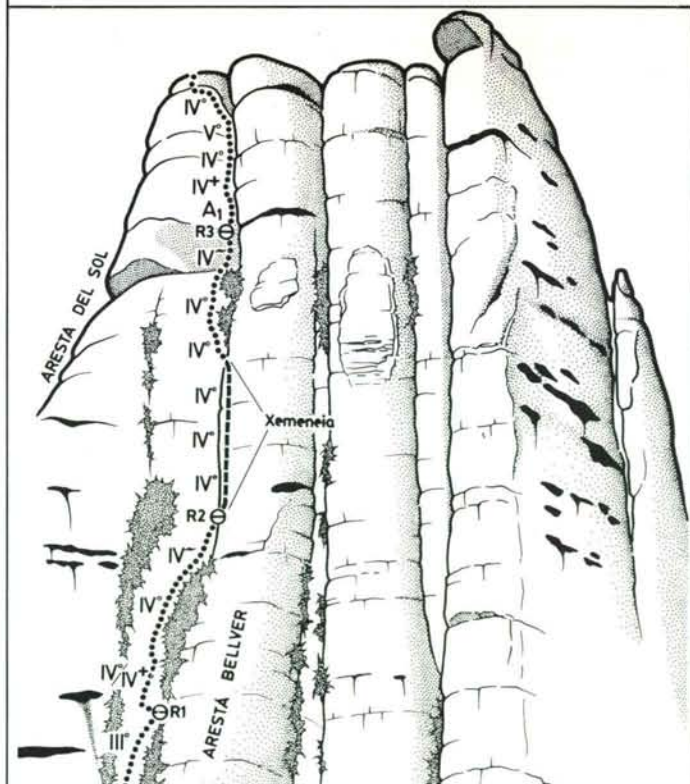
1a. asc.: 6 octubre 1985
per: Mika Durán i J. Lluís Sasot

2.- Via «Mestre Tucay
Tamayu» 90 m MD° A₂

1a. asc.: 14 agost 1985
per: Àngel Guillem i Joan Rovira

MONTSERRAT

(Plecs de Llibre)

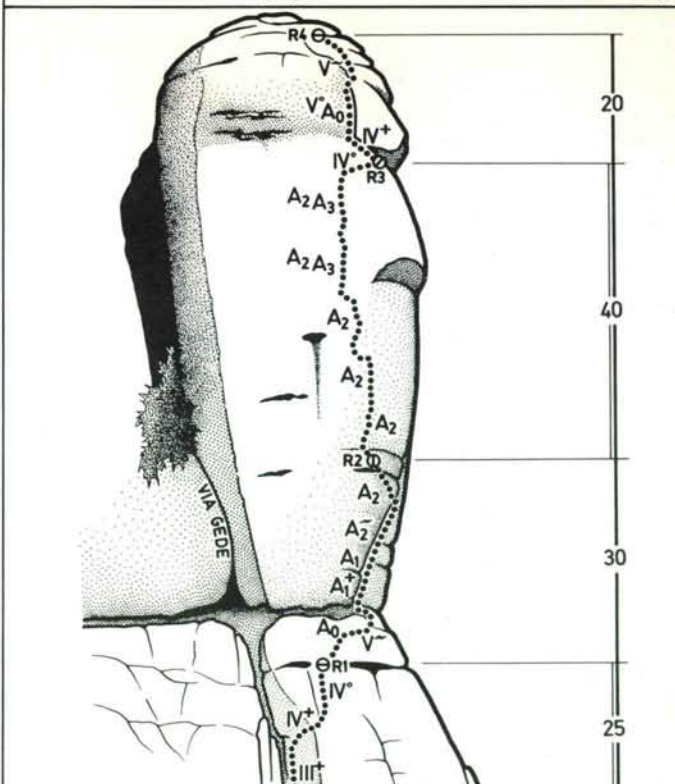

Via «Patufet Felipe»
170 m D°sup A₁

1a. asc.: 12 gener 1986
per: Jordi Verdaguer i Jordi Rosell

MONTSERRAT

(Agulla Fina dels Naps de Baix)

Via «Lady Fantasia»
115 m MD° A₃

1a. asc.: 12 maig 1986
per: Jordi Verdaguer, Mika Durán i
Armand Ballart

ESPELEOLOGIA

Miquel Bosch i Serra

En aquest exemplar presentem sols unes breus notes per a completar el resum de les campanyes de l'any passat, i l'actualització de la llista de grans cavitats de l'Estat espanyol.

MONTS CANTÀBRICS

— En els Montes del

Infierno (Voto), la S.E.I.I. i el G.E. del Club Alpino Tajahierro han explorat el Sumidero de Monticueva, amb 5.850 m de recorregut i 257 (– 185, + 72) de desnivell.

— També la S.E.I.I., amb el S.C. Càntabro i el G.E. Montañés (ambdós de Santander) ha explorat la Cueva Honda, a la Sierra de Breñas (Ampuero) i han portat la seva longitud a 4.376 m.

— Amb la unió de la Cueva-Sima del Escobal i la

Torca del Joyu Hondo II a la Red del Silencio (Rasines), el recorregut total s'apropa als 53 Km i el desnivell assoleix 492 m. Les altres entrades al sistema són la Torca de los Caballos, la Torca de la Canal i la Cueva del Valle.

— El G.E. Niphargus ha començat la revisió del complex Cueva del Piscarciano —Cueva de las Vacas— Cueva de las Arenas (Hoz de Arriba). Les noves galeries descobertes augmentaran el recorregut fins a 14 Km (dels 11 Km que actualment reflecteixen les topografies existents).

— A la S.I. 44 (Sima del Hayal de Ponata), i durant el Nadal passat, el G.E. Alavés retornà a la punta, situada a 6.300 m (d'accidentat trajecte) de la boca. Un cop superada la gran sala, descoberta l'agost de 1985, els espeleòlegs retrobaren el col·lector principal. El desenvolupament total supera els 27 Km, i el desnivell és lleugerament superior a 220 m.

Els mateixos, amb la col·laboració del G.E. Edelweiss estan explorant, a l'entorn de Peña de Angulo, un seguit de cavitats actives, possiblement relacionades amb el col·lector de la S.I.44. La més important de totes elles és Papua Molongo, en curs d'exploració.

la zona occidental de la serra de Guara, amb comunicacions d'aproximació ideals a tota mena de gustos.

Tozal de Guara, els Mallos, el Borón, Matapaños, Salto del Roldán, congost del Guatizalema i d'altres itineraris de muntanya són fites prou convincents per programar un campament a Vadiello, on hi ha un manantial a l'abast, un rierol que mai no s'escola i un refugi a la nostra disposició. Què més volem?

Hi han assistit 97 socis del nostre Centre, 10 de l'Agrupació Excursionista de l'Urgell, de Tàrraga, i de l'Agrupació Excursionista Pedraforca i un altre del Centre Gimnàstic Barcelonès. La tònica predominant ha estat l'assistència majoritària del jovent del Centre, amb molta empenta, i la contínua visita de directius del «Peña Guara», interessant-se tothora per nosaltres.

El dia 28, divendres, s'esmerçà en el viatge i el muntatge del campament. Vam aprofitar la vesprada per recórrer la veïna canal del *Palomo*. L'endemà, ens dividírem en dos grups: el primer, amb 50 assistents, féu el camí del Tozal de Guara, seguí la ruta de Fabana, les Gargantas, la font del *Xinebró* i la carena terminal, fins al cim; després baixà per la tartera i font del *Abadejo*, i novament passà per l'ermita de Fabana; el segon grup, menys caminador, visità el meravellós lloc de San Cosme pel camí antic, i arribà fins les Gargantas i Fabana. Hi participaren tots els altres acampadors: el campament restà quasi buit.

El dissabte, dia 29, tothom participà a l'excursió al *Borón*, magnífic mirador d'aquest intrincant sector de la serra de Guara occidental. S'hi puja per la canal de *los Mallos*, fins a la carena que ens situa damunt *Ligüerri*, un massís de pedra conglomerada molt semblant a Sant Llorenç del Munt. Una carena nua de vegetació condueix al cim del *Borón*, i es davalla al riu Guatizalema, fins el campament. Tothom

GRANS CAVITATS DE L'ESTAT ESPANYOL

Classificació pel desnivell

1.342 m	Sistema de la PIEDRA DE SAN MARTIN
1.338 m	ILLAMINA'KO ATEAK (BU. 56)
1.256 m	Sima del TRAVE
1.169 m	Sima 56
1.149 m	Sistema BADALONA (B. 15-B.1)
1.148 m	Pozu del XITU
1.098 m	Sima G.E.S.M.
1.022 m (–1017/+5)	Torca URRIELLO
906 m	Pozu CABA MUXA
852 m	Torca del JOU DE CERREDO
846 m	Avenç S.1-S.2
831 m	Torca T.173
830 m	Avenç BADALONA (C.9)
830 m	Torca de la LAUREOLA
825 m	Sistema GARMA CIEGA-SUMIDERO DE CELLAGUA
815 m	Sistema CUETO - COVENTOSA - CUVERA
792 m	Sima TERE
758 m	Torca TEJERA
729 m	Sima del FLORERO
714 m (–607/+107)	Cueva BUCHAQUERA
703 m	Pozu CEMBA VIEYA
701 m (–600/+101)	Sistema ARAÑONERA (T. 1-Santa Elena)

Classificació pel desenvolupament

88.000 mn	Complejo OJO GUAREÑA
53.000 m	Red del RIO SILENCIO
46.200 m	Sistema de la PIEDRA DE SAN MARTIN
28.708 m	Sistema CUETO - CONVENTOSA - CUVERA
27.000 m	Sima del HAYAL DE PONATA (SI.44)
19.349 m	Sistema AZPILICUETA - COTERON - REÑADA
16.072 m	Cueva de los CHORROS
15.845 m	Cueva de la UZUECA
15.000 m	Torca del HOYO GRANDE - Sumideros de SACO
14.500 m	Cueva de HUERTAS
14.500 m	Cueva del SOPLAO
13.500 m	Cueva del RESCAÑO
12.340 m	Cueva de MAIRUELE GORRETA I
12.000 m	Cueva FRESCA
12.000 m	Sistema ARAÑONERA
11.900 m	ILLAMINA'KO Ateak
11.000 m	Cueva del PISCARCIANO
11.000 m	Cueva del TORNERO
10.000 m	Cueva del NACIMIENTO de Urdón

ACTES

CAMPAMENT DE LA SECCIÓ DE MUNTANYA A LA SERRA DE GUARA

Aquestes festes de Setmana Santa, la serra de Guara ha estat visitada pels excursionistes, que han escollit el lloc més adient per muntar-hi el campament.

Aquest racó idoni es Vadiello, un terreny de càmping propietat de la societat excursionista «Peña Guara», d'Osca, i reuneix totes les condicions per trobar-se'hi bé. Damunt nostre s'alcen els Mallos de Ligüerri, i l'indret és un centre d'excursions de

participà en aquesta travessia, menys dura que la pujada a Guara, però interessant des de l'inici fins al retorn al campament.

Un temps magnífic ens acompanyà durant tota l'estada a Vadiello, i aquest bell racó de Guara ha estat fotografiat a tort i a dret. Periòdicament, els nostres consocis vam a la serra de Guara; però, aquesta vegada, la muntanya ha estat visitada pels 109 assistents al nostre campament, que han deixat bocabadats els nombrosos voltors habitants d'aquests penyals.

Aquest és el resum de la nostra estada a la serra de Guara, amb el «Campament de setmana santa a la serra de Guara».

DISTINCIÓ DEL GOVERN FRANCÈS A JOSEP MARIA COLOMER

El dia 7 de maig d'enguany, en el marc de l'Oficina de Turisme Francès, de Barcelona, tingué lloc l'acte d'imposició a Josep M. Colomer de la creu de «Chevalier de l'Ordre National du Mérite», atorgada pel govern francès.

El nostre amic, i veterà consoci, ha estat una vegada més distingit per organismes francesos.

Recordem que el 16 d'abril de 1983 (vegeu MUNTANYA n.º 727, juny 1983, p. 457), la Fédération Française de la Montagne li atorgà la primera

medalla de la «Reconnaissance», creada per a premiar els serveis distingits.

Ara, fou el propi govern que li concedí la creu de cavaller de l'ordre de mèrit, per la qual cosa s'organitzà un simpàtic i emotiu acte, presidit per Mr. Pierre Couturier, ministre plenipotenciari, cònsol general de França, i per Mr. Pascal Saint Pere, representant general adjunt dels serveis oficials de turisme de França.

Entre els amics pireneïstes vinguts expressament a Barcelona per assistir en aquest acte, destaquem: Maurice Jeannel, Jean Garnier, Jean Victor Parant, Philippe d'Espouy, Pierre Billon i Louis Montagut de la nostra generació. Molts altres també hi acudirem pel gust de conèixer l'homenatjat.

Per part nostra, a més del president del Centre, Josep M. Sala i Albareda i d'altres

membres de la Junta Directiva, i de Francesc Izard, president de la Federació Catalana d'Esports d'Hivern, hi figuraven l'ex-president, Lluís Puntis, i un estol d'amics que han compartit, amb ell i la seva muller, inoblidables jornades de muntanya.

Cal assenyalar la nombrosa representació d'amics de Sabadell, companys també d'excursions de muntanya i d'esquí.

A les paraules de salutació i justificació de l'acte per part de Pascal Saint Pere, el pireneïsta senyor Maurice Jeannel, ben conegut entre nosaltres, destacà la personalitat de l'homenatjat com a pireneïsta i com a propulsor de l'amistat entre muntanyencs d'un i altre costat del Pirineu en una època difícil.

Tingué un record per a Julián Delgado Úbeda i Raymond d'Espouy, els homes que, des dels seus llocs representatius, facilitaren la retrobada de tots els pireneïstes als cims, als refugis i a les valls de la gran serralada.

El cònsol, senyor Pierre Couturier, en nom del govern francès li féu lliurament de la medalla atorgada, en mig de llargs aplaudiments. Tot seguit, Emilia, la seva muller, en emotives paraules, i en nom del seu marit, visiblement emocionat, demanà al senyor Couturier que fes arribar a les esferes governamentals, la satisfacció i l'agraïment per la distinció rebuda, així com

també agrai a tots els assistents la mostra d'amistat que demostrava aquest retrobament.

El nostre president, senyor Josep M. Sala i Albareda, clogué l'acte i agrai a les autoritats franceses la distinció donada a un soci nostre, promotor distingit de les fraternals relacions muntanyenques i socials entre el Centre i el CAF, les quals sortosament continuen actives i fraternals. També agrai a l'Oficina de Turisme Francès i a la responsable d'aquest servei, senyora Martrus, l'amable acolliment que havia ofert en aquesta trobada. En Josep Maria Colomer tingué i manté, encara que estigui apartat de l'alta muntanya, l'esperit d'amistat entre els homes d'una i altra vessant del Pirineu, per la qual cosa s'ha fet mereixedor, per part de França, de la creu de «Chevalier de l'Ordre National du Mérite», i tots celebrem amb goig aquesta distinció.

Agustí Jolis

II CONGRÉS INTERNACIONAL DE LA LLENGUA CATALANA

La nostra entitat ja fou capdavantera en la preparació del Primer Congrés. I, conscients els membres de la Junta Directiva actual de la importància que té en aquests moments la convocatòria d'un segon Congrés després del pas de vuitanta anys, acordà participar-hi amb els següents actes:

- Conferència a càrrec de Josep Font i Solsona, president honorari de la Secció de Ciències i Arts, qui va parlar del manuscrit *Lo Catalanisme*, de Valentí Almirall, recentment trobat a l'entitat, primera obra doctrinal del nacionalisme català; a la vegada, el conferenciant féu un perfil biogràfic de la personalitat de Valentí Almirall, soci que fou de l'entitat. Aquesta vetllada d'obertura va tenir lloc el dia 29 d'abril.
- La segona conferència fou

Moment de l'acte d'homenatge a Josep M.ª Colomer.

a càrrec de l'ex-president del Centre, Agustí Bou i Tort, i va tenir lloc el dia 6 de maig. Va versar sobre *Ús de català com a llengua científica en les publicacions del Centre Excursionista de Catalunya*, fet des del primer dia de la fundació de l'entitat, cosa que contribuï a posar les bases del lèxic científic català.

● La tercera conferència va tenir lloc el dia 13 de maig, a càrrec de Carles Albesa, ex-president del Club Excursionista de Gràcia, qui ens va parlar de *La llengua catalana en l'àmbit excursionista: una crònica retrospectiva*. Cità Joan Maragall, Ramon Arbia, Valentí Almirall, Antoni Aulèstia, Cèsar August Torras, etc., socis del Centre que, junt amb Pompeu Fabra, feren una tasca positiva en profit de la nostra llengua.

● Finalment, del dia 29 d'abril al 15 de maig, vam tenir el goig de contemplar, a la Sala d'Exposicions, una original història de la nostra entitat, intitulada: *Contribució del Centre Excursionista de Catalunya al redreçament de la Llengua Catalana*. El muntatge cronològic-il·lustratiu començava amb documentació gràfica i literària de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques (1876): Excursió a Montgat; Reglament de l'Associació; fotografia del fundadors; les golfes del carrer Paradís, on tenien lloc les reunions; nocions de gramàtica aplicada a l'excursionisme; butlletí mensual etc. A continuació hom hi podia contemplar documentació de l'Associació d'Excursions Catalana (1878), amb fotografies de Carles Bosch de la Trinxeria i de Salvador Sanpere, el Butlletí, nocions de botànica, Reglament intern, etc. Després venia el Centre de Excursionista de Catalunya (1890), com a fusió de les dues entitats anteriors, amb fotografies de Cels Gomis, fotocòpies del *Bulletí* i de les conferències d'A. Rubió i Lluch, noms topogràfics de la franja catalana d'Aragó i

conferència de Macari Golferichs.

Seguien: un Estudi de la Llengua, un apartat exclusiu per a Valentí Almirall, una mostra de Literatura Científica (Art popular, parlar, Curs d'iniciació geogràfica, Curs de geologia elemental, Descoberta de coves, Meteorologia, etc); literatura excursionista –poesies, narracions, primeres guies– i fotografies d'Àngel Guimerà, Artur Osona i Cèsar A. Torras. Un espai destinat al poeta de Catalunya, mossèn Jacint Verdaguer (1845-1920) amb les seves obres completes. (*L'Atlàntida, Montserrat, Excursions i Viatges, Canigó*, etc.).

Hi tenien un lloc d'honor els homes del Primer Congrés, amb la fotografia dels congressistes, sessions, conferències i fotografies de mossèn Antoni Alcover, Jaume Massó i Joaquim Casas-Carbó.

Un plafó estava destinat a Pompeu Fabra i Joan Coromines, dos socis eminents que sovintejaven les sortides a muntanya, cosa que quedava reflectida amb unes fotografies que delaten llurs estades al Pirineu, la vall d'Espòt i les contrades properes als Encantats.

Les publicacions de l'entitat també hi tingueren el seu apartat; butlletins, opuscles, guies, cançoners, revistes i llibres editats per l'entitat, tota la nostra història escrita per socis que estimaren l'entitat i Catalunya per damunt de tot.

El temps de repressió hi estava així mateix representat: una etapa angoixant de la nostra entitat, que vam haver de suportar amb gran seny. Les fotografies foren prou eloqüents per veure com saberen humiliar-nos; particularment, els primers anys de la post-guerra, amb la prohibició de l'ús del català, i havent d'enviar als socis els butlletins en castellà. Tot i així, es va procurar mantenir moltes activitats en català, i una bona mostra n'eren les classes de català, i els

cursets de geografia, d'art, d'història, etc., que es feien en la nostra llengua.

Finalment, l'exposició acabava amb el triomf de la democràcia i la llibertat de poder-ho tornar a fer tot en català, i de contribuir al redreçament de la llengua, com diu el títol de l'Exposició.

Aquesta exposició fou molt visitada i elogiada, i estem segurs que haurà aportat prou coneixements per tenir una idea de la contribució del Centre a la cultura catalana des dels seus inicis, sense defallença, malgrat les prohibicions. Creiem també que aquesta exposició i les conferències hauran contribuït a la consolidació de la nostra cultura.

El resum de les conferències, el trobareu apart. La recerca de textos, fotografies il·lustratives, i muntatge, cal agrair-ho als consocis Francesc Domingo, Anna Borbonet i Francesc Olivé.

M.M.

IMPOSICIÓ DE LA MEDALLA DEL GRUP CAVALL BERNAT A JORDI DE SICART I LLOPIS

El dia 24 d'abril, a la Sala de Vídeo de la nostra entitat va tenir lloc un acte (que no figurava a la circular mensual de socis) consistent en la imposició de la Medalla n.º 329 del Grup Cavall Bernat a l'antic membre del CADE, Jordi de Sicart i Llopis, aprofitant una breu estada seva a Barcelona. (En Jordi fa anys que resideix a Bolívia, on compleix la seva vocació apostòlica.) Un bon grup de socis de la Secció de Muntanya i amics van assistir a la cerimònia, emotiva i al mateix temps ben original.

L'acte va començar amb una projecció de vídeos de les trobades a Montserrat, els anys 1984 i 1985, del Grup Cavall Bernat, i també de l'acte commemoratiu del 50è aniversari de la primera escalada al Cavall Bernat, de què ja donàrem notícia al seu dia en aquesta secció. Són vídeos originals del company Sant-Just i Jané.

Presidiren l'acte de lliurament de la Medalla, i hi feren breus parlaments, els senyors Josep Barberà, Josep Artigues, i el nostre president Josep M.ª Sala.

Cal dir que l'homenatjat, Jordi de Sicart, féu donació al seu dia, a l'Arxiu de Fotografia, de tots els seus negatius fotogràfics que es referien a les escalades d'ell i altres membres del CADE. També vam tenir l'ocasió de tenir a les mans un dels primers exemplars del llibre *Història d'una pedra*. Aquesta «pedra» és, ni més ni menys, el Cavall Bernat, de Montserrat. I, del llibre, ben aviat se'n farà la presentació.

M.M.

VISITA A L'EXPOSICIÓ DE PINTURES DE JOSEP M.ª SERT

El dissabte, 22 de març la Secció de Ciències i Arts del Centre Excursionista de Catalunya féu una visita a l'exposició d'esbossos per a les grans pintures murals, de Josep M.ª Sert (Barcelona 1874-1945).

Aquesta exposició fou feta a la sala de la «Caixa de Barcelona», a la plaça de Sant Jaume, veïna del nostre Centre. Es tracta de la col·lecció propietat del Dr. Antoni Puigvert, composta per 104 grans esbossos de les obres, traslladades a dimensions gegants: saló de les Cròniques de l'Ajuntament de Barcelona; sala de sessions de la Societat de Nacions a Ginebra, vestíbul del Rockefeller Center a Nova York, etc.

Com a fet a destacar, és que el propi Dr. Puigvert vingué a explicar-nos l'exposició i a contar multitud d'anècdotes de la seva vida i de la manera que arribaren a les seves mans aquest conjunt d'obres importants, que constitueix el nucli més extens de l'essència d'un artista creador: la idea primera plasmada, en la qual hi intervé més directament l'artista.

Agraim, des de les pàgines de la revista

MUNTANYA, la deferència que tingué amb el Centre l'il·lustre uròleg, el Dr. Antoni Puigvert, en una faceta poc coneguda de les seves tasques que, per la projecció que tenen, esdevenen patriòtiques.

J.M. Garrut.

ESDEVENIMENT MUSICAL

El dia 9 d'abril i al Pati de les Columnes, va tenir lloc un esdeveniment musical (que no estava anunciat a la circular pels socis) consistent en un concert coral a càrrec de la Coral del Joncar, sota la direcció del mestre Josep M.ª Minguell, i la Coral de la nostra entitat, dirigida per la senyoreta Montserrat Llorens.

Primerament actuà la Coral del Joncar amb un escollit programa de cançons d'autors tan diversos com Strawinsky, Brahms, Werner, Nadal Puig i Mn. Batlle. Finalment, les dues Corals interpretaren conjuntament (més de 80 veus) dues cançons *Prop la font d'aigua clara*, i *Nit de Sant Joan*. El públic assistent va poder gaudir de la immillorable acústica del lloc escollit, a través de les columnes romanes que emmarcaven l'improvissat escenari.

El president de l'entitat, senyor Josep M.ª Sala, i alguns membres de la Junta Directiva presidiren la vetllada musical.

M.M.

HOMENATGE A JOSEP ROMEU I FIGUERAS

Invitats pel la Societat Catalana d'Estudis Històrics, vam assistir, el dia 8 d'abril, a la presentació dels dos volums d'Estudis de literatura catalana a honor de Josep Romeu i Figueras, que va tenir lloc a la Sala Prat de la Riba, de l'Institut d'Estudis Catalans.

Van fer ús de la paraula: Lola Badia, en representació de la Universitat Autònoma de Barcelona; Joaquim Molas, de la Universitat de Barcelona; Pere Bohigas, de l'Institut d'Estudis Catalans; i Antoni Dalmau, President de la Diputació de Barcelona. Finalment, l'homenatjat va

agrair aquestes intervencions.

Els excursionistes no podem oblidar el professor Romeu que, l'any 1952, ens va oferir la seva obra *Llibre de la muntanya*, un petit volum de l'Editorial Selecta, recull comentat de textos muntanyencs, en vers i prosa, dedicat als excursionistes catalans, pel seu amor a la muntanya. Era un recull d'autors ben representatius de les nostres lletres, el qual, en aquells moments difícils per la nostra llengua, ens esperonà a caminar pel nostre país amb més afany que mai i a la vegada a estimar-lo. Aquest llibre, Romeu el va escriure pensant els cinc joves romànics del Turó de Montgat.

En aquest homenatge, ben merescut, la nostra entitat va voler estar-hi present i testimoniar així a l'escriptor la nostra estima i consideració.

M.M.

PARLAMENT DEL PRESIDENT DEL CENTRE EN LA DIADA DE SANT JORDI

Digníssimes autoritats, senyores, senyors, amics tots:

La roda del temps ens ha portat una altra vegada la festa de Sant Jordi, el nostre patró; i, com ja es tradició des de fa una colla d'anys, el CEC vol testimoniar el seu agraïment a tots aquells socis que ens han estat fidels al llarg de 50 o 25 anys. I per això, l'excel·lentíssim Ajuntament de Barcelona ens cedeix també una altra vegada, aquest magnífic Saló de Cent, volent, amb aquest gest, associar-se a la nostra festa, perquè sap i valora que el Centre és una part viva de la nostra ciutat. Des d'aquí i públicament, dono les més expressives gràcies al senyor Manuel Ibern, que tan dignament representa l'Ajuntament, amb el prec que les faci arribar a l'excel·lentíssim senyor alcalde.

En testimoni d'aquest agraïment de què parlava abans, el Centre dona

l'ensenyament d'or de l'entitat a tots aquells que des de fa 50 anys en són socis, i la d'argent a tots aquells que en fa 25.

Vertaderament és un motiu d'alegria i satisfacció veure cada any la llarga llista de persones que, d'una manera continuada, han estat amb nosaltres, fent possible, amb la seva ajuda econòmica i moltes vegades amb l'esforç personal de tirar endavant aquesta obra col·lectiva que és el Centre Excursionista de Catalunya. I és encara un altre motiu més de satisfacció constatar que, més d'un dels que fa 25 anys que són socis del Centre, ho són des del seu naixement, apuntats als nostres rengles pels seus pares, socis també ells de l'entitat.

A tots, gràcies per la vostra fidelitat! I que pugueu arribar a lluir les ensenyes de platí i or, respectivament.

No voldria deixar passar aquesta ocasió sense recordar tres fets que ocupen l'atenció dels directius de la nostra entitat.

El primer, i de la màxima importància, és la imminent celebració del II Congrés de la Llengua Catalana. No crec oportú, ara, estendre'm sobre la transcendència d'aquest congrés. Fer que el català sigui un idioma d'ús normal és una responsabilitat de tots nosaltres, i no la podem defugir. I, per això, el Centre, des del primer moment, n'ha estat una de les entitats promotores, i molts dels nostres socis hi han aportat la seva ajuda, fent-se'n congressistes. I com a entitat, i a part una modesta ajuda material, ha volgut també posar el seu gra de sorra en la construcció d'aquest català d'ús normal. I, gràcies a l'esforç d'uns socis i d'unes sòcies, s'ha presentat una comunicació sobre el lèxic que els excursionistes (i per excursionistes entenem tots aquells que tenen com a marc de les seves activitats la natura i la muntanya) fan servir en les seves sortides.

I, afegint-nos a les entitats que han programat actes diversos, aquesta setmana

inagurarem al nostre estatge social una exposició de llibres i textos catalans de les darreries del segle passat i començaments de l'actual, que fan part de la nostra Biblioteca.

L'atra celebració que s'escau enguany és el centenari de la publicació del *Canigó*, obra cabdal de mossèn Cinto Verdaguer. Com a excursionistes, no podiem restar insensibles a aquesta efemèride; i com a catalans, encara menys. I si diem que mossèn Cinto va ser soci nostre i que a nosaltres, els excursionistes, en dedicà la poesia *L'heura*, el Centre havia d'honorar públicament mossèn Cinto en aquest aniversari. Però no seré jo qui ho faci. Tenim aquí, entre nosaltres, l'Albert Jané qui, amb la seva autoritzada paraula, ens parlarà de mossèn Cinto excursionista i poeta, dintre breus moments.

I, per últim, vull deixar constància pública que, si el Centre és, per una part, entitat cultural (i estem orgullosos de ser-ho), és també una entitat esportiva. I que, si som una entitat antiga, no volem ser de cap manera una entitat vella i anquilosada. Volem estar amatents als nous corrents que s'obren pas en el món muntanyenc. Això forma part de la nostra manera de ser. Al seu temps, ens obrirem a l'alpinisme, a l'esquí, a l'espeleologia i a l'escalada. Avui, aquesta està sotmesa a profunds canvis tècnics i conceptuals.

Per això, hem cregut oportú dedicar-hi una atenció i reunir en fraternal trobada els practicants d'aquestes noves modalitats. A Montserrat, d'aquí a pocs dies, ens trobarem amb escaladors, vinguts d'arreu del país i de l'estranger, per participar en aquesta Convenció Internacional d'Escalada Esportiva. No tremolaran les columnes romanes del Centre; i és segur que els nostres venerables predecessors, per sota les seves barbes i bigotis, deixaran escapar un somriure d'aprovació. Creiem que el Centre, amb això, fa

un servei als muntanyencs i, per extensió, al nostre país.

Cultura i esport. Dues columnes que, com més altes siguin, més coses diran sobre la salut i fortalesa del nostre estimat país: la de Catalunya.

A tots, moltes gràcies per la vostra companyia i atenció.

J.M. Sala Albareda

Dia de Sant Jordi 1986

Diada de Sant Jordi

La Diada de Sant Jordi d'enguany va començar a mig matí, amb la instal·lació de la tradicional parada de venda de llibres a l'entrada de l'estatge social, assistida per socis, de forma desinteressada, així com per les gentils bibliotecàries que hi efectuaren un torn al vespre, mentre al Saló de Cent de l'Ajuntament es desenvolupava l'acte del lliurament de set insígnies d'or i 44 d'argent als socis que portaven 50 o 25 anys de vida associativa activa.

L'acte el va presidir el regidor Manuel Ibern (en representació del senyor alcalde), qui va donar la benvinguda al públic assistent, que emplenava el Saló, i tot seguit passà la paraula al president del Centre, Josep M.ª Sala i Albareda, qui féu un repàs de les activitats portades a terme durant el curs, i destacà la col·laboració del Centre al II Congrés Internacional de la Llengua Catalana, mitjançant una Exposició i tres conferències, la Convenció Internacional d'Escalada Esportiva a Catalunya, a cura de la nostra entitat i remarcà el Centenari de l'obra CANIGÓ, original de Jacint Verdaguer, consoci nostre que fou en els primers anys de l'excursionisme organitzat, i de qui l'escriptor i mestre Albert Jané va tenir font i motiu per desenvolupar el seu anunciat parlament: *Commemoració del Centenari del poema «Canigó», de mossèn Cinto*.

Albert Jané feu una documentada, plaent i delitosa exposició de la vida excursionista de mossèn

Cinto Verdaguer, i la relació d'aquesta afecció i amor per la natura per aconseguir escriure el poema *Canigó*. Sacerdot del poble, poeta de la pàtria, geni imaginatiu, enamorat de l'obra de la Creació, trobà, recurrent el Montseny, Montserrat i els Pirineus, el clima flairós de les seves inspirades poesies. Destacà Albert Jané la toponímia i la terminologia de Jacint Verdaguer, de què podem gaudir llegint els relats de les seves excursions, i eixamplà la seva conferència amb pinzellades dels anys de la Renaixença i dels nostres fundadors i capdavanters, bona part d'ells dirigents de la nostra entitat. (Segurament que la totalitat de la seva disertació ocuparà un espai a part d'aquesta revista.)

L'acte va prosseguir amb: el lliurament del «XI Premi Pau Vila» per a excursionistes, que va recaure en el consoci H. Alberto Juárez, el lliurament de les insígnies i el breu parlament del senyor Manuel Ibern qui, en nom de l'Alcalde, es congratulà d'haver pogut presenciar i presidir un acte tan emotiu i tan ple d'activitat social i esportiva.

Finalitzà la vetllada amb un concert a càrrec de la nostra Coral, composta per més de quaranta veus, que interpretà un escollit programa europeu i de casa. Foren llargament aplaudits, i la directora, Montserrat Llorens, fou obsequiada pel nostre secretari amb un ram de roses roges.

La diada de Sant Jordi va iniciar-se, a casa nostra, cap a l'any 1879, i la continuïtat, hi ha estat la característica principal. Amb el temps s'ha fet una tradició remarcable, amb les evolucions pròpies del transcurs del temps, però és sempre una festa que el soci ha viscut amb joia.

Permeteu-me un retall històric d'aquesta festa patronímica on, ja al primer any, trobem a l'acte acadèmic mossèn Jacint Verdaguer, acompanyat d'Artur Masriera, Angel Guimerà, Cèsar August Torres, etc. Després, aquestes commemoracions tingueren sempre

conferenciants de molta importància, fins l'any 1924 en què, Rafael Patxot, instituí, la concessió de la Medalla d'Or del C.E.C. a qui més es destacava dins del camp de les activitats excursionistes i en els seus diferents aspectes, fos o no soci del Centre. Aquestes medalles les van obtenir: el 1924, Cèsar August Torres; el 1925, Rosend Serra i Pagés; el 1926, Pelegrí Casades i Gramatxes; el 1927 Ignaci Folch i Girona; el 1928, Francesc Mateu i Fornells; el 1929, Lluís Estasen i Pla; el 1930, mossèn Jaume Oliveras i Brossa; el 1931, Francesca Bonnemaison, Vda. Verdaguer; el 1932, Jaume Massó i Torrents; el 1933, Pere Pach i Vistuer; el 1934, Tomàs Reguer i Fosas; el 1935, Dom Bonaventura Ubach O.S.B.; el 1936, Eduard Toda i Güell. L'esclat de la guerra civil, va interrompre per sempre més aquestes concessions.

L'any 1928 queda incorporat a la Diada el I Saló de Fotografies de Muntanya. El 1947, s'inicia l'atorgament d'insígnies d'or i argent. L'any 1951, s'incorpora a la tradicional diada la venda de llibres dins del nostre local. L'any 1960, s'inclou a la festa la Coral de l'entitat. El 1961, ocupa la tribuna de l'entitat, el dia de sant Jordi, l'historiador, Miquel Coll i Alentorn, amb el tema «*La llegenda de Sant Jordi*».

Sota la presidència de Josep Ventosa i Palanca, els actes patronímics comencen a tenir lloc al Saló de Cent de l'Ajuntament, amb parlaments, lliurament d'insígnies i actuació de corals, siguin de l'entitat o foranes. I les persones que han tingut la gentilesa d'acceptar la tribuna acadèmica, han estat les següents:

1970, Agustí Bou «*El Xalet de la Molina*».

1971, Josep Jané «*L'Esquí a Catalunya*».

1972, Frederic Roda, «*L'Art dintre de l'Excursionisme*».

1973, Agustí Jolis, «*L'Excursionisme muntanyenc*».

1974, Josep M.ª Garrut, «*El nostre Centre damunt del*

Mont Tàber».

1975, Malaquies Zayas, prev. «*Pioners espirituals de l'excursionisme*».

1976, Josep Iglésies, «*Excursionisme i gaudi estètic*».

1977, Jaume Sobrequès, «*El Centre en el VII Centenari del naixement de Jaume I*».

1978, Joan Triadú «*Excursionisme i literatura. L'Empordà vist pels nostres escriptors*».

1979, Pau Vila, «*Els meus Sants Jordis*».

1980, Ll. Solé i Sabaris, «*Geòlegs i excursionistes, primers de la Geologia a Catalunya*».

1981, Maria Aurelia Capmany, «*La cançó popular*».

1982, Lluís Bonet i Garí, «*Estudi de la Masia, Homenatge a Rafael Patxot*».

1983, Joan Ainaud de Lasarte, «*L'excursionisme científic i la investigació catalana*».

1984, Joan Vilà Valentí, «*Les imatges, cartogràfiques de Catalunya*».

1985, Josep M.ª Ainaud de Lasarte, «*L'ànima de l'excursionisme*».

1986, Albert Jané i Riera, «*Commemoració del centenari del poema «Canigó» de Mossèn Cinto*».

Com podem veure, la nostra entitat porta més de cent anys celebrant la festa de Sant Jordi i sempre procurant que sigui una Diada cultural, sensible a les tradicions, espiritual, per record anyal al sant cavaller, i emotiva, per premiar als consocis de continuada vida associativa.

BIBLIOGRAFIA

LES VALLS D'ÀNEU. —

Es tracta d'un fulletó plegable, amb parcel·les informatives d'aquesta vall pirenenca, il·lustracions, mapa orientatiu, telèfons útils, serveis d'hostatgeria, festes i tradicions principals, i sense oblidar-hi: vegetació, geologia, fauna, gastronomia, parla, les rutes turístiques d'interès i els refugis de muntanya. Complementa aquesta «guia» la descripció dels monuments romànics i de les viles aneuenques. És

una obra d'utilitat excursionista que recomanem, i que cal portar a la motxilla si planifiquem una estada en aquesta vall pirenenca.

El nostre amic Daniel Pi i Tramunt, bon coneixedor de la contrada, hi ha col·laborat, i l'Ajuntament d'Esterri n'ha fet l'edició.

D'ACÍ D'ALLÀ

SANT FELIU DE BUIXALLEU

Organitzat pel Patronat del IX Centenari de la Fundació de Gaserans, va tenir lloc la trobada anyal al Gorg d'en Perxistor, davant del monument en recordança de Ramon Berenguer II «Cap d'Estopa». La diada va tenir un aire festiu i popular, i un considerable nombre de persones s'hi congregaren per commemorar el Dia d'Europa, tal i com es fa en els països que són membres del Consell d'Europa. Van assistir-hi també uns 150 genets, amb els seus cavalls, i les representacions dels ajuntaments veïns: Hostalric, Breda i la Batlloria.

MOIÀ

A la revista «La Tosca», de Moià, hem llegit, sorpresos, un article de mossèn Jaume Genescà, que hi diu: A Àger, sota al Montsec, al nord de Lleida, han tingut la sorpresa més gran de la nostra vida. El riu subterrani més gran de la Península que, venint de França, té una amplada de 1.675 m, a 330 m de fondària i amb 31.000 l. per segon, rega gairebé tota la Península Ibèrica. Sembla que aquesta troballa ha estat el fruit d'uns estudis fets per tele-radiestèsia.

AGULLANA

L'Associació de Veïns d'aquesta població de l'Empordà ha creat una revista titulada «El Tap de Suro» que, com a Butlletí informatiu i cultural, s'ha escampat arreu on puguin interessar els temes locals d'Agullana i el seu terme. Agraïm la gentilesa que han tingut de fer-nos arribar els

tres primers butlletins. I, una vegada consultats, podem afirmar que el seu contingut és d'interès per al desenvolupament de la nostra cultura; una bona mostra poden ser els articles següents: *Aproximació a l'arqueologia d'Agullana*; *L'església romànica d'Agullana*; *Les fonts d'Agullana i rodalies*; i *L'aplec de Santa Eugènia*.

SITGES

L'aparició del llibre *Descobrim Garraf*, de Josep M.ª Panareda, és una guia de la zona que aviat serà declarada Parc Natural. El massís del Garraf és encara poc conegut, potser per la seva escassa senyalització, o per considerar-lo un desert, encara que els excursionistes en tinguin una imatge prou concreta. Aquest llibre obrirà els ulls a aquelles persones que encara no han caminat mai per els seus lloms rocallosos encantadors, rics de flora (més de 170 espècies), d'aigües subterrànies i una gran quantitat de coves i avencs, que són l'escola espeleològica dels afeccionats a aquesta manera de conèixer els secrets de sota terra.

VIELHA

El Cercle d'Agermanament Catalano-Occità va organitzar l'Aplec Catalano-Occità-Aragonès, que va tenir lloc a Vielha, capital de la Vall (o Val) d'Aran. Hi participaren més de cent cinquanta persones de parla occitana, que reafirmaren que la llengua de la Vall d'Aran és l'occità. L'aplec, de fet, va servir per retrobar els vincles occitans i aranesos.

CASSERRES.-

Vint-i-quatre grups de cantaires van participar a la V Trobada de Caramelles de Casserres, amb un total de sis-cents cantaires. L'acte va començar amb la benvinguda feta pel tinent d'alcalde, Aleix Genescà, a tots els grups participants. I els invità tot seguit a una xocolatada amb coca. La gran cantada tingué

lloc a la Plaça de l'Ajuntament. Els organitzadors, el Grup Cantaire San Bartomeu, de Casserres, va oferir un record a totes les colles. La presència de la neu a les muntanyes prosperes i el vent fred no foren prou motiu per deslluir la trobada, que fou ben acollida i aplaudida.

SOLSONA.- Amb motiu de la festivitat del Corpus, els expedicionaris vencedors de l'Everest, foren homenajats, acompanyats de les seves famílies. L'acte va anar amenitzat per parelles de gegants, trabucaires i discursos, especialment el del senyor alcalde, qui féu ressaltar la proesa dels nostres alpinistes. Com a record, els fou lliurat un cap de gegant (reduït), fet per l'artista local Manuel Casserres. El dinar de germanor campestre es portà a terme al bucòlic paratge de la Mare de la Font. El pastís fou una sorpresa molt agradable: representava l'Everest, fet de xocolata. Com a cloenda, els expedicionaris projectaren la pel·lícula de l'Expedició Catalana, EVEREST-84.

BERGA.-

A l'auditori de l'Hospital Vell, de Berga, va tenir lloc la presentació del llibre *Els esports de neu a Catalunya*, acte organitzat conjuntament per la nostra entitat i el Club Esquí Berguedà, amb el suport de la Regiduria d'Esports de l'Ajuntament de Berga. Van presidir l'acte: el diputat Jordi Camps, Lluís Dupré, periodista i coautor, i Josep M.ª Sala, president del Centre. Marga Cardona, autora de l'obra no va poder assistir-hi, per una afecció a la vista. Josep M.ª Sala va aprofitar l'avinentsa per anunciar la propera aparició de la quarta edició, revisada, de la *Guia de l'Alt Berguedà i el Cardener*.

OLESA DE MONTSERRAT.-

El diumenge, 13 d'abril, a la Sala de Sessions de l'Ajuntament, va tenir lloc la presentació del llibre *Recorreguts per Montserrat*. Consta de 30 itineraris que

faciliten el coneixement de la muntanya mitjançant recorreguts que ocupen un màxim de quatre hores i que es poden fer en mitja jornada. Aquest llibre, de format propi per anar a la motxilla, l'han fet coincidir amb el 50e aniversari de la fundació de la UEC d'OLESA.

GARRIGUELLA.-

Aquesta vila de l'Alt Empordà va celebrar, amb una sèrie d'actes litúrgics, culturals i musicals, el 200e aniversari de la seva església, dedicada a Santa Eulàlia, obra del segle XVIII, edificada al costat d'una antiga capella romànica de la qual encara se'n conserven tres naus. Al mateix temps, hi van fer conèixer les bases d'un concurs literari (poesia i prosa) amb premis substanciosos.

CARDONA.-

Aquesta ciutat del Bages ha celebrat el Mil·lenari de la seva Carta de Repoblament, concedida pel comte Borrell II l'any 986. A l'acte de celebració va assistir-hi el president de la Generalitat, senyor Jordi Pujol, que hi va pronunciar un important discurs, i altres autoritats provincials i locals. Prèviament a aquesta efemèride, Cardona havia restaurat el claustre del castell i l'Arxiu Històric Municipal.

MANRESA.-

La ciutat de Manresa va celebrar el 94e aniversari de les Bases de Manresa, al Saló de Plens de l'Ajuntament. Ho organitzà l'Associació de Veïns del Barri Antic, que complia els deu anys de funcionament. Va presidir l'acte l'alcalde, Joan Cornet, qui va elogiar la figura del conferenciant, Miquel Coll i Alenton. Ens plau remarcar algunes de les frases que hi va dir el conferenciant: «*Manresa té un paper important com a base de partida per la represa del País. Les Bases van quedar com una mena d'ideal, de desideratum del catalanisme polític, fins a l'any 1919*».

M.M.

Pic de Vallhiverna, des de l'estany de Llauset (Foto: Josep de Tera.)

XALETS I REFUGIS DE MUNTANYA DEL CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA I DEL CLUB ALPIN FRANÇAIS

L'acord de reciprocitat entre el Centre Excursionista de Catalunya i el Club Alpin Français, contempla l'aplicació de les tarifes de SOCI, per a tots aquells membres d'una i altra entitat.

Per a gaudir del preu de la tarifa de Soci del C.A.F., cal presentar el CARNET vigent del Centre, als guardes dels xalets i refugis. Demaneu sempre els tiquets de pernoctació, als guardes.

XALETS-REFUGIS, CAF

REFUGI DE BAYSSELANCE (CAF de BORDEAUX). Alt. 2.650 m. Regió: Vignemale, Gavarnie. 70 llits. Obert tot l'any. Guardat des del primer de juliol fins a l'octubre. Des de Gavarnie (Barratge d'Ossoue) 3 h. 30 min.

REFUGI DE HOLLE (CAF de LOURDES). Alt. 1.500 m. Regió: Gavarnie. Guardat i obert tot l'any a excepció del mes de novembre. 50 llits. Accés: per la carretera de Bujaruelo, 3 km després de Gavarnie.

REFUGI DEL SERRADETS (CAF de TARBES). Alt. 2.580 m. Regió: Gavarnie, Brèche de Roland. 80 llits. Obert tot l'any, guardat del primer de juliol a l'octubre. Accés des del final de la carretera de Bujaruelo 1 h. 30 min.

REFUGI DE TUQUEROUYE (CAF de BORDEAUX). Alt. 2.666 m. Regió: Mont Perdu, Gavarnie. Obert tot l'any. En mal estat. Cal portar-se el material per dormir i fer-se el menjar. Accés: des del Barratge de les Gloriettes (poble de Gèdre, carretera a Gavarnie) 3 h. 30 min.

REFUGI DE CAMPANA (CAF de BAGNERES de BIGORRE). Alt. 2.220 m. Regió: Reserva Natural de Néouvielle. 25 llits. Obert tot l'any. Guardat del juliol a l'octubre. Accés: des de la carretera de La Mongie 3 h. (el camí surt 3 km abans d'arribar a l'estació d'esquí).

REFUGI DE POMBIÉ (CAF de PAU). Alt. 2.031 m. Regió: Pic d'Ossau. 50 llits. Obert des del primer de juliol a finals d'octubre i els caps de setmana des de Pasqua. A l'hivern hi ha 18 llits disponibles.

REFUGI D'ARREMOULIT (CAF de PAU). Alt. 2.305 m. Regió: Arriel, Pallas. 30 llits. Obert tot l'any. Guardat des del primer de juliol al final d'octubre. Per a més informació cal dirigir-se al CAF de Pau, 5, rue René Fournets -64000 PAU.

REFUGI DE LARRIBET (CAF de LOURDES). Alt. 2.070 m. Regió: Balaitous, Frondellas. 15 llits. Obert tot l'any. Guardat els caps de setmana des de Pasqua i tot l'any a partir del primer de juliol fins a final d'octubre. Des d'ARRENS 2 h. 30 min.

REFUGI DE LES OULETTES (CAF de LOURDES). Alt. 2.150 m. Regió: Vignemale. 80 llits. Obert tot l'any. Guardat des de primer de juliol fins a l'octubre. Des del Pont d'Espagne 3 h.

REFUGI DE VENASQUE (CAF, PIRINEUS CENTRALS). Alt. 2.232 m. Regió de Luchon. Tel. (61) 62 89 25. Obert sense Guarda. 12 places, lliteres i llar de foc. Accés amb automòbil en direcció a l'Hospice de France just a la bifurcació de la carretera, 4 hores de camí.

REFUGI DEL PORTILLON (CAF, PIRINEUS CENTRALS). Alt. 2.570 m. Al llac d'Oô, regió d'Oô. Guarda: Mme. Dorche, tel. (59) 30 45 16 a Pau. Guardat del 1.º de juliol al 15 de setembre, i alguns caps de setmana de primavera i tardor. 45 places estiu i hivern, estufes i lliteres. Accés amb automòbil fins a les granges d'Astau. 3 hores de camí.

REFUGI DEL MAUPAS (CAF, PIRINEUS CENTRALS). Alt. 2.450 m. Regió de Castillon de Larboust. Guarda: Mr. Tristan Bane. Tel. (61) (62 89 25), tel. al Refugi (61) (79 16 07). Guardat del 1.º de juliol al 15 de setembre. 25 places. Accés amb automòbil fins a la Central Elèctrica. 4 hores de camí.

REFUGI D'ESPINGO (CAF, PIRINEUS CENTRALS). Alt. 1.967 m. Regió de Luchon. Tel. (61) (62 89 25). Guarda: Mr. Eugène Rives, tel. (61) (79 12 40) a Oô. Guardat els caps de setmana de maig a octubre i de juny a 30 de setembre una part oberta permanentment. Tel. del Refugi: (61) (79 20 01). 70-80 places. Restaurant i lliteres. 20 places a l'hivern. Accés amb automòbil, fins a les granges d'Astau. 2 hores de camí.

XALETS-REFUGIS, CENTRE

XALET DE LA MOLINA

Situació: A la Molina a 1.570 m d'altitud i a 10 km d'Alp. El xalet es troba en un lloc immillorable de la Molina per la seva panoràmica sobre el bosc, la vall i la serralada que prové del cim del Puigmal.

Accés: Amb automòbil per la carretera N-152, fins a la collada de Toses i d'aquí per la carretera que porta a Alp. També s'hi pot arribar amb ferrocarril, línia de Barcelona a Puigcerdà.

Excursions: El xalet, a l'estar situat a la comarca de la Cerdanya, és una excel·lent base d'excursions de tota mena com poden ser: la Vall de Núria, les serres del Montseix i Cadi, la Cerdanya francesa i a l'hivern és punt estratègic per la seva proximitat a totes les estacions d'esquí de la zona.

Als seus voltants, es troben abundants prats amb tota la flora alpina autòctona de la zona i frondosos boscos on a la tardor és fàcil trobar bolets. Per a més informació consultar les guies del CENTRE, «PIRINEU ORIENTAL» i «CERDANYA».

Serveis: Xalet obert tot l'any, 150 places amb habitacions de dos llits amb dutxa, habitacions amb lliteres, no cal sac de dormir. També disposa de dormitori general amb sac de dormir, amb dutxes i serveis. Servei de restaurant.

Guarda: Sr. Antoni Barnadés.

XALET JULI SOLER I SANTALÓ

Situació: Es troba al poble de Saldardú, a la Vall d'Aran, a 1.268 m d'altitud.

Accés: Amb automòbil per la carretera C-412 de Viella al port de la Bonaigua.

Excursions: El xalet és una excel·lent base per a excursions a la Vall d'Aran i les valls veïnes. Consultar la guia del CENTRE «PALLARS-ARAN».

Serveis: Xalet obert tot l'any, 105 places amb habitacions de dos llits amb dutxa, habitacions amb lliteres, no cal sac de dormir. També disposa de dormitori general, amb sac de dormir, amb dutxes i serveis generals. Servei de restaurant.

Guarda: Joaquim Perea.

XALET DE LA BASSETA

Situació: A Sant Joan de l'Erm nou a la divisòria de les comarques de l'Alt Urgell i el Pallars, a 1.700 m d'altitud i a 30 km del poble de Castellbó.

Accés: Amb automòbil per la carretera C-1313, agafant el trencall a l'aeroport de la Seu d'Urgell i continuant fins a Castellbó. D'aquí arrenca una pista en bon estat fins al xalet.

Serveis: Obert tot l'any amb habitacions de lliteres amb dutxa. Dormitori general amb sac de dormir. Servei de restaurant.

Excursions: Pels frondosos boscos que l'envolten ascensions al Tossa de l'Orri i a la Vall de Santa Magdalena. Per a més informació consultar la guia del CENTRE, «PALLARS-ALT URGELL».

Guarda: Josep Pratginestós.

XALET D'ULL DE TER

Situació: Es troba en el cercle d'Ull de Ter a la capçalera del riu Ter, a 2.220 m d'altitud i a 15 km del poble de Setcases.

Accés: A peu, 30 minuts des de la carretera que des de Setcases porta a l'estació d'esquí Vallter.

Excursions: A Núria, cims de Bastiments, Bassibers, Costabona i Canigó. Per a més informació consultar la guia del CENTRE «PIRINEU ORIENTAL».

Serveis: Disposat de 75 places distribuïdes en habitacions amb lliteres de vuit places, equipat amb flassades, cal portar sac de dormir, té instal·lació elèctrica, sanitaris i dutxes. Servei de restaurant. Obert del primer de juny al 30 de setembre. Resta de l'any, obert els caps de setmana.

XALET JOAN VENTOSA I CALVELL

Situació: Es troba sobre l'estany Negre de Boi, a la vall del riu Tor, a sota les Agulles de Travessany, a 2.220 m d'altitud i a 10 km del Balneari de Caldes de Boi.

Accés: A peu des de la presa de l'estany de Cavallers, fins a la presa amb automòbil per la carretera d'Erill la Vall al Balneari de Caldes de Boi. Des de la presa hi ha dues hores, passant per la pleta de riu Malo, llastres de la Morta fins al xalet.

Excursions: Als cims de Beciberri, Contraig, Punta Alta i molts d'altres. Per a més informació consultar la guia del CENTRE, «PALLARS-ARAN».

Serveis: Dormitori general de 80 places, equipat amb flassades, cal portar sac de dormir. Servei de restaurant. Sanitaris i dutxes. Obert des del 23-6-84 al 30 de setembre. Resta de l'any possibilitat als caps de setmana.

Guarda: Miquel Sánchez.

XALET DE LA RENCLUSA

Situació: A la vall del riu Essera en el desguàs de la geleira de la Maladeta, 2.140 m d'altitud i a 25 km del poble de Benasac.

Accés: A peu des del Pla d'Estan. Amb trenta minuts d'automòbil es pot anar des de Benasac fins a l'Hospital, i d'aquí a l'esmentat Pla per pista forestal.

Excursions: Ascensions a tots els cims de la Maladeta i al mateix Aneto. Per a més informació consulteu la guia del CENTRE, «POSETS-MALADETA».

Serveis: Disposat d'habitacions amb lliteres i dormitori general. Cal portar sac de dormir. Servei de restaurant. Obert des del 23-6-84 al 30 de setembre. Resta de l'any, possibilitat als caps de setmana.

Guarda: Antonio Lafont.

XALET D'AMITGES

Situació: Estany d'Amitges a la vall de Sant Maurici, a 2.380 m d'altitud, a 15 km d'Espot.

Accés: Amb automòbil d'Espot a l'estany de Sant Maurici, i a peu per pista forestal (1 h. 30 m.), o bé amb vehicles tot terreny.

Excursions: Ascensions i escalades a les Agulles i Pic d'Amitges, Pic de Basiero, Pic de Ratera, etc.

Serveis: Dormitori general de 80 places equipat amb flassades. Cal portar sac de dormir. Servei de restaurant. Sanitaris i dutxes.

INAUGURACIÓ: 23-9-84.

REFUGI JOSEP M. BLANC

Situació: A l'estany Tort de Peguera, a la vall del riu Peguera, a 4 hores de camí del poble d'Espot i a 2.350 m d'altitud.

Accés: A peu des del poble d'Espot o amb vehicle tot terreny per la pista forestal que surt de la carretera de Sant Maurici.

Excursions: Ascensions als cims de Peguera i Monastero. Per a més informació consulteu la guia del CENTRE, «PALLARS-ARAN».

Serveis: Dormitori general. Cal portar sac de dormir. Servei de restaurant. Obert des de 23-6-84 al 30 de setembre.

REFUGI CIRIAC BONET

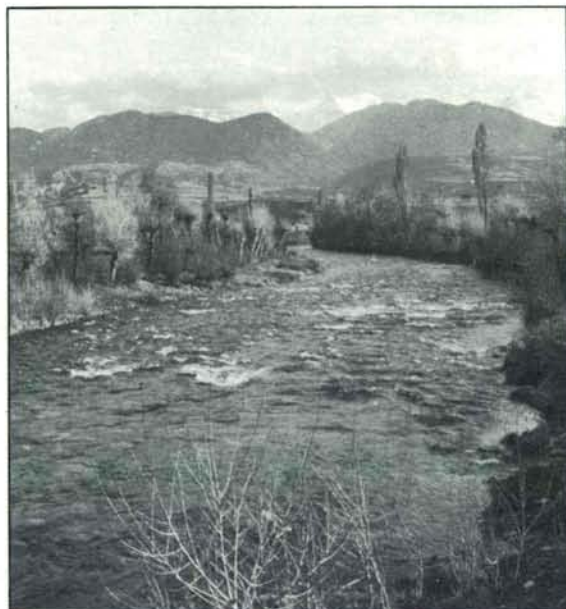
Situació: Poble de Siurana.

Accés: Amb automòbil per la pista que surt de Cornudella de Montsant.

Excursions: A les serralades de Prades i del Montsant.

Serveis: Disposat de dormitori general de 30 places, sanitaris, aigua corrent. La clau es demana al guarda que viu al mateix poble.

Guarda: Sr. Rufino Roig.

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
CLUB ALPÍ CATALÀ

CERDANYA

ALTES VALLS DEL SEGRE

A. JOLIS i M.A. SIMÓ de JOLIS

HA APAREGUT LA NOVA GUIA CERDANYA

Agustí Jolis i M. Antònia Simó,

Del Centre Excursionista de Catalunya

UNA VISIÓ GLOBAL D'AQUESTA COMARCA CATALANA

● 52 itineraris turístics. ● 98 itineraris de muntanya amb diverses variants i vies d'escalada. ● 10 dibuixos descriptius. ● 21 croquis de vies d'escalada. ● 9 fotos en color. ● 2200 topònims. ● 12 mapes parcials a escala aprox. 1:50000. ● 1 mapa general a escala 1:100000 a tres colors.

EDITORIAL MONTBLANC-MARTÍN

Nena Casas, 73-75, 08017 Barcelona
Tel. 204 43 97, Apartat de Correus, 266

La revista excursionista de més tradició i de més difusió de Catalunya.

**BUTLLETA
DE
SUBSCRIPCIÓ**

MUNTANYA

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA
Club Alpí Català

c. Paradís, 10 Barcelona (2)

Si encara no sou
subscriber de
MUNTANYA,
retalleu i envieu
aquest butlletí
i rebreu
puntualment
la revista al
vostre domicili.

Si ja en sou,
doneu-lo a un
amic que
s'interessi per
l'excursionisme
i segur que
us ho agrairà.

Molts
excursionistes
no llegeixen
MUNTANYA
perquè no
la coneixen.

**TOTS ELS ÀMBITS DE L'ESPELEOLOGIA
AL TEU ABAST AMB**

speleon

CENTRE EXCURSIONISTA DE CATALUNYA

SUBSCRIU-TE

MUNTANYA

LA PRIMERA REVISTA DE L'EXCURSIONISME CATALÀ

**BUTLLETA
DE
SUBSCRIPCIÓ**

Nom			
Carrer			
n.º	pis	Població	D.P.

Se subscriu a la revista **MUNTANYA** a partir de l'any..... amb la quota anual de pessetes

Cobrament: per banc, segons autorització adjunta ☐ Signatura

Data		
Banc / Caixa		
Carrer		
n.º	Població	D.P.

Sr. Director

Us preguem que fins a nova indicació, vulgueu fer efectiu el rebut anual de la revista **MUNTANYA** del Centre Excursionista de Catalunya-Club Alpí Català corresponent a la subscripció

a nom de.....

que viu a.....

Població..... amb càrrec al compte corrent o d'estalvi núm.

a nom de..... Signatura

Tallar per on
indiquen els punts
i reomplir adequadament
la butlleta

A/s seus peus
**calçat
infantil**

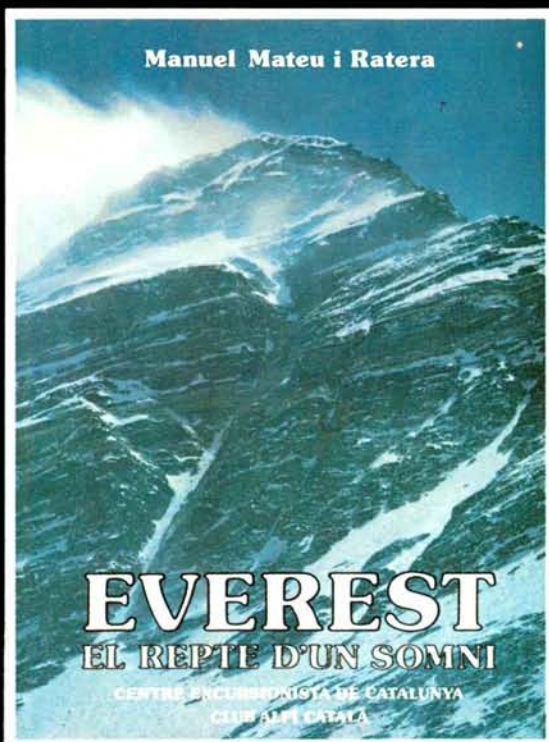

- BALMES
PLAÇA MOLINA
- AVDA.
PAU CASALS, 15
- PASSEIG
SANT JOAN, 139

KATAKROK

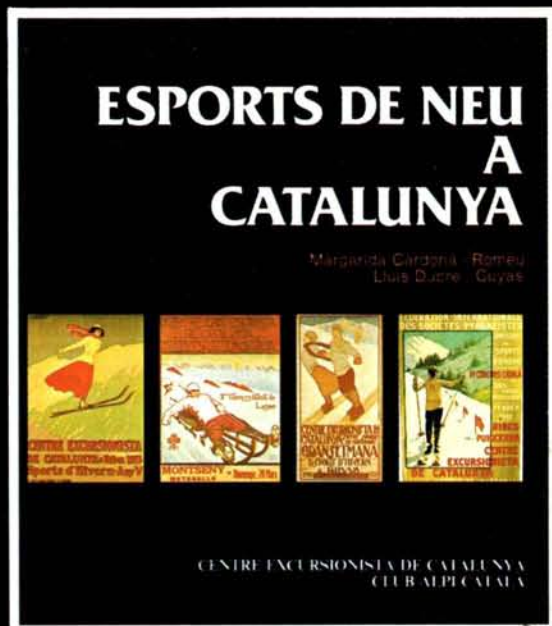
Adquiriu llibres del
Centre Excursionista
de Catalunya!
Del nostre fons
editorial, destaquem
uns títols per la seva
acurada presentació i
el gran format.
Podeu fer-vos –i fer
als amics– un bon
regal!
Ens referim a:

NOVETAT

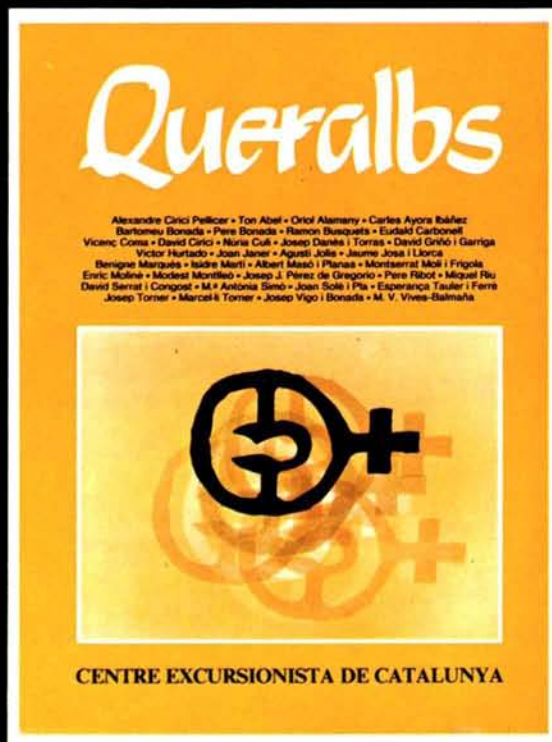
EVEREST-82 (El repte d'un somni)

Primer intent d'assolir el cim de l'Everest en la història de l'alpinisme català. Magníficament il·lustrat, ens dona una gran visió humana i paisatgística de les muntanyes del Nepal a la seva vessant de l'Everest.

ESPORTS DE NEU A CATALUNYA

La història del desenvolupament de l'esquí a Catalunya des del llunyà 1908, en què la novella Secció d'Esports de Muntanya del Centre iniciava, als Rasos de Peguera, les primeres pràctiques d'esquí, fins a la gran realitat d'avui dia. Profusament il·lustrat, és una història documental i gràfica.

QUERALBS

És un llibre on se'ns mostren tots els aspectes d'aquest històric poble del Pirineu. Hi trobem reflectida la vibració solidària dels veïns i dels amics per homenatjar els companys i el poble que els aplega.